

Prof. Dr. P. Čahliče un prof. Dr. R. Valodiš

Latvijas agrarjantajums,

pirmais bessemneeku apgahdaschanas projekts ar semi,
tā pazetama semkopība un wispahreja labklahjība

Otrs isdewums

Prof. Dr. P. Čahlites isdewumā
Rigā, 1931. g.

Zena 28 1.—

Prof. Dr. P. Sahlite un prof. Dr. K. Valodiš

Latvijas agrarjautajums,

pirmais bessemneeku apgahdaschanas projekts ar semi,
tā pazelama semkopiba un wispahreja labklahjiba

Otrs isdewums

Prof. Dr. P. Sahlites isdewumā
Rigā, 1931. g.

Armijas spēstuve, Rīgā, Muižas eelā 1.

Breeſchwahrds.

Šis ir pirmais beſſemneeku apgahdaſšanas projekts ar ſemi. Wina wirſrakſts „Baltijas agrarjautajums“ un winſch eefpeests awiſe „Baltijas Wehſtneſis“ un pehž tam iſdots atſewiſchā broſchurā 1907. g. un eefpeests B. Dihrika un beedru drukatamā, Rīgā.

Par beſſemneeku apgahdaſšanu ar ſemi biju jau agrak wairakfahrt lairakſtos rakſtijis. Pee ſcha te eewetotā projekta eſmu wairak gadus ſtrahdajis un pehtijis. Te jaunſaimneeki un beſſemneeki reds, kaš par wineem wiſpirmaſ nopeetnaſi domajis un par wiau likteni ruhpejees.

Turpmašos apzerejumos rahdits, kà radees agrarjautajums, kà winſch nokahrtojams, kà likwidejams beſdarbs, dodot wiſeem darbu un maiſi. Labai waldibai Latwijā waldot war wiſeem labi klahteos, war waldit brihwiba, taiſniba, labklahjiba, paſtahwet augſta kultura. Ja Latwijā ſpehjiga, neſawtiga, laba waldiba, tad Latwija war palikt un paliks neatkariga brihwalſtis un ees pretim ſeedoſchaj naſkotnei. Wiſs taš atkaras no paſchas tautas. Latwju tautas liktenis atrodas winaš paſchas rokās. Rahds ſchis liktenis waretu un kašdam winam wajaſſetu buht, taš ir rahdits wiſpahri ſchaj grahmatā.

Prof. Dr. P. Sahlite.

Rīgā, junijā 1931. g.

Prof. Dr. P. Sahlite

1.

Latvijas agrarjautajums,
pirmais bešsemneeku apgahdashanas projekts ar semi

Par agrarjautajumu Baltijā daudš rakstīts — daudš aisrahdīts, ka jagahdā par to, ka lai wišeem darba ruhšeem buhtu šatš „šemes stuhritis“, bet maš apdomats un apškatīts, waj jel maš wišeem šemes peeteef, waj no weenlihdšigas šemes isdališšanas nezeestu kultura, jeb waj no darba rašchiguma šahwofla škatotees pawišam buhtu eeteizama šemes šadališšana mašoš gabalos.

Kā šinams, tad dašchadaš agrarkomišijas Widšemē un Kuršemē atšinuščas, ka jaunas šemneeku šaimneežibas dibinot, to leelums nebuhtu mašafs par šinamu normu. Ir špreests, ka šchim jaundibinamām šaimneežibam wajadšetu buht wišmaš 20 dešetinu leelām, lai tās špehtu ušturet weenu gimeni. Jautajums nu ir wišpirms tas, waj Widšemē un Kuršemē jel maš tiš daudš a r a m a š š e m e š, labas un šlittas šopā, ka isnahktu 20 dešetinas uš gimenes, no kurām 20 dešetinam tad pamašitem buhtu 10—12 dešetinas japahrwehršch par arumeem. Agrarkomišijam, ašim redšot, šchahdi aprehšini bijušchi par gruhteem — warbuht tām ari naw bijušchi pee rošas štatistiš materialī.

Derotees pee štatistiškeem awoteem, redšam šekošchu ainu:

1897. gadā dšihwoja Widšemē uš I a u š e e m 887,000 šemneeku šchširas ložekli.

1897. gadā dšihwoja Kuršemē uš I a u š e e m 472,000 šemneeku šchširas ložekli.

Ja nu škaitam iš uš weenu gimeni 5 dwehšeles, tad isnahkt Widšemē 177,400 un Kuršemē 94,400 gimenes, bet ja škaita tā, kā Kreemijā, pa 6 dwehšelem uš gimeni, tad isnahkt Widšemē 147,750 un Kuršemē 78,667 šemneeku gimenes.

Aramas šemes platība Widšemē naw ššaidri šinama; Kuršemē ta 1887. g. bija 667,000 dešetinu leela, to štarpā 398,000 dešetinas šemneeku mahju un 269,000 deš. muiščas šemes.

Šadalot nu wišu aramu šemi uš 94,400 dašam, isnahkt $7\frac{1}{12}$ dešetinas jeb $21\frac{1}{4}$ puhrweetas uš gimenes. Škaitot turpreti gimeni pa 6 dwehšelem, jadala tiš uš 78,667 dašam un tad isnahkt $8\frac{1}{2}$ jeb $25\frac{1}{2}$ puhrweetas uš gimenes. Šiklab pirmais, kā ari ošrais šamehrš nerahda dešfin kahdu špošchu isnahkumu. Šabaka aina turpreti tuhlin rodas, ja eewehrojām wišu šemes platību un peenemam, ka ištēe

darba ruhki nebaidišeš ari no mašaf augligas šemes, bet ari to pahrewehrtis par augligam druvam. Ja tad škaitam pa 20 dešetinam uš gimeni, tad Kuršemē „darba normai“ vajadšigs waj nu $94400 \times 20 = 1,880,000$ dešetinu waj ari $78667 \times 20 = 1,573,333$ dešetinu. Kuršemes wiša platiba luhk ir 2,474,000 dešetinu leela.

Ja, turpreti, turamees pee otrās normas (6 diwešfeles uš gimenes), tad wišu šemi dalot pa 20 dešetinam uš gimeni, atleef wehl 900,000 dešetinu pahri! Nēderigas šemes (purwu, tihru šmiltaju) Kuršemē 1887. g. bija 207,000 dešetinas, mešča — 785,000 dešetinas, šopā 992,000 dešetinas.

Tahdejadi isnahktu, ka pa 20 dešetinam šemi dalot newar šaudset ne muišču, ne šemneeku mahju, ne ari wišu tagadejo mešču, bet japeegreešch wehl 92,000 dešetinas mešča pee išdalameem gruntsgabaleem.

Dalot šemi pa 20 dešetinam, ja grib apgahdat ar šemi wišus beššemes štrahdneekus, ja šadala 20 dešetinu leelos gabalos i wišas muiščas, i wišas šemneeku mahjas, i mešči. Muiščas ween tā šadalot, nebuhtu wehl nekās panahkts, ja nešadalitu ari šemneeku mahjas.

Bet waj tad nu pawišam naw eešpehjamš tā rihkotees, ka paleef dšihwas, nedalitas i tagadejās šemneeku mahjas un i dala no tagadejam muiščam? — Šr gan, bet tad japamašina 20 dešetinu norma, waj nu jaešškaita ščai normā peeštā dala, t. i. iš pa 4 dešetinam mešča, t. i. tikdaudš mešča, zif apmehram vajadšigs weenas gimenes malkas un buhwokoku wajadšibai. 4 dešetinas šchim mehrkim ir peeteekošči rehkinats. Kuršemē zaurmehrā uš 1 dešetinas widejas mešča šemes peeaugš gadā pa $\frac{1}{3}$ kubifaš malkas. Tā tad uš 4 dešetinam peeaugš $1\frac{1}{3}$ kubifaš, waj nu 4 parastās kroma 7 pehdu ašis (arščinu garas malkas). Šalpeem muiščās šchimbriščam dod pa laikam $\frac{1}{2}$ kubifaši malkas un 1 aši ščagaru. Ja nu ari atštahjam 1 dešetinu buhwokoku meščam, tad malkas weenai gimenei jau uš 3 dešetinam išaugs. Protams, ka ščo mešča normu labaf wiš nenodot pašču šemšopju leetoščanā, jo

dajchs labs tad us weetās mešchu pahrwehrstu naudā, bet fronim, ar to noteikumu, ka šchi norma atstahjama semkopju malkas majadšibai.

Zautajums nu ir: waj ir eespehjams us 16 defetinam jemes eerihkot kurmehr razionalu šaimneezibu?

Tas atkaras pa labai daļai no jemes labuma un no ta, kahdi meliorazijas lihdselki, kahda palihdsiba teef pašneegta semkopim. Prusijas — Bošnanā par peeteekoščām semneeku šaimneezibam jau usfkata 15 hektaru ($13\frac{1}{2}$ defetinu) leelas šaimneezibas. No 16 defetinam jau ar laiku 12 defetinas = 36 puhrweetas waretu pahrwehrst par tihrumu, $3\frac{1}{2}$ par plawam un ganibam un $\frac{1}{2}$ puhrweeta paliktu šehtai un dahrsam. Daudsām tagadejām semneeku mahjam, ihpašchi Widsemē, jau naw wairak tihrumu kā 30—40 puhrweetas. Us 36 puhrweetam aramas jemes jau warēs isturet 2 širgus un tahdejadi semi i labi apstrahdat. Laišniba, tik praktiski jau tad nu gan naw kā muiščās un leelafās mahjās, kur tik us it 25—30 puhrweetam aramas jemes tura weenu širgu, un širga us-tureščana semkopim daudz maksja.

Bet rehkinasim nu atkal tahlat un peenemšim, ka wišas tagadejās semneeku mahjas Kursemē šaudšamas un naw aišfkaramās, t. i. naw dalamas. Tad jaatškaita tuhlin 848,000 defetinas 24,000 gimenem. Paleef pahri ko apgahdat 54,667 gimenes. Ša dodam tam pa 20 defetinam (4 def. mešča eesfkaitot), tad išnahf 1,093,340 defetinas, kopā ar 848,000 def. lihdišchinejo semneeku mahju semi 1,941,340 defetinas. Atleef tad wehl pahri no wišas Kursemes platibas 2,474,000—1,941,340 = 533,000 defetinas. Gegumejot, ka 207,000 defetinas bija glušchi nederigas jemes, atliktu tik 326,000 defetinas mešča. 20 defetinneekem buhtu peedalits $4 \times 54667 = 218,668$ defetinas mešča.

Šif mešča ihsti peeder pee tagadejām semneeku mahjam, naw šinams. Peenemšim, ka apmehram dešmitā teefa no to jemes platibas, t. i. 84,800 defetinas. Wiša mešča tad buhtu atstahts $326,000 + 218,668 + 84,800 = 629,468$ defetinas, t. i. 1887. gada mešča platiba tad japamasina par 155,000 defetinam. Šadomā jau nu gan, ka i tagad wairs Kursemē nebūhs pahraf par 626,000 defeti-

nam meſſa — atlikuſè teeſa buhſ pahrwehſta par atmatam un ganibam, waj nu apauguſi fruhmajeem.

Likai nu tahdejadi buhtu jaiſdala wiſa tagadejå muiſchu ſeme. Zautajums tapehž nu taſ, waj newar wehl pamafinat meſchu platibu un lihſ ar to atſtaht ari muiſſam ſinamu normu ſemeſ. Meſchuſ pamafinat war. Dibinot 54,667 jaunāſ ſaimneeziſaſ jau. tå kå tå jarehķina uſ ikkatru 2—3 deſetinaſ buhwokoſeem. Noteikķim jaundibinamåm ſihķķaimneeziſam pa 4 deſetinaſ meſſa par neaiſķkaramu, tad iſnahķ 218,668 deſetinaſ neaiſķkarama meſſa. Tagadejåm mahjam, beſ jau peenemtåm 84,000 deſetinam, peedalikim wehl pa 3 deſetinam uſ mahjaſ, kopå 72,000 deſetinaſ neaiſķkaramaſ, bet ſahrtigi leetojamaſ meſſa reſerweſ. Palikſ tad wehl pahri 326,000—72,000=254,000 deſetinaſ ſemeſ, kaſ buhtu atſtahjamaſ tagadejåm muiſſam. No ſķiſ ſemeſ atkal, eerehķinot peekto daķu par meſchu, atliktu 204,000 deſetinaſ tihrumu, plawu un ganibu.

Luroteeſ pee prinzipa, ka ſeme pehž eeſpehjaſ jaiſleeto wiſa, muiſſaſ waretu peenemt 160,000 deſ. tihruma un 44,000 deſetinaſ plawu un ganibu. 1887. g. muiſſam bija 269,000 deſ. aramaſ ſemeſ. 1900. gadå pehž Zentra komiſijaſ materialeem muiſſaſ aſpehja 138,000 deſetinaſ ar labibu un aſtahdija ar kartupeleem, 153,000 deſetinaſ tihruma bija „под травами“ t. i. bija aſpehtaſ ar aħbolianu waj atſtahtaſ papuwē. Tå tad: tagadejo muiſchu aramaſ ſemeſ platiſ buhtu pamafinama par ſahdåm 40—45%.

Œahhda leeluma platiſu no muiſſam atdalit it labi waretu. Wiſpirmſ te war aiſrahdit uſ to, ka jau daudiſfahrt ſpreeſtſ par priwatmuiſchu maķſimuma — leelaķuma normam.

Daſķi kreewu ſinatneeki par augſtaķo normu peenem 300 deſetinaſ tihruma un plawu. War, peem., riħkoteeſ tahdejadi, kå jau ſpreeda Baltijaſ krona muiſchu arendatori kongreſå: atſtaht wiſaſ muiſſaſ ſem 100 waj 120 deſetinam neaiſķkartaſ un no leelaķåm muiſſam atdalit $\frac{1}{3}$ no taſ platiſaſ, kaſ pahriſneedſ 100 deſetinaſ. Za ſahhda krona muiſſa peem. 250 deſetinaſ leela, tad neaiſķkaramaſ pa-

leef 100 defetinas un no pahrejām 150 defetinām teef atdalita trefchā teefa, t. i. 50 defetinas. Paleef tā tad wehl pee muiščas 200 defetinas. Ja ūchahdi riškotoš ar wišām, apmehram 200 Kurfemes kroma muiščam, bet pee tam peenemtu, ka leelakā muišču platiba aprobeščojama ar 300 defetinām, tad no 59,850 defetinām kroma muišču semes buhtu atdalamaš ap 20,000 defetinu un pee muiščam wehl paliktu ap 40,000 defetinu. Tahdejadi tad privatmuiščam waretu atstahjt apmehram $204,000 - 40,000 = 164,000$ defetinas tihruma un plawu-ganibu.

Zif ir Kurfemē privatmuišču?—Apmehram 510, kuras isdalitas tikai kahdu 485 ihpaščneeku starpā. Taisniba, bes galwenām muiščam buhs wehl wišmas tikpat pušmuišču. Bet tas ūche nekriht ūwarā. Galwenais, ka ūcheem 485 ihpaščneekem, rehķinot 164,000 defetinas, isnahķ katram ihpaščneekam ap 338 defetinas semes. Bet tas wehl ir par ūlīktu rehķinats: ap 100 ihpaščneekem peeder masaķas muiščas, 100—200 defetinu leelumā. Atstahjt pehdejās to ihpaščneekem pawiřam neaiřķkartas, isnahķ, ka maķimalo muišču normu privatihpaščneekem war paaugstinat uř 400 defetinām tihrumu un plawu.

Tā tad mehš nahķam pee gala ūpreeduma, ka Kurfemē ir gan eefpehķams plaščakā mehrā semi dot waj wiķeem lauzineekem, atstahjt semneeku mahķias pawiřam neaiřķkartas — neřadalitas un atdalot no muiščam ap 40% no to tagadeķeem laukeem. Tas, protams, tik teorijā, ja nem wiřu semi un neķfatas uř semes labumu, ja peedala jaundibināmām ūaimnezibām i ganibas, i atmatas, wahrdu ūakt, tahdu semi, kahdu nu kura weetā Deewš to dewiš (ihķtee purwi un ūmiltaji paleef pahri, kā pawiřam nederiga seme).

Protams, ka ar semes peedališčanu ween natw gana. Ja unajeem semes ihpaščneekem wajaga materiala, ko zelt ehķas, wajaga kapitala ūaimnezibas eerihķoščanai. Ģķķu materials nu isnahķtu no peedalameem noķehrtameem meřķa gabaleem (atķķaitot jau 4 defetinu reřerwes iķ uř kura ūaimneeka). Bes tam kapitala ūaimnezibas eerihķoščanai buhtu wajadģigs wiřmaj 500 ūelta rbl. uř beřsemneeka.

Peenemſim, ka eefſchejam meeram nobibinotees warès 54,667 eebuhweeſchu-beſſemneeku ſaimneeziſbam à 500 rublu wajadſigo kapitalu aiſnemtees (pret wiſu ſemkopju kopeju garantiſju) Franziſjâ waj Angliſjâ par 4%. Natram tad buhtu jamaſſâ 20 rublu gadâ prozentu. Ziſ jarehſina par atpehrkamo priwatmuiſchu ſemi? Priwatmuiſchu ſemes platiba (beſ ſemneeku ſemes) 1887. g. bija 946,000 deſetinu leela. No ſchis platibaſ 164,000 deſetinaſ aramas ſemes un plawu un ap 46,000 deſetinu meſchu nu muiſcham atſtaſjamaſ. Atpehrkamaſ waj nu a t ſ a w i n a m a s tad pawijam 736,000 deſetinaſ tihroma, plawu, meſcha, ganibu. Schis atſaminamaſ ſemes wehrtiba pee tagadejam zenam neſahdi neſneegſees pahri par 60—75 rubl. uſ deſetinaſ zaurmehrà. Peenemſim, ka zaurmehra zena buhſ 75 rubl. Wiſaſ atpehrkamaſ ſemes wehrtiba tad buhſ $56\frac{7}{10}$ miljoni rubl., t. i. uſ iſweena no 54,667 beſſemneekeem ap 1000 rublu. Skaitot atkal pa 4%, iſnahktu 40 rublu gada maſſaſ (frona ſemes, ziſ taſlu tàs peedalamas, ſewiſchâ zenâ nebuhtu rehſinamas). —

Lihdſigi kâ Kurſemê ari ir Wiſjemê.

Wiſjemei aprehſins buhtu ſekofchſ. Pehz Lohiena broſchuraſ „Die Agrarverfaſſung deſ liwländiſchen Feſtlandes“ Wiſjemê (beſ Sahmu ſalaſ) ſeme ſadalaſ ſchahdi:

		kulturas ſeme	nederigaſ ſemes	ſopâ	
d e ſ e t i n a s					
Muiſchneeku muiſchaſ ar ſemneeku mahjam	729	2,673,581	480,396	3,153,977	
Frona muiſchaſ	95	436,118	100,342	536,460	
Patrimonial (pilſ.) muiſchaſ	14	33,255	20,896	54,151	
Mahſitaju muiſchaſ	106	44,888	4,777	49,665	
		<hr/>	<hr/>	<hr/>	
		ſopâ	3,187,842	606,411	3,794,253

1904. g. ſemneeku leetoſchanâ pahrdotu un nepahrdotu mahju bija 40,594 (neeerehſinot ſchâ ſkaitli wehl nepahrdotâſ muiſchaſ mahjaſ), kuru kulturas ſemes leelumſ bija 1,517,362 deſetinaſ un nederigaſ ſemes leelumſ apmehram 150,000 deſetinaſ. Paleeſ tà tad wehl priwat- un frona muiſcham ap 2,117,000 deſetinaſ ſemes.

Ja nu no ſchis platibaſ atſchſiram muiſcham 300,000 deſet. tihrumu un plawu un 100,000 deſ. meſcha, tad iſdaliſchana iſalpeem paleeſ 1,717,000 deſetinaſ. Paſ ja peenemam, ka no ſchis ſemes wiſpirmſ jaatſchſir ap 450,000 deſetinaſ nederigaſ ſemes (purwu u. t. t.), tad atleeſ wehl weenmehr pahri ap

1,267,000 defetinu, uş furàm war eerihfot 63,500 jemneeku mahju pa 20 defetinam, protams, eerehkinot şchinis 20 defetinâs atfal pa 4 defetinam meşcha referwes. Bet tà fà wişa Widsemes platiba pehş geografikşas trigonometrikşas mehrişchanas (beş efareem) ir 4,160,000 defetinas, no furàm tif ap 235,000 defetinu ateet preekşch Şahmu şalas, tad redşams, fa pehş Tobiena rehşina wehl kaş peetruhşft: $4,160,000 - (3,794,253 + 235,000) =$ ap 130,000 defetinu. Bet peekaitişim nu ari tås nederigai jemei!

Tà fà Widsemê beş Şahmu şalas 1897. g. uş laukeem bija 398,644 jemneeku wihreeşchu dwehşeles, tad pa 3 wihreeşchu dwehşeles uş weenu şaimneezibu şkaitot, isnahktu 132,881 şaimneeziba. Bet tà fà tagadejo jemneeku mahju şfaits şneedşas uş 40,594, jauneerihşojamo 20 defetinu leelo şihşşaimneezibu buhtu 63,500, kopâ 104,094, tad wehl ap 28,787 gimenem peetruhktu paşchâm şawu mahju. Te nu waretu islihşjetees tà, fa atlauj plaşchafâ mehrâ paştahwoşcho mahju dalişchanu braşku starpâ, ja ween atdalitâs mahşas naw maşakas par 20 defetinam. Ir paşihştamş, fa faktişi jau şchimbrişcham Widsemê jemneeku mahşas daudşkahrt şadalitâs. Pehş wişa şpreeshot, jadomâ, fa ari Widsemê semes nepeetruhktu un muişcham paliktu wişmaj 60% no winu tagadejâş aramas jemes.

Bet nu zelâş jautajums, waj Kurşemes un Widsemes baroni jel maş eelaidişees uş şchahdu semes pahrdoshchanu, pat ja teem par pahrdoto semi paliktu tagadejee widejee eenehmumi un pat ja par no majoratmuişchu atşawinato semi kapitalus eegulditu walşts bankâ, fâ tas peem., atlautş Anglijâ, fur majoratmuişchu ihpaşchneeki war semi pahrdot, tikai dabuto naidu nedrihşft ištehet, bet ta jaegulda droşchos papiros walşts bankâ. Uş şcho jautajumu droşchi war atbildet ar ne: Baltijas muişchneeki ne par to nepahrdos i ne dalâş no şawâm muişcham, ja walştî nebuşş tahdi apştahkli, fa tee uş to jutiişees peekşpeesti. Bet şchahdi apştahkli raşees, tiklihdş fâ i jaunâ Walşts Dome noştahşees tikpat ştingri uş demokratişkeem prinzişpeem, fâ weşâ. Un fa tas notişs, fa freewu jemneeki wehlès şew tikai

tahdus aistahvjuš, kas teem no jauna prasīs „brihwibu un sem i“, par to nav masāto šchāubu.

Baltijas wahzu awiſes gan apgalwo, ka tahdu domi, kà pehrno (1906. g.), atkal uš weetas aišdšihšhot, jo waldbiba ešot daudš ſpehzi-gaka nekà oposizija domajot.

Ja wezās kahrtibas peekriteju ſpehku ſkaita tšhinowneekoš, tad, protams, ka tà ir. Bet pret diwi reiš ſtingri išteiktu tautas grihu ari birofrati, jadomà, kautreſees uſſtahteš.

Wahzu preſe atšaukšees, ka tiš leela ſemes peedalíšhana tagade-jeem bešſemes laudim bihštams ſozialiſmš. Faktiſki nu gan leeta pa-wiſam žitaba: newiš ſozialiſmu, bet individualiſmu weizinàs tam-lihđſiga maſſaimneezibu eerihkošhana. Reetuma- un Deenwiduš-Wahzijà peem. leelgruntneezibas tišlab kà pawiſam nav un ſozialiſ-mam tur maſak eeſpaida nekà Widuš- un Seemel-Wahzijà. Pat wiſà Wahzijà leelgruntneeziba eenem tišai žeturtu teeſu no wiſas ſemkopišà leetojamàs ſemes, Baltijà tepat puſi. Lahdejadi taiſni ſozialiſma peekriteji waretu jautat: waj ſchahda ſemes išdaliſcha-na maſ ir to intereſê?

Waretu ari no tihritautſaimneeziſka ſtah-woſka jautat, waj maſſaimneezibas weizina-ſhana razionala un waj ta jel maſ eewehla-ma darba raſchiguma pazelšhanas labad. Wah-zijà peem. peerahdiš, ka leelgruntneezibas apwi-doš Meſlenburgà un Pomeranijà uš katra darbineeſka ſemkopišà iſnahk 8980 un 8270 ki-logrami (550—500 pudi) labibas wehrtibas ra-ſchà, Deenwiduš-Wahzijà tiš 4610*) kilogrami, tà tad tepat waj uš puſi maſak. No darba ra-ſchiguma ſtahwoſka ſkatotees, ſemes apſtrah-daiſhana mašoš gabaloš tà tad eeteizama ari nav. Bet kà ar raſchas augſtumu maſàs un leelàs ſaimneezibàs? — Atbilde: leelſaimneez-i-bàs raſchas daudš augſtaſas. Geſſchkreemijà, kur ſeme ſadalita pahraſ ſihkàs dašàs, pat melnſemes gubernàs, tà tad wiſlabakà ſemē paſaulē, raſcho zaurmehrà tišai 4.—5. graudu.

*) *Gal. Schmollers Jahrbuch* 1905. g. 828 lapp.

Salihdjinafchanas dehl te peewedifim daschus fskaitlus, zif kurâ semê rascho. Kamehr Kreewijâ labibas rascho zaurmehrà tif ap 41 pudu no defetinas, tamehr Austrujiâ — 69, Indijâ — 74, Wahzijiâ — 77, Franzijiâ — 80, Seemel-Amerikas Saw. Walfstis — 83, Danijâ — 110, Japanâ — 115, Anglijâ — 123 un Belgijâ — 128 pudus no defetinas. Schee fskaitli tomehr nedod pilnigi fskaidru un pareisu bildi. Zif leela starpiba starp semneeku un muischneekeu semes raschibu, fskaidri redsams no laufsfaimneezibas statistikas fskaitleem par Poltawas gubernu, kur wideja rudsu rascha 16 gadu laikâ us semneeku semes bija 50 pudu us defetinas, us leelfaimneezibu, muischnu semes, turpreti 65 pudu, ausu us semneeku semes — 51 pudus un us muischnu semes 62 pudu.

Bet semi labi mehfslojot un isleetojot wifus jaunlaiku tehnifkos lihdsfeklus, leelfaimneezibâs eefpehjamas pat 3000—4000 kilogramu (1 kilogramis = apm. 2¹/₂ mahrz.) leelas zaurmehra raschas us hektara (^o/₁₀ defetinas) jeb ap 25 mehri zaurmehrà us puheweetas. Benkendorfâ pee Galles un Deutewizas muischnâ (Sakfijiâ) kweefchu raschots zaurmehrà 3600 kilogrami no hektara. Heine Gadmerslebenâ (Sakfijiâ) panahzis pat 4900—5200 kilogramu leelas kweefchu raschas us hektaru, t. i. apm. 35 mehri us puheweetas.

Nowar buht ne masako fchaubu, ka leelfaimneezibâs, kur eefpehjams isleetot wifus finatnes un tehnifkas lihdsfeklus, seme isdos daudf labakus auglus un raschas buhs daudf augstakas. Statistika to ari apstiprina. Semi apstrahdajot pehz finatnes prasibam un jaunlaiku tehnifkas lihdsfelleem, kas wislabak eefpehjams leelfaimneezibâs, it labi eefpehjams tagadejâs zaurmehra raschas wehl wismas dubultot.

Gewehrojot raschnu starpibu leelfaimneezibâs un massaimneezibâs, fskatotees wispahri no tautsfaimneezifka, finatnifka stahwofka, pahraf masu massaimneezibu dibinafchana, wismas leelâ mehrâ ne, nekahdi naw eeteizama.

Waj tapeh3 kahds brihnumš, ka eewehrojot wehl to, ka semfopis, kam „šaws faktinšch, šaws semes stuhritis“, kà ehre3 turas pee šawas semes, pa laikam mehds buht konserwatims un naidigs pret wišam wehrtibu pahrewehrtibam, taišni pate strahdneeku partija, šozialdemokrati un šozialisti wištingraf ušstahjas pret semes dališchanu šihkos. masoš gabalos.

„Sozialdemokratija,“ tà lašam kahdà programatiškà rakštà „Šo mehš prašam un šo mehš šolam semes jautajumà“ „Deenas Lapà“ 1905. gada rudeni, „ir apšinigàs tautas kusti3a un wina3i jabuht škaidribà par to, šo wina praša un šo wina war šolit. Un šche nu wina3i wišpirims jaatbild: wina nepraša semes dališchanu un newar šolit katram šawu semes stuhriti jau tadehl ween ne, ka tas nesakriht ar winaš zehlajeem gala mehrkeem — zilwezes atšwabinašchanu no katras werdsibas un kalpi3as.“ „Wina, tà ištakàs Š. Šanšons (Brauns), rakštidama progresu uš šawa zihnas karoga, uš štingrafo ušstahjas preekšch katras widus laiku nebrihwibas atleeku išnihzinašchanas, kà šaimneeziškà, tà peršoniškà šinà. Šlauschus, nastas, berus un lihdsigus nodoklus, kahrtas šchkiršchanas un preekšchrozibas—wina apšaro uš ašako.“ „Šche pat šchini pašaulè eeprehjama „debefu walštiba“, eeprehjama wišpahreja labklahjiba. Bet ta nepamatojas uš semes stuhrišcha katra atšewišchà ihpašchumà. Ša wiši kalpi, kas lihds šchim dšihwoja un kalpoja katrs par šewi, weenofees weenà leelà apšinigà strahdneeku šchkirà, tad wina nahšs, šchi jaunà dšihwe. Škalpu šchkirai weenojotees pat šchini pat wezajà šabeedribà panahšama winaš štahwokla pazelšchana un labaka nodrošchinašchana. Šabakais lihdsjeklis šchini šinà buhs ne „šemites“ išdališchana, bet tee strahdneeku aiššargu likumi, kurus war lašit šozialdemokratijas partijas programà. Šarba deenas šaiššinašchana, algas paaugštinašchana un nodrošchinašchana, wešelibas gahdiba darbà un dšihwoklos, nelaimes gadijumu, šlimibas, wezuma un bešdarba pensiju nodibinašchana u. t. t., tee buhs lihdsjekli, kas labak nodrošchinàs bešemneeku štahwokli pat tagadejà šabeedribà, nekà „šemes stuhrišcha“ un šentišcha pašcha „buhdinas“ peedališchana. Šchahdi pazelot kalpu šchkiras štahwokli, mehš to darišim špehzigaku zihnà par šawu galigo atšwabinašchanu, kamehr zaur semes dališchanu planeem mehš tikai notwiršim weenu dašu tagadejo bešemneeku no pareišas gaitas.“ — Tà luhš 1905. g. štarp zitu šozialdemokratiškajà programas rakštà „Šo mehš prašam un šo mehš šolam semes jautajumà?“ —

Sozialdemokratija tolaik, luhš, domaja, ka paaugštinot strahdnee-

Iu algas un isdodot strahdneeku aissargu likumus, lauffstrahdneeku stahwoflis labaf uslabojams nekâ ar semes fadalischanu!

Uf Romu, redjams, wed diwi galwenee zeli. Laukstrahdneeku labflahjiba panahkama, staigajot waj nu pa muhfu sozjaldemokrati-
jas aprahdito, waj ari augfchâ rahdito semes ihpafchumu pahrweidoſchânas zeku. Weenâ kâ otrâ siaâ ar puslihdsjekleem ween nekâs naw isdarams un panahkams. Pahraf masos gabalos semes nu nekahdi nedrihſtetu dalit. Seel-faimneezibas ari nekahdi nedrihſt tikt is-nihzinatas, bet gan winu pahraf leelais leelums war tikt pamasinats.

Bet eewehrojot apstahklus, eewehrojot, ka gruhti buhs panahkamas eewehrojami augstakas algas, tahlaf wehrâ nemot to, ka tagadejos apstahklos neespehjami, ka katrs dabun pilnigi wisus fawa darba augkus, masgruntneeziba tomehr jaweizina, jo naw zitas isejas. Plaschâs masas prafa semi, un ja tàm to nedos, fadragâs wisu, kas tàm zelâ. Tapeh3 labafais — i no darba raschiguma, i no paschu leel-gruntneeku stahwofla, i no pastahwiga, droſcha eefſcheja meera nodibinaschanas stahwofla: kompromiſs — atdalischana 40—45% muischu tihrumu un 90% meſchu un gani-bu jaundibinamàm masgruntneezibam. Bet bes tam jazer ari, ka wispahrejais raschigums nekristu, ja jaundibinamàm massaimneezibam peeteekofchisemes un par wisàm leetam, ja tàm peeejams lehts meliorazijas kapitalis, ja tàm teef apgahdati lehti mahſfli mehſli, darba rihki u. t. t.

Tâ rihkojotees, kâ aprahdits, semes koprascha netween nemasinas-tos, bet wehl zeltos. Kursemê zaurmehra rascha no 1891. lihds 1900. g. bija 21 miljons pudu labibas, t. i. atfkaitot sehflu, ap 18 milj. pudu. Zekabmuischâ (Dobeles apr.) nu zaurmehrà rascho ap 9000 pudu labibas gadâ. Tâ tad peeteef 2000 tahdas faimneezibas, kâ Zekabmuischâ, kur tif 113 desjetinas aramas semes, kopâ 226,000 deset. aramas semes = tif 9% no wisas Kursemes semes, lai pee lihdsigas intensiwitates raschotu wisu tagadejo Kursemes raschu:

$2000 \times 9000 = 18,000,000$ pudus labības. Bet Zefabmuis-
 ūdas rašas wehl war par 50% pazelt. Tā tad: isnahkums wehl la-
 baks, ja tikai teef Ņursemē atstah tas 200,000—250,000
 defetinas muisčas semes. Tā buhtu jarihkojas siste-
 matiiski. Bet ja isdala tik ween kà krona muisčas, tad us katru bes-
 semes kalpu isnahk 3 puhrweetas. Tad wehl jaewehero, ka muisčas
 lauku ŷadaliŷhana nerazonala no tautŷaimneeziska stahwoŷka. Zita
 leeta turpreti, ja atdala tik attahlakos laukus, atstahj 60% aramàs
 semes muischam, tad zaurmehra rašas wehl zeltoš.

Prof. Dr. P. Sahlte

2.

Agroarjantajums Latvijâ

un bešsemneeku apgahdasšana ar semi-

Breesschwahrds otram isdewumam.

Šis apzerejums šaraktits un winau pirmo reis rakstos eespeedis Janis Treimanis, Rigā, Parka eelā 6. Winšch šchajā otrā isdewumā eespeests šchur tur pahrgrositā weidā, lai gan wispahri raufits mas kas grosit un atstahts pa wezam. Tapehž ar nodomu atstahts ari daschš labs, kas jau pirmā broschurā 1907. g.

Rigā, maijā 1931. g.

P. Sahlite.

Breckschwahrds.

Par agrarjautajumu Baltijā šchis tas jau rakstīts — nekato-
tees uš wiseem zariskās waldbibas aisleegumeem par šcho jautajumu
neka nerafstit, kà ween to, kas buhtu „Waldbibas Wehstnefi“ un „Sel-
fkij Westnik'â“. Tas notizis pa laikam retajos un ihfajos laika sprih-
šchos, kad zensuras šchnaugi uš brihdi masleet atflahba. It ihpaschi
daudf rakstits un aifrahbits, ka jagahdà par to, lai wiseem darba
ruhkeem buhtu šaws „semes stuhritis“, bet apdomats un apskatits
maf, waj wiseem jel maf semes peeteef, waj no *w e e n l i h d j i g a s*
semes isdalishanas nezeestu kultura un waj no darba rashiguma
stahwokla skatotees buhtu wehlama semes šadalischana weenados ma-
fos gabalos.

Wahzijâ, peem., peerahbits, ka leelfaimneezibu apwidos, Meklen-
burgâ un Pomeranijâ, uš katra darbineefa semkopibâ isnahf 8980 un
8270 kilogrami (550—500 pudi) labibas wehrtibas rashâ, Deenwid-
Wahzijâ, kur seme šadalita sikhakâs dakâs; tikai 4610 kilogrami*), tã
tad tepat waj uš pusi mafaf.

Kà sinams, tad daschadas agrarkomishjas Widsemê un Kurs-
emê spreeduschas un atfinuschas, ka jaunās semneeku faimneezibas hi-
binot, to leelums nedrihsktetu buht mafaks par sinamu normu, lai
tās špehtu ušturet weenu gimeni. Ir špreests, ka šchim jaundibina-
mâm faimneezibam wajadsetu buht wismaf 20 defetiau leelâm. Jau-
tajums nu wispirms tas, waj Widsemê un Kurssemê jel maf tif
daudf *a r a m a s s e m e s*, labas un fliktas kopâ, ka isnahktu 20
defetinas uš gimenes.

Agarckomishjam, azim redsot, šchahdi aprehkini bijuschu par gruh-
teem jeb waj tam ari naw bijuschu pee rokas wajadsigee nepeezeefcha-
mee statistiskee materiali.

Broschurâ „Baltijas agrarjautajums“, kura isnahza 1907. g.,
jau mehginaju, zif to toreisejee apstahkli atflahwa, apskatit jautajumu
par wisu bessemneeku apgahdashanas eefshjamibu ar semi. Wehla-
kos gados wehl luhkoju schaf jautajumâ dabut pilnigu skaidribu, peh-
tidams pa daschadeem archiweem un dabâ.

*) *Sal. G. Schmoller Jahrbuch 1905. g. 828. Iapp.*

Ēsmu nahzīs pee pahrleezibas un domajos to ūhīnī, tagad īsdo-
damā broūchurā ari peerahdijīs, ka Latvijā ir semes deesgan un pee-
teef wiūeem beūsemneekēm. — Ja ween pareiūi rihko-
jas un ūemi pareiūi eedala, tad, nezeefūot nemas semes kulturai, war,
kā to redūefim, itin wiūas beūsemneeku = lauzineeku
gimenes apgahdat ar 20 deūetinam semes (ee-
ūkaitot ūhāi ūkaitā 4 deū. meūha reūerwes).

Rīgā, janvarī 1919. g.

P. Sahlite.

Gewads.

Seme, uhdens, gais̄s peeder wiſeem. Neweenam naw teeſiba to otram leegt, jo neweens naw ſemi, uhdeni un gaiſu radiiſi. Ziweſam war peederet tiſai taſ, ko winſch patſ raſchojiſ un nopelniſi. „Kratram jadara ſawſ un jadabun ſawſ“ — taſ, ko winſch nopelniſi, ta jau firmā ſenatnē ſawā nemirſtigā „walſtſ“ darbā iſſaſijāſ leelaſaiſ un genialaſaiſ greeku ſiloſoſſ Platoniſ (429.—347. g. pr. Kr.), kuruſch primatiſpaſchumā eeraudiſija wiſa launuma pereſſi un wiſaſ nelaimēſ un poſta zehloni. Sawā idealwalſti winſch ari tapehſ konſekwenti primatiſpaſchumu pilnigi atzel. Ja neweenſ newarēſ ſaſit: taſ peeder man, ja wiſeem wiſſ peederēſ kopeſi, tad, ja buhſ iſſudufe katra ſtarpiba ſtarp manſ un tawſ, tad, ta winſch taſlaſ ſpreeda, ari teeſneſchi buhſ leeki, jo ta kā wiſſ peeder wiſeem, tad ari wairſ ne-buhſ ne ſahdſibu, ne aplaupiſchanu, ne ari zitu noſeegumu. Pat gi-meni ſawā idealwalſti Platoniſ atzel. — Kaſ kuraſ wiſa walſti, to iſſch kix weenigi ta dabiktaſ ſpehjaſ un moraliſkaſ kreetnumſ. Platoniſ ſawu idealwalſti dibi-na uſ taiſnibaſ prinzipa granita pamata un taiſnibaſ kauſam winā pilnigſ ſwarſ, ta ka taiſniba walſti realiſeta. Walſti, kura realiſeta taiſnibaſ ideja — ſoſialwalſti — naw ne nepelnitaſ bagatibaſ, ne nepelnitaſ nabadſibaſ, kā taſ paraſti kapitalwalſti, kur weenam peeder milſigaſ latifundijaſ — milſigi ſemeſ gabali, un otram gluſchi neka. No leelā latifundiju — leelā ſemeſ ihpaſchneeka taſdejadi atkarigi ſimteem un tuhſtoſcheem ziti, kuru darba ſpehkuſ un ſweedruſ winſch allaſch mehdiſ iſleetot ſawā labā. Schi netaiſniba un zitu iſmantoſchana nepeezeeſchami nowehſchama.

Wehſture mums rahda, ka ir daſchne-daſchadi mehginatſ iſlihdſi-nat un nowehſt plaiſu ſtarp beſſemneekem un latifundiju — leelo, milſigo ſemeſ gabalu ihpaſchneekem, ſewiſchki intereſanti mehginaju-mi iſdariti Winā, beſ wiſur un wiſoſ laiſoſ ſcheem mehginajumeem naw biſiſ zereto un paleekamu ſeku. Plaiſa arween atkal no jauna peenehmufeſ, paplaſchinajuſeſ un padſilinajuſeſ. Schat ſinā ar ag-rarreformam lihdſ ſchim gabjiſ gluſchi kā teikſmainā zihnā ar daudſ-galwaino hidru, kuraſ noſiſtāſ galwaſ weetā peeauguſchaſ diwaſ jau-

nas klah. Launums, redsams, isnihzinams ar wišam šaknem. Se-
mei japahreet walšts ihpašchumâ, jateef tã apštrahdatai, ka uš winaš
war raščot maksimalâs-augstakâs raščas, lai wiši walšts eedšihwo-
taji waretu buht paehduščhi un dšihwot pahrtizibã.

Naw nemas apraštams, zif daudš netaišnibas, nelaimes un
posta pašaulê nefuše semes peederiba privatperšonam. Neparaišã,
nepilnigã un pahrať netaišnã agrarjautajuma iščķirščanã mekle-
jami un atrodami daudšu walštu bojã eeščanas zehloni. Ari leelãš
pašaules walšts — Romas bojã eeščana. — Romeeščhi bija eekaro-
juščhi wišu pašauli, ķeišars Augusts wareja išlaiť grahmataš, lai „wi-
ša pašaule“ liktos ušrakštitees, ikweens šawã zilts pilšehtã, bet jau
Tiberijam Sempronijam Graščam (dšim. 163. g. pr. Kr.) bija ruhgti
jaiššauzas: šwehreem ir alas un putneem ligšdas, bet zilweku behr-
neem, ķas wišu pašauli eekarojuščhi, naw paščeem tiť daudš semes,
ķã kur šawu galwu ušliť. Semi bija šagrahbuščhi šawãš rokãš ne
winaš faktiškee eekarotaji, bet nedaudši warenee, kuri to lika apštrah-
dat wergeem, kurus tureja šliťtať nekã šunus, pee šliťtas pahrtikas,
deenã leefot pee gruhta darba, naktiš turoť šlehgtãš telpãš, peeķeh-
dejot pee bluķeem un pee namu durwim, lai tur, ķã šuni pee ķehdem,
apšargatu mahjas.

Waj tapehž ķahds brihnums, ķa wergi allasč un allasč šadum-
pojšs un šazehlãš pret šaweem werdšinatajeem, mehginadami no-
kratit werdšibas un atķaribas waščas? — Ašiniš pluhda štraumem.
Ubas pretejšs pušes zihnãš nowahjinajãš un noašinoja. Sewiščki
nišns un ašinainš bija Spartaka dumpiš (73.—71. g. pr. Kr.). Wai-
rakãš ļaujãš Spartakš ar šaweem wergu pulķeem ušwareja un štip-
ri šakahwa leelus ķahrtejuš romeeščhu ķara pulķus konsulu Lentula
un Gelija wadibã, ķamehr beidsot no Marka Vizinija Kraša 71. g.
pr. Kr. tiķa šakautš un ķrita ļaujã pee Petelijas. Dihđ ar pašču
Spartaku ščai ļaujã waronigi ķrita leelakã daķa wina ķaraspeķķa.
6000 šawangotos Marks Vizinijs Krašs pawehleja gar leelã Apija
zela malu šist kruštã. Pahrejos Spartaka pulķus, kureem bija lai-
mejees pee Petelijas išbehgt waj kuri jau agrã no Spartaka bija at-
dalijuščees, isnihzinaja Pompejs Seemel-Italijã. Tiť breešmigã
ķahrtã, luhķ, tiķa apšpeešts Spartaka dumpiš — zihnãš galigi isnih-
zinot dumpineekus un šawangotos peeķaldinot pee krušta. Spartakš
un wina pulķi jau, luhķ, bija wergi-dumpineeki, kuri pilšonu ažiš
nepelnija šchehlastibas un kurus wareja nošist ķã šunus. Dahrga jau
tiť bija wareno pilšonu dšihwiba. Bet wai ari tam pilšonim, ķas dš-

li fajuta, ka wiſi žilweki brahki un raudſija iſlihdſinat plaiſu ſtarp nepelnitu bagatibu un nepelnitu nabadſibu! Wiſas teeſibas allaſch tifa žihnâs guhtas. Paſaules warenee un bagatee nepaſiſt ſche-laſtibas pret teem, kaſ aiſſkar wiſu „teeſibas“ un intereſes.

Nr labak, kâ maronigajam wergam Spartakam, ſlahjâs zehla-jeem brahleem Tiberijam Sempronijam Grakham un Gajam Sempronijam Grakham. Wini bija zehluſchees no eezenitas un ſlawenas žilts. Wiſu tehms Tiberijs bija eewehrojams walſts wihrs un kara wadonis, bija bijis diwreis konſuls, un wiſu mahte Kornelija bija weena no wiſeewehrojamakam rometem un ſlawenâ kara wadona Publija-Kornelija Szipiona wezakâ meita. Ubi brahki, atſinuſchi Romas nelaimi un poſtu pahraf neweenadâ ſemes un žitu ihpaſchumu iſdaliſchanâ, wiſeem ſpehkeem puhlejâs iſlihdſinat plaiſu ſtarp pahraf leelu bagatibu un pahraf leelu nabadſibu. Buhdams tautas tribuns (tautas weetneeks, preekſchtahwis), Tiberijs Sempronijs Grakhs eeſneedſa 133. g. pr. Kr. likumprojektu, pehž kura neweenam no walſts ſemes (ager publicus) nedrihſteja peederet wairaf, nekâ 5000 morgeni*), taſchu ikweens behls wehl wareja dabut ſlaht pa 250 morgeneem, bet tomehr tâ, ka neweenai giminei kopâ nedrihſteja buht pahraf par 1000 morgeneem walſts ſemes. Pahrejâ bija ſadalama dakâs un pret mehrenu maſſu, nomu, nododama nabadſigakeem pilſoneem ik pa 30 morgeneem — apm. 20 puhrweetam katram. Semes ihpaſchuma teeſibas palifa walſtij. Semi atdewa, kâ redjams, uſ muhſcha renti. Semi, kaſ bija pahraf par 500 reſp. 1000 morgeneem, atnehma tâs leetotajeem pret labojumu atlihdſibu, kaſ uſ tâs iſdarits. — Lai gan Tiberija Sempronija Grakha likumprojekts atteezâs tikai uſ walſts ſemi un newis ari uſ priwatſemi un bija tikai kahda weza, ſen aiſmirſta, 376. gada Luzija Vizijnija Stolona agrarlikuma atjaunojums, tad tomehr leelee ſemes ihpaſchneeki wiſai ſaſchuta, jo daudſi bija ſagrabbuſchi ſawâs rokâs milſiguſ walſts ſemes gabaluſ, kuruſ apſtrahdaja wergi. Semes leelee pat peekukuloja — nopirka Tiberija Grakha beedri, otru tautas tribunu Marku Oktawiju, kurſch iſſazija proteſtu pret Tiberija Grakha eeſneegto likumprojektu. Tikai tautai atzelot Marku Oktawiju no amata, Tiberijam Grakham bija eeſpehjamſ ſawu likumprojektu iſdabut zauri. Kad pret paradumu Tiberijs Grakhs ſawu kandidaturu, kâ tautas tribuns, uſſtahdija ari uſ nahſoſchu gadu un ſagatawojâs

*) 1 romeeſchu morgens — juhgs ſemes = 0,25 (1/4) hektaram = 1/5 deſettinai = ſemes gabalam, kaſ 240 pehdas garſch un 120 pehdas plats.

nahft klajā ar jauneem, nopeetneem reformu projekteem, tad wareno pazeetibai waitis nebija robeschu, un tā tā konsuls Publijs Muzijs Szewola pretojās prasībai, lai tuhliā liktu nonahwet Liberiju Grafchu, tad tribunu mehleschanu deenā fenatori un to draugi, apbruncjuschees ar rungām, usbruka Liberija Grafcha peefritejeem. Schaīs zihnās krita Tiberijs Grafchs lihds ar 300 šaweem peefritejeem. Wina lihki eemeta Libra upē. Bet lihds ar Liberija Grafcha lihki fenatori wis nespehja Librā eesweest un isnihzinat ari Liberija Grafcha agrarlikumu. Tas nebija noslihzinams. Winau isweda dšihwē, kaut ari lehnām. — 10 gadus wehlať — 123. g. pr. Kr., Tiberija wehl dedsigafais un eewehrojamaťais brahliš Gajs Sempronijs Grafchs wišā pilnibā atjaunoja šcho agrarlikumu (lex agraria) un eesneedša wehl daschus jaunus likumprojektus, starp teem ari pahrtikas likumprojektu (lex frumentaria) pehž kura walstij bija tautai japahrdod par lehtu maťšu labiba. Romas warenee řazehlās ari pret Gaju Semproniju Grafchu. Wiašč un wina beedri mehginaja glahbtees Dianas templi uš Awentina kalna. Konsuls Luzijs Opimijs pawehleja kalnu sturmet. Zihnās krita ap 250 no Gaja Grafcha peefritejeem. Gajam Grafcham laimejās isglahbtees, pahrpelldot pahr Tibrū, bet otrā deenā winau tur kahdā birštalā atrada nonahwetu kupa ar ta uštizamo wergu. Kritischo lihkus eesweeda Librā. Wehlať wehl kahdus 300 Grafcha peefritejus noteefaja uš nahwi. Tauta wehlať abeem brahleem Grafcheem uszehla krahščhnus peemineklus tur, kur winau ašinis bija isleetas par labu tautas teefibam.

Tā tautas labdari arween ir tikuschi wajati, nahweti un řisti frustā.

Spartaki un Grafchi krita, bet nekrita winau idejas, tās dšihwo un par winām — tik zitadā weidā — zihnas wehl šcho baltu deenu. Schaīs zihnās Romas pašaules walsts ir gahjuři bojā. Bet no otras puřes ari modernee wergi wehl naw galigi atřwabinati no řapitaliřma kaldinatām waščam un agrarjautajums wehl tāpat šcho baltu deenu naw galigi un pilnigi taiřnigi isščķirts. Wehl tagad pastahw milřigas latifundijas un no winau ihpaščneekeem atřarigi beřsemneeki.

Ziř leelas dasčas latifundijas Latwijā, to rahda Dundagas muiřcha (Kursēmē), kura peeder baronam fon der Osten-Sackenam uu kurai 63,132 desetinās.

Āa seme, uhdens, gaiřs peeder wiřeem, ta dabas zilwefa neřatrizinama pahreeziba. Ziř stipra řchi pahreeziba, to wareja redřet pat wehl muřšu mařgruntneezibas řahkumā. Semneeki řahkumā ne-

maš tam netizeja un ņchaubijās par to, ka var pavīšam nopirkt ņemi. „Var nopirkt tikai paņņhus” — ehņas, kuras zilveņs zeħlis, bet ne ņemi, tā wini prahtoja un ņemes paħrdoņšanas gribā eeraudņija muuņņneeku wiltibu, lai ņemneekem iņmahnitu naudu. Pa galwenai teeņai aiņ ņħi eemeņla Piņs-Kaunas pagastā (Widņemē) ņemneeki toreiņ atņazijās no mahju pirņņšanas, lai gan mahjas paħrdewa ņem ņameħrā labeem noņazijumeem — par apm. 60 rbl. dalderi. No paħraf par 200 ņaimneekem mahjas eepirka tikai triħņ.

Latwijas leelums.

Maņa ir muħju tehwu ņeme, bet leela deeņgan, lai waretu buħt patstahwiga. Maņa ir muħju tauta, bet leela un ņpeħziga deeņgan, lai waretu buħt ņuwerena un lai winaņ ņuwerenā griba pate ņew dotu liņumuņ.

Latwija — ņħi muħju iņpoņtitā, iņlaupitā, aņinīņ mirkņtoņħā dņimtene ir pavīšam 63,318 kwadratkilometri jeb 55,622,8 kwadratwerņtes leela ar 2,552,000 eedņihwotajeem. Winaņ leelums ņadalas ņħā:

Kurņeme	23,747,2 kwadratwerņt. ar apm.	785,000 eedņ.
Widņemes latw. daļa	19,833,2	1,107,600
Latgale (Daugawpils, Ludsas un Reħņeknes aprinki)	12,942,4	646,100

Latwija kopā 55,622,8 kwadratwerņt. ar apm. 2,552,000 eedņ.

Apweenotā Latwija tā tad ir wairak, nekā otrtik leela kā Beħgija, leelaka par Ķolandi, Daniju, Schweizi, Serbiju un weħl par daņħu labu zitu patstahwigu — neatkarigu walsti. — Par Melnkalni wina ir ņeņħas reiņes leelaka. Kurņeme ween jau weena pate par ņewi nemot ir nedaudņ maņaka par Beħgiju.

Eedņihwotaju ņkaita ņinā Latwija puņliħdī weenadā leelumā ar Norwegiju, kurai 2,357,000 eedņihwotaju, Somiju, kurai 3 milj eedņ., taħlak ar Daniju, Ķreeķiju, Serbiju, Schweizi.

Eedņihwotaju uņ 1 kwadratkilometra (1 kilometriņs = $\frac{1}{10}$ werņti) dņihwo Widņemē — 49,1, Kurņemē — 29,5, Latgalē — 41,1, Latwija zaurmeħrā — 40,3, Norwegijā — 7, Sweedrijā — 12,6, Ķrijā — 52, Auņtrum-Pruhņijā — 56, Keetum-Pruhņijā — 67, Daniijā — 70,

Bulgarijâ — 45, Serbijâ — 60, Rumanijâ — 55, Portugalê — 58, Spanijâ — 38, Austro = Ungarijâ — 95, Wahzijâ — 120, Solandê — 176, Belgijâ — 250, Reinaš provinžê — 263, Saffijâ — 321.

Upweenotâ Latwija ſawa leeluma un eedſihwotaju ſkaita dehl war buht pilnigi patſtahwiga, neatkariga walſts. Winaš geografiſkaiš ſtahwofliš pee juhraš, labas oſtaš, zaur furâm jaet Kreewijaš prezem, winaš klimatifke apſtahki, ſamehrâ palabâ ſeme, weetejo eedſihwotaju energija, ſčakliba un inteligenze ir droſča ſihla par Latwijaš ſpoſču nahkotni.

Ja Latwija buhš ſuverena patſtahwiga walſts un neelaidiſees eſonomiſkâ atkaribâ no zitâm walſtim, tad Latwija buhš brihwâ, bagata un lainiga ſeme.

Latwiju, ja wina tik pilnigi brihwâ, war weegli tà iſweidot, iſkoft, ka wina buhtu weena no wišpreekſčſihmigakâm un bagatakâm walſtim paſaulê.

Ekonomiſki Latwija war buht pilnigi patſtahwiga. Ekonomiſki un finanziaali neatkarigas Latwijaš walſts eenahkumi ſtipri pahrneegš winaš iſdewumus. Latwija no Kreewijaš lihđš ſčim ir allaſč tikuſi ekonoimiſki iſmantota un iſkuhka.

Latwija, kâ redſamš, ir wahji apdſihwota ſeme. Labi iſkoftâ winâ waretu dſihwot 3—5 ſahrtwairak eedſihwotaju.

Latwijaš agrareefahrta un ſemneeku bijuſê atkariba no wahzu baroneem.

Druhma ir Latwijaš pagahtne. Melna kâ naktš. Wahzeefcheem Latwiju eekarot latweeſči ſaudeja ſemi, brihwibu, wiſaš zilwezifkâš teeſibaš. Wiſaš teeſibaš eekarotaju puſê, weenweenigi peenahkumi ušwareto puſê. Latwju tauta — paſtarite noſkuma werdſibaš ſtahwofli. Seſčhoš werdſibaš gadu ſimtenoš wina beſgala dauđš zeetuſi. — Dſeeſmâš bahrenite ſcheſlojaš, ka bahrgi fungi gan darbu dewa, nedew' ſwehta wakarina'. Bahrgu fungu kalpiâ bija jakremt zeeta pelawmaiſe, atwotina mehrzejot. Ušwaretaji latweeſčuš, kâ tautu, wiſadi iſwaroja. Râ tauta latweeſči lihđſinajaš, kâ winu zehlaiš draugš un labdaris Garlibš Merkelš iſſakâš, mironim. Wet latweeſcheem, kâ tautai, tomehr nebija lemte mirt. Latweeſčuš, kâ tautu, iſglaħba un uſtureja winu leelâ dſihwibaš ſpeħja. Râ wahzu werdſi-

bas, tā kreemu despotisko zaru laikmetā. Rā wahzeeschi, tā kreewi latweescheem nesufchi tikai postu un werdsibu. Ko wahzeetis latweetim darijis, par to pauschi muhsu tautas dseefmas, wisa tautu pastarites wehsture. Wehl naw aismirstas un dsili tautas atminā „pahtagas un rehtas, kas latwoju wihru godu laupija“. Wehl sčehli waida Daugawa un Staburags ašaras rauda.

Nešas labaks latweesčhus ari nesagaidija sem zarišma juhgā. Apšpeesčhana un atkal apšpeesčhanas. Wisa Kreewija zaru laikā jau lihdsinajās weenam leelam, milšigam brihwibas, tautu un zilweku teešibu zeetumam. Kukurās pašauļe istruhzinajās un šadrebeja, kad amerikaneetis Senans laida klajā šawu darbu par Kreewijas zeetumu dsihwi — „Das Gefängniswesen in Russland“. Aisgrahbjoščās, šatrizinoščās ainās itweens nu redseja, zif šapuwuši ir zara Kreewija. Štweens brihnedamees pats šew jautaja: Rā tas eespehšams, kā tas nahš, ka, lai weens waretu tehrptes purpurā un šehdet šelta tronī, miljoneem zilweku behrneem jazeesč truhkums un bads un jadšihwo nebrihwibā, kas lihdsinas werdsibai, un gara tumšibā? Walfst bija tikai weena brihwa griba un šhis gribas ispiditaji — wergi. Despots un wina kalpi. Wifs Kreewijā — šchāi milšigajā tautu un zilweku zeetumā — dibinajās uš despotiskās gribas un waras prinzipa. Nešahdas likumibas! Weenigi šchi despotiskā griba bija wifs. Wišam wajadseja buht kreewiskam. Weenai tizibai. Un wišam, it wišam akli padewigam tiranam. Kas zitadi domaja, tam atwehrās zeetumi, to šmazeja tajos un ta zekšch weda uš Sibiriju pee špaidu darbeem. Gara tumšiba, waščas, nagaiķa, zeetumi, špaidu darbi, šaratawas bija lihdselki, ar kuru palihdsibu despotiskee zari uštureja šawu waru. Ka lai neweens brihwaki domajošchs zilweks neišbehgtu šchahdam liktenim, par to gahdaja despotiskā zara kalpi — polizija, šchandamerija, denunziantu kraukku bars.

Pašr latweescheem, kā tautu, šarajās Damokla šobens. Rā tautai winai bija lemšs bojā eet. Rā tautu latweesčhus zariškā waldbiba un tās kalpi ari nemas neatšina. Wišam, kas ihpatnejs, latwiškš, bija jaisnihkst. Pašrkreewotees latweescheem wajadseja. Dšihwot ne latweesču, bet kreemu dsihwi. Domat kreewiski — zaram padewigi. werdsiškš. Kreewu školai, kreewu šasnizai, kreewu polizijai, kreewu šchandarmeem, kreewu šašakeem, idiotiskēem zensoreem un denunziantu kraukku haram wajadseja par to gahdat, lai Latwijā isgaisu katra brihwakā doma, katra latweesču ihpatnejiba un lai wifs buhtu tikai kreewiškš. Wifs, it wifs mums, kā tautai, tika atnenits. Ne ehnas

nebija no tautas pašvaldības un pašnoteiktības teesībām. Muišu daļskanīgā mahtes valoda bij iedziļta un išķēģta īj Latvijas skolām. Latveešu skolas nebija. Ne mums, kā tautai, bija jāvas tautas skolas, ne vidusskolas, ne augstskolas.

Par agrarjautajumu bija aīleegts rakstīt. Pat stahstos gara inkwiitori-zensori par agrarjautajumu wīšu stribpoja. Īsnihkt bija wīšām! Ne kulturas dīhwi un kulturas darbus no mums, kā tautas, gaidīja, bet nahwi. — Ja mehš, nahwei seeditē, kā tauta tomehr wehl dīhwojam un kā tauta esam ko paleekamu radijušči, tad weenigi pateizotēes šawai energijai un par špihti šaweem nahwetajeem, furi wīšadi trauzās muhs, kā tautu, īsnihzinat un galigi šagiftet muhsu tautas škaidro pīchi — dwehšeli. Bet glušči bes eēpai-datās palizīs naw. Par to leezinaja leelais denunziantu bars, Kan-gari, kas L. tapšchanas laikā weenā deenā (šhodeen) kalpoja un denunzeja despotiskā zara šchandarmērijai, kas bija kreewiskāi nekā kreewi, šchandarniškāi nekā šchandarmi, pašemigi lihds semei klanidamees nonem zepuriti ašinainā šchandarma preekščā to godbijīgi šweizinadami, bet otrā deenā jau kalpoja un denunzeja wīshahzeem, lihds debesim šlaweja un apbrīhnoja Wilhelmu, fuminaja pruhšču militarismu un eeteiza latveešēem peeweenoetes pee Wilhelma militariskās un imperialistiskās Wahzijas! Šahdi kameleoni un škofantiskas wergu dwehšeles gan ir wīšām tautam, bet mums, latveešēem, wīnu ir — legions. — Pat wīshahzu un wahzu militarwaras preekščstahwu — Ludendorfa, Šindenburga, Hofmana, Tirpiza, Kirchbacha, Baltijas wahzu baronu un wīnu padewigo eerošču un kalpu Silwio Brederiča, generalsuperintendenta Bernewitza, barona Rahdena, Rohrbacha u. z. šataniškais Baltijas kolonizācijas plans, kura īšweščana nošihmeja latveešču tautas nahwi, muhsu šchandarniškām wergu dwehšelem nelika nodrebet, nesastindsinaja to rokas un neaīleedsa to špalwai rakstīt par peeweenoščanos pee Wilhelma militariskās un imperialistiskās Wahzijas un šahdu peeweenoščanos tautai eeteikt.

Tās bija nahwes šahles, gifts, ko okupācijas laika latveešču walodā īsdotee laikraksti ar to redakcijas lozekleem tautai šneedsa. Vai eedomajamees š e f o š h o: Kursemē apm. $\frac{1}{3}$ semes peedereja kronim, muišchneekēm 946,000 desetinās, semneekēm tik 898,000 desetinās. Ja nu koloniseščanai ar wahzeēščēem īleetotu, kā bija nolemts, wīšas krona muiščas, kuru Kursemē ap 200, daļu krona mešču un atmatas, $\frac{1}{3}$ muišchneeku semes un pat pufino semne-

tu mahjam, tad, azim redjot, latweefchu nometnes wahzu tautibas kolonijazijas juhrâ Kurfemê wairs tik buhtu kâ oafes wahzeetibas tukfnefi waj kâ majas falinas wiswahzu juhrâ, kuræs bangas fchis falinaas ar laiku pawifam no fkalotu un padaritu wahzifku. Ar kahdu drudschainu fubu wiswahzi, wahzu baroni un wahzu militarwalde pa ofupazijas laiku wifu uj reis luhkoja germanifet! Kâ latweefchus apfpeest! No tautas pafchnoteifchanaas ne wehfts! Latweefchu tautas neatnemamo, fwehto pafchnoteifchanaas teefibu nofeedfigâ kahrtâ fem peefawinaja wahzu landtagi, kuri nofeedfigi lehma par latweefchu tautas lifteni, meta par latweefcheem kaulinaus kâ par kahdam nedfihwâm prezem, tof faiftidami un peeveenodami pee Wahzijas, zeldami afinaino Wilhelmu par latweefchu waldbneeku!

Wifas pilfonu brihwibas pa wahzu ofupazijas laiku Latwijâ preefch latweefcheem bija isnihzinatas un neefifteja. Latweetim Latwijâ weetas un darba, bef fififka un gariga werga darba nebija. Ne runas, ne wahrda, ne fatifmes, ne zitu brihwibu! Latweetis Latwijâ bija zetumneeks. Fon Goflers, fchis latweefchu tautas Geflers, Kurfemê bija eewedis un nodibinajis tihro wergu laiku kahrtibu. Preefch latweefcheem Latwija bija pahrmehrsta par zetumu.

Pahr Latwiju un latweefcheem, kâ tautu, wahzu militarwalde ar fawu fatanifko kolonifchanaas planu un ziteem drakonifkeem panehmeeneem flahja mironu autu. Kâ zarifkâ Kreewija, kâ militarifkâ Wilhelma Wahzija latweefchus, kâ tautu, luhkojufchas ifdelbet. Kreewu zara generali un kara pulki latweefchus kara fahkumâ if winu pafchu femes ifbfina, latweefcheem bija jaklihft un jaet bojâ fwe fchu m â, atpafal laift winus wairs negribeja, gribeja wifadi apgruh tinat un aifkawet latweefchu atgreeschanaas dfimtenê un latweefchu femi kolonifet ar 300,000 kreeweem, lai fchai Kreewijas nomalê dfihwotu tik ihfti kreewu laudis. Gifofantifkâ latweefchu prefes dafa un zarifma latweefchu kalpi fcho latweefchu isnihzinafchanaas politifu wehl pabalftija!

Tifpat fatanifki, kâ despotifkâ zara waldbiba Latwijâ rihtojas, glufchi tifpat fatanifki Latwijâ pa ofupazijas laiku rihtojas ari imperialiftifkâs Wahzijas afinainâ Wilhelma militarwalde. Kreewu despotifkâis zars ar faweem kalpeem — pateizotees kreewu tautas inetzizjai (gfehwlubai, nefpehjubai, laifkumam) latweefchus, kâ tautu, ja-

Ńhaubàs, waj pašpehtu isnihzinat, het naw Ńhaubu par to, ka Wilhelma Wahzijas uswarot un paturot Latviju un iswedot wiswahzu un wahzu militarwaldes Ńatanisķo kolonizazijas planu, latweeŃŃi, kà tauta, eetu bojà. — Kopà eeŃhanàs un kopà tureŃhanàs, kà ar zarisķo Kreewiju, tà ari ar Wilhelma imperialistisķo militarisķo Wahziju latweeŃheem, kà tautai, wareja nest tika postu un — nahwi. —

Katra Ńho abu waru pabalstisķana bija noŃeegums — apŃinigs waj neapŃinigs.

Uri no pilŃonisķàs Kreewijas un no pilŃonisķàs Wahzijas latweeŃheem, kà tautai, nebija nekas labs gaidams. Par to leezinaja Ńchowinisķisķo kadetu politika un wianu nodomi, kà ari Ńchowinisķisķo wahzu pilŃonu kolonizazijas un ziti plani. LatweeŃheem naw nekà Ńo konŃerwet, wineem wehł wis Ńeeguhstams un wini tapehž war tika Ńimpatiset zitu tautu demokratijam, plaŃŃajàm darba tautàs maŃam un ar tàm ŃapraŃtees. — LatweeŃheem jastahw weenigi pašheem us Ńawàm Ńahjam un naw jastutejas ne us weena. PaŃŃi lai noteizam Ńawu likteni, pašŃi lai isweidojam Latviju, pašŃi lai Latwijà isŃŃiram agrarjautajumu! DeeŃgan wergots! Suwerena lai Latwijà weenweenigi latweeŃŃu tautàs brijwà griba! Ziti mums war nest tika atkaribu, muhš ismantot un isŃuhkt.

Baltijas wahzu baroni, Baltijas landtags, kà wini luhko eestahsttit, bijuŃŃi par werdsibas atzelsķanu, par Ńemneeku brijwolaisķanu, Ńo tas ween jau peerahdot, ka Baltijà werdsiba atzelta agraf nekà Kreewijà! Tas naw teefa. Baltijas baroni un teefibu doŃhana Ńemneekem ir diwas glusķi neŃameenojamas leetas. Baltijas baroni un Baltijas landtagi nekad nekahdu teefibu latweeŃheem naw dewuŃŃi no brijwas gribas. Weenweenigi apstahķu Ńpeesti wini to darijuŃŃi un ari tad, kad bijis kas jadod, luhkojuŃŃi dot zik maŃ ween tik eeŃpehjamš. Winis wiswisadi ŃtaipijuŃŃi un lozijuuŃŃi taisnibu Ńawà labà. DŃimtbuhŃhanàs atzelsķana naw nekahds wahzu baronu nopelns. Winas nopelns, kà to redŃesim, gan tas, ka dŃimtbuhŃhanàs atzelsķana isnahza pahraf nepilniga un latweeŃheem par Ńliktu.

DŃimtbuhŃhanàs atzelsķana Latvijà wedama Ńakarà ar leelo frantsķu revoluziju un ar Napoleona kareem. Kur Napoleons gahja, tur winsķ eepreeķŃ mehdsja apŃpeestàm un werdsinatàm tautam issinat, ka nokrituŃŃas winu wasķas un ka tàs nu brijwas. Lehma Ńlepkawa Aleksandrs I. baididamees no latweeŃŃu ŃazelŃhanàs, zaur

ſawu toreijejo generalgubernatoru Rīgā, markīſu Paulutſchi, liſa iſ-
ſinat, ka wiņſch pats atſwabinaſ latweeſchus un atzels dſimtbuhſcha-
nu. Kad Napoleona wara beidjot bija ſalaufsta un pats Napoleons
aiſwefts uſ Helenas ſalu, tad Alekſandrs I., atzeredamees ſawu ſoliju-
mu, pawehleja landtageem iſſtrahdat un eeſneegt dſimtbuhſchanaſ at-
zeliſchanaſ projektū. Raħdi diwi waj triħſ tahdi muiſchneeku projekti
kā neliberali — nebriħwi — tiſa no krewu waldbiſas atraiditi. Ļas
notika Alekſandra I. waldbiſas liberalaſajā laiķmetā. Pehz iħſa, daudſ
maſ briħwaka laiķa peħz Napoleona gaħſchanaſ, kur tautas daudſ maſ
uſelpoja, wiſur eeſtaħjāſ reaķzija un bija tautu apſpeeſchana. Jo ſti-
pra bija reaķzija krewiĵā. Ļehwa ſlepſawa, ſirdſapſinaſ mozitſ, no-
grima miſtizizmā un baroneetes ſon Krūdener apkampeenoſ. Œhai
baroneetei uſ Alekſandru I. bija leelſ un launſ eeſpaidſ. — Œhoſ ap-
ſtaħkluſ iſweizigi iſleetoja Baltiĵaſ baroni ſawā labā. Ļeſneedſa jau-
nu dſimtbuhſchanaſ atſwabinaſchanaſ projektū un tagad daudſ ne-
briħwaku, ſemneekēem nelabwehligaku un taiſni ſcho nebriħwako,
preekſch latweeſcheem ſliktako projektū krewu waldbiſa apſtiprinaja.

Wiſur ſemneekuſ atſwabinot teem peeſchſiħra ari ſemi. Ļri
krewiĵā, pee ſemneeku briħwlaiſchanaſ, peħdejeem peeſchſiħra ſemi.
Baltiĵaſ gubernāſ turpreti ſemneekuſ atſwabinaja no dſimtbuhſcha-
naſ beſ ſemeſ. Ļaſ bija ſoliſ atpakaſ. Ļeeta ta, ka jau 1804. gada
liſumſ zēti noteiĵa ſemneeku teeſiſaſ uſ ſemi. Œhiſ liſumſ atſina,
ka ſemneekēem peeder neaiſſkarama un mantojama teeſiſa waldbit wi-
neem nodalitoſ un ar klaufcham apliķtoſ ſemeſ gabaluſ. Œhoſ ſemeſ
gabaluſ ſemneekēem wareja atnemt tiķai uſ ſemneeku teeſaſ ſpreedu-
ma pamata un pee tam tiķai loti nedaudſoſ gadijumos. Beſ tam wi-
ſa ſemneekēem peederigā ſeme bij atſiħta par muiſchaſ ſemei nepee-
weenojamu.

Ļai iſniħzinatu ſcho baroneem tiſ nepatiħkamo 1804. gada liſu-
mu, tad 1819. gadā tiķa iſdarita ſemneeku briħwlaiſchana. Œhi
briħwlaiſchana iħſtenibā paſtaħweja pilnigā teeſibu doſchana baroneem
riħkoteeſ ar wiſu ſemi peħz ſawa praħta, noteiķt ſemneekēem kungu
gaitu un klaufchu apmehru un teeſibā iſdſiħt ſemneekuſ no wiņu
mahjam.

Ļahdejabi Baltiĵaſ ſemneekēem zaur liſumu no 26. marta
1819. g. gan dahwinata perſoniſka briħwiſa, bet par to teem atnē-
taſ — no weenaſ puſeſ wiņu teeſiſaſ uſ ſemi, no otraſ — liſumiſka
klaufchu apmehra noteiķſchana, kurpreti liħdſ tam laiķam wiņi klauf-
chaſ iſpildija uſ waku graħmatu pamata.

Tà tad zaur ðimtbuhſchanas atzelſchanas aktu latweeſcheem 1) tika atnemta ſeme un 2) atzelti daſchi wineem labwehligi lifumi.

Ðimtbuhſchanu atzelot, wahzu baroni eeguwa teeſibas uſ wiſu ſemi. — „Nu tika wehl ihſti wiſa ſeme ir muſſu rokâs“, tà preezigi landtagâ iſſauzees ſahds barons, kad peenahkuſi ſina, ka muiſchneezi-bas iſſtrahdatais un eeſneegtais ðimtbuhſchanas atzelſchanas lifum-projekts no waldbibas apſtiprinats.

„Ir weenalga, waj man peeder putns waj putna bariba“, tà gluſchi pareiſi iſſakas filoſofs Arturs Schopenhauers. Muiſchneekem peedereja wiſa ſeme un lihds ar to latweeſchu bariba. Latweetis gan bija tizis perſonigi brihwâs, bet, ja wiſch negribeja badâ nomirt, tad wiſam, tâpat kâ lihds tam, bija janês wahzu juhgs. Latweetis, pali-zis gluſchi beſ ſemes, bija no muiſchu ihpaſchneekem — baroneem pil-nigi atkarigs. Muiſchneeks wareja darit, ko ween wiſch gribeja, lat-weetim bija jabuht ar wiſu meerâ.

Muiſchneeki — muiſchu ihpaſchneeki ſemes nepahrdewa un tah-dejadi pehz perſoniſkâs ðimtbuhſchanas atzelſchanas (1819. gadâ) Baltijas gubernâs gluſchi nekâs negroſijâs uſ labo puſi. Latweeſchu un igauni faktiſki palika ſem agrakâ juhga, bet ekonomiſkâ — ſaim-neeziſkâ ſinâ — pateizotees muiſchneeku ihpaſchuma teeſibu atſihſcha-nai uſ w i ſ u ſemi, ſemneeki tika wehl wairat apzirpti un iſmantoti.

1849. gadâ iſdotee agrarlifumi — atkal pateizotees rewoluzijai Waſar-Ciropâ — 1860. gadâ ſemneeku lifumi dauds ko pahrgroſija ſemneekem par labu. 1849. gada agrarlifumi atſchkihra klawiſbas ſemi no muiſchas ſemes un nodibinaja ſemneekem neatnemamu lee-toſchanas teeſibu uſ klawiſchu ſemi.

Œemneeku mahju pahrdofchana, kuru 1849. gada lifums peelaida uſ muiſchneeku un ſemneeku ſawſtarpejâs weenoſchanaš, tà ſauftâ brihwâ lihgumâ pamata, lihds ſeſchdeſmiteem gadeem tomehr loti gau-ſi gahja uſ preeſchu un tika ſahkot ar ſeſchdeſmiteem gadeem, kad muiſchneekem zehlâs baſchas, ka waldbiba war ſahkt eemaiſitees weete-jâs agrarleetâs, mahju pahrdofchana dauds maſ tika paahtrinata. 1860. gada lifums atzehla kungu gaitas jeb perſoniſkâs klawiſchas. --- Tikai tagad wehl ihſti ſeme ſahka pahreet ſemneeku ihpaſchumâ.

Œeſofchais peemehrs mums gaiſchi rahdis, zif neſamehriigi un netaiſni ſeme iſbalita pee mums. Kurſemê ſemes pawiſam 2,474,000 deſetinas, no kuras muiſchneekem peeder 946,000 deſetinas, kronim 525,000 deſetinas un ſemneekem tika 898,000 deſetinas.

Privatmuisĉu seme isdalita starp 510 muisĉam un peeder 485 ihpaĉĉneefem, krona muisĉu seme isdalita starp kaĉdàm 200 muisĉam, bet semneefu seme ŝadalita apm. 24,000 ŝaimneezibàs. Ĥahdà paĉĉà kaĉrtà seme isdalita ari Widsemè, tikai ar to starpibu, ka krona muisĉu tur maĉaf, bet muisĉneefu semes toteefu wairaf. Widsemè muisĉneefu semes ir ap 2,114,000 deĉetinu, bet semneefu semes ir tikai 1,490,000 deĉetinu. — Kreewijà muisĉneefem, ŝalihĉŝinot ar Baltijas muisĉneefem, semes daudj maĉaf. Ĥirmajeem — kreewu muisĉneefem peeder $\frac{1}{5}$, kamehr Baltijas muisĉneefem $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ no wiĉa weetejà areala — semes iŝplatijuma.

Kursemè 485 muisĉneefem peeder $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ no wiĉas semes, ka ŝaurmehrà istaiĉa uŝ katru no ŝĉem 485 leelgruntneefem wairaf nekà 2000 deĉetinu. Wahĉijà turpreti $\frac{3}{4}$ no wiĉas semes ir ŝaĉkaĉbita ŝaimneezibàs, furu semes gabali nepahrĉneedj 100 heĉtaru (90 deĉetinu), un tikai $\frac{1}{4}$ ir isdalita starp ŝaimneezibam ar wairaf nekà 100 heĉtareem (90 deĉetinu) semes.

Ĥĉahda nefamehriga — netaiĉna semes isdaliĉĉana jau peerahda, ka leelum leelajam semneefu wairumam Baltijà pawĉam naw semes. No Widsemes ŝtatistiĉkàs komiteĉas 1894. gadà iŝŝludinatàm ŝinam par wiĉu pagasta nodoklu maĉĉataju ŝĉaitu, redĉams, ka semneefu semes ihpaĉĉneefu ŝĉaits istaiĉa tik $\frac{1}{7}$ daĉu no wiĉeem pagasta nodoklu maĉĉatajeem, ar ziteem wahrdeem — uŝ 1 semneefa, kam ir seme, nahĉ 6, kureem pawĉam naw semes. Baltijà tapeĉj ir milŝigŝ ŝĉaits beŝsemneefu, kuri ar ŝawu ŝĉahwoĉli naw meerà. Weŝ wineem ar ŝawu ŝĉahwoĉli naw meerà ari tà ŝauĉtàs ŝlauĉĉu semes nomneefi.

Lai gan semneefu semes leelakà daĉa — ap 70 proz. jau eepirĉta, pahrejà — tà tad weĉl laba teeĉa — arween weĉl teef iŝdota uŝ renti. 1901. gadà Baltijà bija weĉl nepahrĉdotàs 20,547 semneefu mahĉas — pawĉam 872,400 deĉetinas.*)

Tà kà seme pirĉta un nomata uŝ labpraĉtigu ŝawŝtarpeju lihĉumu pamata, bet semneefem, kà wiĉadà ŝinà wahĉatai puŝei, wajadŝeja nomat un pirĉt par katru zenu, ja tee negribeja atŝĉaĉt tehwu tehwu paĉĉĉus un semes ŝtuhriti un ŝĉaĉtees kaĉpu un rokpeĉu rindàs, tad semes pirĉĉanas un nomaŝ maĉĉa bija — pa leelakai daĉai — pahraf augŝta un Baltijas maĉgruntneefi zaur to apĉrahwàs ar leeleeem paradeem. Krona seme ir pahrdota par 50—75% leĉtaĉi, nekà muisĉ-

*) Ĥtat. 16. nowembri 1901. g. apŝtĉiprinatàs Zentra komiŝĉas materi-
alus, kurai bija jaiŝpeĉta jautajums par lauku eedŝĉwotaju labŝĉahĉibas
ŝĉahwoĉli walŝis wideenas gubernàs. I. ŝĉĉj. 132. lapp. Peterburgà, 1903. g.

neefem peederigā semneeku seme. Ja semneeki tomehr pašpehjušči eepirkt no muišchneefem prahwu semes daudsumu, tad tīkai pateizotees tam apstahklim, ka pirmā eepirktšanas eemakša nebija augsta (apm. 10% no viņas eepirktšanas sumas) un ka eepirktšanas laiks (pag. gadu šimtena 70. un 80. gadi šakrita ar laukšaimneezības rašojumu augstajām zenam.

Wafareiropā — pat Zrijā — waldības semneeku interešču aifardšības noluhkā eemaišijās semes pahrdošanas un semes nomas zenu noteiktšanā. Tā 1881. gada likums noteiza, ka Zrijā notahrtojams semes nomas augstums.

Baltijā turpreti pee semes pirkšanas un nomakšanas semneeki atradās pilnigā atkarībā no semes pahrdevejeem un isnomatejeem — wahzu baroneem, kuri pahrdewa un isnomaja šawu semi tā, ka nu kuram no wineem eepatifās. — Retos isnehmuma gadījumos zilwezigakee muišchneeki pahrdewa semi par daudš maš peenehmigu zenu, bet pa leelakai daikai seme pahrkota dahrgi, pat ļoti dahrgi. Zif leelā mehrā semneeki pee semes pirkšanas bija atkarigi no muišchneeka-wahzeescha, to gaischi rahda pahrať leelā starpiba semes pirkšanas zenā daschados notwados. Pils-Raunas pagastā (Widsemē, Zehju aprinkī) peem. trihs semneeku mahjas pahrdotas par 60 rbl. dahlderī, Raunas Saunās muišchas pagastā fon Panders pahrdewa par 150 rbl. dahlderī, fon Pretzmans, Baiščkalna muiščā (Raunas draudšē, Widsemē) par 175 rbl. dahlderī, fon Sengbuschs, Launakalnā (Widsemē), par apm. 150—200 rbl. dahlderī, kamehr barons fon Laudons turpat kaiminos — Pils-Dsehrbenes pagastā, pahrdewa šaweem semneefem semi par 250 rbl. dahlderī feltā, pee kam wehl muiščas ihpašchneeks eepreeščh liķa iszirst meščus uš pahrkodamās semneeku semes.

Pats par šewi šaprotams, ka tīk dahrgi šawas mahjas eepirkušcheem — semneefem bija pahrať gruhti winas ismakfat un daudšas mahjas nahza uhtrupē sem ahmura. Zehju un Walfas aprinkos ween weenā pašchā 1894. gadā dehl paradeem uhtrupē nahza 559 semneeku mahjas.

Raksturīki, ka baronam Laudonam Dsehrbenē semi par 250 rbl. dahlderī pahrkodot daudši dsehrbeneeschi ar energīko un kreetno semkopi Šprenu Baumani preeščagalā jutās špeesti akstahť šawu dšimteni un dotees tahlā nesinamā šweščumā, lai tur tīktu pee šawas semes. Dsehrbeneeschi toreif dewās uš Ušu un tur nodibinaja wairakās

latvešču kolonijas. Ekonomiskie apstākļi un dahrgās semes pirkšanas zenas winus spēstin ijspeeda un dsihtin ijsfina ijs dšimtenes.

— „Daugavina, Daugavina, tur ween Lihga lihgojas, laiki grosas, tadehl wina atpāl juhs aizina“! (Andrejs Pūpurs.) — Laikeem grosotees un Latwijai brihwai kluhstot agrar- un ziti apstākļi ijsweidojami tā, ka lai wiši ijs dšimtenes apstākļu ijspeestee un ijsdšihtee gawiledami waretu atgreestees atpākal uš šawu dšimteni! Ne wahzu kolonisteeem ijsleetojamas dšimtenes krons, walsts un baronu semes, bet weenweenigi Latwijas paščas bessemneeku labā. Baltijas baronu autoritate fon Lobiens šawā broščurā „Die Agrarverfassung des Bivländischen Festlandes“ (Riga, Vöfler, 1906. g.) gan apgalwo un luhko peerahdit, ka šem neeku semes ijspirkšanas zenas Baltijā nebuht neefot bijuščas augstas, tā ka zaurmehrā par 22,064 semneeku mahjam — 1,090,686 defetinu leelumā, maksats tikai 73 milj. 927,846 rbl., t. i. 68 rbl. 75 kap. par defetinu (15. lapp.). — Tikai paščā pehdejā laikā zenas pazehluščas uš 91 rubli par defetinu. Tam par peerahdijumu Lobiens peewed škaitlūs, zik maksats par semi Šeščkreewijā, eepehrfot to ar semneeku bankas palihdšibu. — Šahfot no 1897. gada lihds 1902. gadam tās efot pastahwigi peeauguščas un no 71 rubla pamasām pazehluščas lihds 108 rubleem par defetinu. Bet te nu naw peesihmetš, ka pee brihwlaisčanas semneekem peeščkirtu semi (надъльная земля) kreewu semneeki ir maksajušči tikai 27 rbl. par defetinu — 903 miljoni rublu par 33 milj. 700,000 defetinu.

Kreewu semneeks tikai tapehž wareja pahrmakfat par wehlaš ar semneeku bankas palihdšibu kluhtpeepirkto semi (par ščo faktu šehlojas wiši kreewu ekonomisti), ka tee maksaja tik maš (27 rbl. par 1 defetinu) par teem pee brihwlaisčanas peedalito (надъльная) semi.

Bet te nu wehl jaewehro, ka Widsemes blašus gubernāš, kur semkopibas apstākļi glušči weenadi, peemehtram Pleškawas gubernā, semneeki maksaja par wineem pee brihwlaisčanas peedalito semi tikai 22 rbl. par defetinu. Tas rešams pat ari no tahdeem wahzu rakstneekem, ka peem. Johannes fon Reuzler, Geschichte des bäuerlichen Gemeindebesitzes in Russland, Band I., Riga 1876. g. 256. lapp.“

Tā tad — pateizotees „brihweem lihgumeem“ Widsemes semneeki pahrmakfajušči par šawu semneeku semi trihškahrt.

Ne pareiſs Tobiena apgalvojums, ka ſemneeki no muiſchneekem, bet Vidſemes kreditbeedribā maſſajamās daſas, faktiski jau aiſmaſſajuſchi 33 milj. rublu. Pehz Tobiena (16. lapp.) luhf no 77,328,955 rubleem nomafſati 64,784,986 rubli: 33,867,786 rubli ſamaſſati taiſni muiſchneekem un 30,917,200 rbl. pahrweſti uſ Vidſemes kreditbeedribu.

Bet Tobiens jau pats peemin, ka daudſas ſemneeku mahjas eeſihlatas weetejās krahjajſdewu kaſēs. Žhſtenibā nemaſ naw noteikti ſinams, ziſ ihſti pateeſibā jau iſmaſſats. Ēinams tikai tas, ka daudſi ſemneeki bija ſpeesti ſataiſit milſigi daudz paradu, lai waretu tiſt galā ar maſſajumeem muiſchneekem.

Ne pareiſs ari Tobiena apgalvojums (19. lapp.), ka ſemes nomas ſenas eſot Baltijā ſemakas, nekā Kreewijas widus gubernās. — Te Tobiens atbalſtas uſ kaſdas Manuilowa grahmatas, pehz kuras iſnahf, ka nomas nauda, ſkatotees pehz daſchadām gubernam, teeſ maſſata:

Herſonas gubernā	5,52 rbl.	par deſetiau.
Poltawas „	7,00 „	„ „ „
Orlas „	8,7 „	„ „ „
Kurſkas „	12,60 „	„ „ „

Widſemē turpreti tagad maſſajot tikai 5 rbl. 83 kap., famehr 1897. g. gan wehl māſſats 7 rbl. 70 kap. par deſetiau.

Tahds ſalihdſinajums nepeelaiſchams. Newar tatſchu ſalihdſinat pliko Widſemes aramu ſemi ar Kreewijas melnſemi, bet weenigi ar tahdas pat aramas ſemes — nemelnſemes gubernam. Widſemes blaſus gubernās maſſa ap 1900. g. bija ſchahda*):

Wleſkawas gubernā	3,9—5,5 rbl.	par deſetiau.
Witebſkas „	3,4—4,6 „	„ „ „
Kaunas „	4,6—6,4 „	„ „ „

Tā tad ſemes nomas maſſas par ſemneekem nepeeda lito ſemi mums blaſus atrodſchās gubernās ir bijuſchas ſemakas, nekā pee mums. Bet te nu wehl jaewehero tas apſtaſklis, ka tiſ augſtās tās tur bija eeſpehjams maſſat atkal weenigi tapehz, ka par ſemneekem pee brijwulaiſchanas peeſchirto ſemi teem nahzās maſſat t ſ c e t r k a h r t m a ſ a ſ k, nekā Baltijas ſemneekem par wiau pirkto ſemneeku ſemi.

*) Œtat. 16. nowembri wiſaugſtati apſtiprinātās Žentra komiſijas materialus, I. ſehj. 115. lapp.

Tašak Tobiens glušči nepareiši šaka, ka par Widsemes semneeku turibu leezinot wianu leelais firgu škaitš, kuru esot 136,340.

Pehž jau minetās Zentra komišijas materialeem (I. šehj. 206. lapp.) Widsemes semneekem 1900. gadā teešham bijušči 142,000 firgu. Bet blakus ešošā Pleškawas gubernā, kur semneeku kahtas eedšihwotaju druškū masha nekā Widsemē, semneeku firgu škaitš 1900. gadā šneedšes pee 183,000 (škat. Zentra komišijas materialu 202. lapp.), kamehr Raunas gubernā firgu škaitš šneedšās pee 231,000 un Witebškas gubernā pee 208,000.

Ragu, resp. leellopi Widsemē, pehž teem pašceem Zentra komišijas materialeem, 1900. g. šaškaitiš 454,000 galwu, Pleškawas gubernā 390,000, Raunas gubernā 503,000 un Witebškas gubernā 442,000, t. i. škatotees pehž semneeku kahtas eedšihwotaju daubšuma, wišur gandrišš weenads škaitš us ik dwehšeli.

Latwijā agrarjautajumu, redšams, muiššneeki-wahzeēšči iškšihrušči netaišni un weenigi šew par labu, semneeks-latweetiš pee semneeku semes pirškšanas pahrmakšajis par pirktu semi 3=4-kaht, tā ka winšš, pateizotees „brihweem lihgumeem“, ir bijiš pilnigi padots muiššneeku warā un bijiš atkarigš no muiššneeku gribas. Galwenā kluhda un nelaime, ka pee Latwijas nodibinaššanas leelakā eedšihwotaju dala šhe ir glušči beš semes.

Rā bessemneeki apgahdajami ar semi?

Latwijas labkļahjibas pamats ir un paliks semkopiba, šatvee-nota ar lopkopibu.

No agrarjautajuma pareišas iškškirššanas atkaras Latwijas laime un labkļahjiba. Semes jautajumā tapehž jarihkojas ar leelako apdomu. Ar to es nešaku, ka mums wina iškškirššanā jabuht bailigeem un šafargās no jauninajumeem un japeeturas pee wežā. Ne, pamatu pamatos wišam jatop zitadam, bet jarihkojas tā, ka wezu šagahšot mehš šinatam — kam janahš ta weetā. Šaunajam, kās nahš, jabuht labakam.

Walšts ideals ir: eedšihwotaju brihwiba, labkļahjiba, laimiba. Wišpilnigaki tas panahšams tahdā walšti, kur walda semes wiršū eēšpehjamā taišniba wišā pilnibā, weenigi tur wišī pahrtikušči un naw neweena, kas zeestu truhšumu.

Semei nekawejošči un tuhlin japahreet walšts ihpašchumā. Latifundijam jateek išnizinatām. Nošakama semes norma, žif war atrastees weenas peršonas leetošcha-

nā. Wiſas ſemneeku ſemes paleef to lihdiſchinejo ihpaſchineeku un arendatoru leetoſchanā lihdi noteiktās normas leelumam. Atſawinamas wiſas muiſchu ſemes. No atſawinatām un walſts ihpaſchumā pahrgahjuſchām privatmuiſchu, kroma muiſchu, baſnizu u. t. t. ſemem jadibina ſemes fonds, no kura ar ſemi apgahdajami beſſemneeki, wiſpirms tee, kuri ar ſemkopibu jau nodarbojuſchees. Atſawinatā ſeme paleef walſts ihpaſchumā. Wi nu war atdot tikai uſ renti waj diſimtihpapaſchumā. Zarauga ſemi tā ſadalit un apſtrahdat tahdās ſaimneezibās, kur lai waretu tiſt iſleetotas wiſas maſchinas.*) Seme jaſadala un jaapſtrahdā tā, kauſ winas lai waretu raſchot eeſpehjami wiſaugſtafās raſchas, jo no raſchu pazelſchanas eeſpehjamibas atkarajas wiſa Latwijās walſts labklahjiba.

Beſſemneeki jazenſchas ar ſemes fonda palihdibu apgahdat ar ſemi. Apſtatīſim: kahdā mehrā eeſpehjams wehl efoſhos beſſemneekus apgahdat ar ſemi un kā tas buhtu darams?

Derotees pee ſtatīſtiſkeem awoteem, redſam ſekoſchu ainu:

Widſemē preeſch kara uſ laukeem diſiwoja 887,000 ſemneeku ſchiras lozekli un Kurſemē — 472,000.

Ja nu ſkaitam iſ uſ weenu gimēni 5 dwehſeles, tad iſnahk Widſemē 177,400 un Kurſemē 94,400 gimenes, bet ja ſkaita tā kā Kreewijā, pa 6 dwehſelem uſ gimenes, tad iſnahk Widſemē 147,750 un Kurſemē 78,667 ſemneeku gimenes.

Aramas ſemes platiba Widſemē natw ſkaidri ſinama, Kurſemē ta ir apm. 667,000 deſetinu leela, to ſtarpā 398,000 deſ. ſemneeku mahju un 269,000 deſ. muiſchas ſemes.

Šadalot nu wiſu aramu ſemi uſ 94,400 daļam iſnahk $7\frac{1}{12}$ deſetinas jeb $21\frac{1}{4}$ puhrweetas uſ gimenes. Škaitot turpreti gimēni pa 6 dwehſelem, jadala tiſ uſ 78,667 daļam un tad iſnahk $8\frac{1}{2}$ deſ. jeb $25\frac{1}{2}$ puhrweetas uſ gimenes.

Tiſlab pirmais, kā otrais ſamehrs nerahda deſin ziſ ſpoſchu iſnahkumu.

*) Šaimneezibu leelumam, kurās wiſlabaki iſleetojamas wiſas laukſaimneezibas maſchinas un darba riſki, kā elektriſki un twaita arkli u. t. t., peh3 Atlantika u. z. wajabsetu buht ap 500 deſ. leelām. Wiſlabaki to tā eeſpehjams eerihlot ſozjalā walſti. — Daſchi kreewu ſinatneeki jau tura par peeteekofchi leelām — 300 deſ. leelas ſaimneezibas.

Labafa aina turpreti tuhlin rodas, ja eewehrojam wiſu ſemes platibu un peenemam, ka iſſtee darba ruſki nebiſhees ari no maſaſ augligas ſemes, bet ari to pahrmehrtis par druwam. Ja tad ſkaitam pa 20 deſetinam uſ gimenes, tad Kurſemê „darba normai“ wajadſigs waj nu $94,400 \times 20 = 1,880,000$ deſetinu waj ari $78,667 \times 20 = 1,573,333$ deſetinu.

Kurſemes wiſa platiba, luſk, ir 2,474,000 deſetinu leela.

Ja turamees pee otràs normas (6 dweſheles uſ gimenes), tad wiſu ſemi dalot pa 20 deſetinam uſ gimenes, atleef wehl 900,000 deſetinu pahri!

Nederigas ſemes (purwu, tihru ſmiltaju) Kurſemê ir 207,000 deſetinas, meſcha — 785,000 deſetinas, kopâ 992,000 deſetinas.

Tahdejadi iſnahk, ka pa 20 deſetinam ſemi dalot newar ſaudſet ne muiſchas, ne ſemneeku mahjas, ne ari wiſu tagadejo meſchu, bet japeegreeſch wehl 92,000 deſetinas meſcha pee iſdalameem gabaleem.

Dalot ſemi pa 20 deſetinam, ja grib apghdat ar ſemi wiſus beſſemes ſtrahdneekuſ, jaſadala 20 deſetinu leelos gabalos i wiſas muiſchas, i wiſas ſemneeku mahjas, i meſchi. Muiſchas ween tà iſdalot nebuhtu wehl neſas panahkts, ja neſadalitu ari ſemneeku mahjas.

Bet waj tad nu pawiſam naw eeſpehjams tà rihkotees, ka paleef neaiſſfartas i tagadejäs ſemneeku mahjas, i daſa no tagadejam muiſcham?

Ur gan. Bet tad waj nu japamaſina 20 deſetinu norma waj ari jaeſſkaita ſchai normâ peeſtà daſa, t. i. iſ pa 4 deſetinam meſcha, t. i. tiſdaudſ meſcha, ziſ apmehram wajadſigs weenas gimenes malkas un buhwokofu wajadſibai. — 4 deſetinas ſchim mehrkim ir pilnigi peeteekofchi rehkinats. — Kurſemê zaurmehrà uſ 1 deſetinas widejas meſcha ſemes peeaug gadâ pa $\frac{1}{3}$ kubikaſs malkas. Tâ tad uſ 4 deſetinam peeaugſ $1\frac{1}{3}$ kubikaſs, waj nu 4 paraſtäs krona 7 pehdu aſis (arſchinu garas malkas). Ja nu ari atſtahjam 1 deſetinu buhwokofu meſcham, tad malkas weenai gimenei jau uſ 3 deſetinam iſaugſ. Protams, ka ſcho meſcha normu labaf wiſ nenodot paſchu ſemkopju leetoſchanâ, jo daſchs labs tad uſ weetas meſchu pahrmehrtſtu naudâ, bet walſtij, ar to noteikumumu, ka ſchi meſcha norma atſtahjama ſemkopju malkas un buhwokofu wajadſibai.

Zautajums nu ir: waj ir eeſpehjams uſ 16 deſetinam ſemes eerihkot kurmehr razionalu ſaimneezibu?

Tas atkaras pa labai daļai no sēmes labuma un no tā, kādi meliorācijas līdzekļi, kāda palīdzība tiek pašneegta sēmkopim.

Prusijā — Bosnanā par peeteefošchi leelām sēmneeku saimneezibam jau usfkata 15 hektarus ($13\frac{1}{3}$ desjetinu) leelas saimneezibas. — No 16 desjetinam jau ar laiku 12 desjetinas = 36 puhrveetas waretu pahrwehrist par tihrumu, $3\frac{1}{2}$ desjetinas par plawam un ganibam un $\frac{1}{2}$ desjetina paliktu sehtai un dahrsam.

Daudsām tagadejām sēmneeku mahjam, ihpaschi Widssemē, jau naw wairak tihrumu, kā 30—40 puhrveetas. — W 36 puhrveetam aramas sēmes jau warēs isturet 2 firguš un tahdejadi semi labi apstrahdat.

Laišniba, tif praktiski jau tad nu gan naw, kā muischās un leelafās mahjās, kur if uš 25—30 puhrveetam aramas sēmes tura weenu firgu un firga ušturedhana sēmkopim daudz maksā.

Bet rehkināsim nu atkal tahlat un peenemšim, ka wišas tagadejās sēmneeku mahjas Kursemē šaudsamas un naw aišfkaramas. Tad jaatškaita tuhlin 848,000 desjetinas 24,000 gimenem. Palseef pahri šo apgahdat 54,667 gimenes. Ja dodam tām pa 20 desjetinam (4 desjetinas mešča ešfkaitot), tad ijnahš 1,093,340 desjetinas, kopā ar 848,000 desjetinam līdzišchinejo sēmneeku mahju semi 1,941,340 desjetinas. Atleef tad wehl pahri no wišas Kursemes platibas 2,474,000—1,941,340 = 533,000 desjetinas.

Gegaumejot, ka 207,000 desjetinas bija glušči nederigas sēmes, atliktu tikai 326,000 desjetinas mešča. 20-desjetinneeseem buhtu peedalits $4 \times 54,667 = 218,668$ desjetinas mešča.

Šif mešča ihsti peeder pee tagadejām sēmneeku mahjam, naw finams. Peenemšim, ka apmehram desmitā teefa no to sēmes platibas, t. i. 84,800 desjetinas. Wiša mešča tad buhtu atstahtš $326,000 + 218,668 + 84,800 = 629,468$ desjetinas, t. i. 1887. gada mešča platiba tad japamasina par 155,000 desjetinam. Šadomā jau nu gan, ka tagad wairs Kursemē nebušs pahraf par 626,000 desjetinam mešča — atlikuše teefa bušs pahrwehrista par atmatam un ganibam, waj nu apauguše krukmajiem.

Tikai nu tahdejadi buhtu jaišdala wiša tagadejā muischu seme. Šautajums tapehž nu tas, waj newar wehl pamasinat mešču platibu un līdz ar to atstaht ari muischam šinamu normu sēmes? — Meščus pamasinat war. Dibinot 54,667 jaunās saimneezibas jau tā kā tā jareškina uš ikkatras 2—3 desjetinas buhufoseem. **N o t e i f f i m j a u n d i b i n a m à m š i h š f a i m n e e z i b a m p a 4 d e f e**

tinam mešča par neaišfkaramu, tad isnahk 218,668 defetinas neaišfkarama mešča. Tagadejām mahjam, beš jau peenemtām 84,000 defetinām, peedalīšim wehl pa 3 defetinām uš mahjas, kopā 72,000 defetinas neaišfkaramas, bet kahrtīgi leetojamas mešča rezervēs. Palīks tā tad wehl pahri $326,000 - 72,000 = 254,000$ defetinas semeš, kas buhtu atstahjamas tagadejām muišcham. No šchis semeš atkal, eerehšinot peekto dalu par mešču, atliktu 204,000 defetinas tihrumu, plawu un ganibu.

Peeturotees pee prinzipa, ka seme pehž eephejas jaisleeto wiša, muiščhās waretu peenemt 160,000 defetinas tihrumu un 44,000 defetinas plawu un ganibu. — 1887. g. muiščham bija 269,000 defetinas aramas semeš; 1900. gadā, pehž Zentra komišijas materialem, muiščhas apšehja 138,000 defetinas ar labibu un apstahdija ar kartupeleem, 153,000 defetinas tihruma bija „подтравами“ t. i. bija apšehtas ar ahbolīnu waj atstahhtas papuwē.

Tā tad tagadejā muiščhu aramas seme? platiba buhtu pamasiinama par kahdām 40—45%.

Šchahda leeluma platibu no muiščham atdalit it labi waretu. Wišpirms te war aišrahdit uš to, ka jau daudškahrt špreests par semeš maksimuma — leelafuma normam. Dašchi kreewu šinatneefi par augstako normu peenem 300 defetinas tihrumu un plawu. War peem. ari atstahht wišas muiščhas sem 100 waj 120 defetinām neaišfkartas un no leelafām muiščham atdalit $\frac{1}{3}$ no tās platibas, kas pahrfneeds 100 defetinas.

Ja šchahdi rihfotos ar wišām apm. 200 Kursemes kroma muiščham, bet pee tam peenemtu, ka leelafā muiščhu platiba aprobešojama ar 300 defetinām, tad no 59,850 defetinām kroma muiščhu semeš buhtu atdalamas ap 20,000 defetīnu un pee muiščham wehl paliktu ap 40,000 defetīnu. Tahdejadi tad preefšch privatmuiščham waretu atstahht apmehram $204,000 - 40,000 = 164,000$ defetinas tihrumu un plawu-ganibu.

Kursemē privatmuiščhu ir apm. 510, kuras išdalitas tikai kahdu 485 ihpaščneeku starpā. — Taišniba, beš galwenām muiščham buhs wehl wišmas tikpat pušmuiščhu. Bet tas šche nekriht šwarā. Galwenais, ka uš šcheem 485 ihpaščneekem rehšinot 164,000 defetinas, isnahk uš katra ihpaščneeka resp. ta muiščhas ap 338 defetinas semeš. Bet tas ir wehl par šliktu rehšinats: ap 100 ihpaščneekem peeder masafas muiščhas — $100 - 200$ defetīnu leelumā. Atstahjot pehdejās pawišam neaišfkartas, isnahk, ka maksimālo

muischu normu war wehl paaugstinat uf 400 defetinaam tihrumu un plawu.

Runajot par muischam jausfwer, ka winas jau wiſas pahreet walſts ihpaſchumâ un nebuhtu wiſas ſadalamas pilnigi weenlihbîgâs dalâs weenigi aif kultureleem eemeſleem, lai nebuhtu jaispoſta ehſas, lai ſemi waretu apſtrahdat labafi ar maſchinam u. t. t.

Muischâs waretu eerihkot ſemkopibas ſkolas, ifmehginajumu ſaimneezibas, paraugſaimneezibas, dahrfkopibas, lopkopibas, putnkopibas, ſirgkopibas, ſiwkopibas u. t. t. — Uf Romu aifwed, kâ ſaka, daufsi zefi. — Galwenais tas, ka tiftu ſaimneekots razioneli uu rajſchotas — pehz eefpehjas — augſtakâs, tâ ſauktâs maſſimalraſchâs.

Ugronomu wadibâ waretu daſu muischu ari kopeji apſtrahdat un apſaimneekot paſchi ſemes ruhki. Galwenais, ka lai netiftu ifnihzinatas jau paſtahwoſchâs kulturâs ſaimneezibas.

Tâ tad janahf pee gala ſpreeduma, ka Kurſemê ir gan eefpehjamâs plaſchakâ mehrâ ſemi dot wiſeem lauzineekeem un pa 20 defetinaam (eefkaltot ſchajâ 20 defetinau normâ ari 4 defetinaas meſcha) uf gimenes, atſtahjot tagadejâs ſemneeku mahjas pawifam neaiſſkartaſ un atdalot no muischam ap 40% no to tagadejeem laukeem. — Tas, protamâs, tika teorijâ, ja nem wiſu ſemi un neſkatas uf ſemes labumu, ja peedala jaunmodibinamâm ſaimneezibam i ganibas, i atmatas, wahrdu ſatot, tahdu ſemi, tahdu nu furâ weetâ Deewâs to dewis (ihſtee purwi un ſmiltaji paleek pahri kâ pawifam nederiga ſeme).

Lihdſigi kâ Kurſemê, ari ir Widſemê.

Preekſch Widſemes aprehſins buhtu ſekoſchâs:

Behz Tobiena broſchuras „Die Agrarverfaſſung des Livländiſchen Feſtlandes“ (Widſemes zeekſemes agrareekahrta) Widſemê (beſ Sahmu ſalas) ſeme ſadalaſ ſchahdi:

Muischneeku muischâs	kulturâs ſemes,	nederigaſ f.	ſopâ
ar ſemneeku mahjam	729—2,673,581 def.,	480,396 def.,	3,153,977 d.
Krona muischâs . . .	95— 436,118 „	100,342 „	536,460 „
Patrimonial (pilſehtu)			
muischâs	14— 33,255 „	20,896 „	54,151 „
Mahzitaju muischâs .	106— 44,888 „	4,777 „	49,665 „
Kopâ	944—3,187,842 def.	606,411 def.	3,794,253 d.

1904. g. semneeku leetojčanâ pahrdotu un nepahrdotu mahju bija 40,594 (ne-eerehķinot ņĥai ņĥaitâ wehl nepahrdotâs muiņĥas mahjâs), ņuru kulturas ņemes leelums bija 1,517,362 defetinas un nederigaņ ņemes leelums apmehram 150,000 defetinas.

Ķaleĥ tâ tad wehl privat- un ņrona muiņĥam ap 2,117,000 defetinu ņemes.

Ķa nu no ņĥis platibaņ atņĥķiram muiņĥam 300,000 defetinas tihrumu un plawu un 100,000 defetinas meņĥa, tad iņbalisĥanai preeņĥĥ beņsemneĥeem paleĥ 1,717,000 defetinas. — Ķat, ja peĥemam, ņa no ņĥis ņemes wiņpirms jaatņĥķir ap 450,000 defetinu nederigaņ ņemes (purwu u. t. t.), tad atleĥ wehl weenmehr pahri ap 1,267,000 defetinu, uņ ņurâm war eerihķot 63,500 semneeku mahju pa 20 defetinam, protams, eerehķinot ņĥinîs 20 defetinas atkal pa 4 defetinam meņĥa reņerweņ.

Ķet tâ ņa wiņa Wiņsemĥ platiba, peĥĶ geografisĥas trigonometriņĥas mehriņĥanas (beņ eņereem), istaiņa 4,160,000 defetinas, no ņurâm tiņ ap 235,000 defetinu atet preeņĥĥ Ķahmu ņalas, tad redņams, ņa peĥĶ Ķobiena reĥĶina wehl ņas peĥtruĥĥst: $4,160,000 - (3,794,253 + 235,000) =$ ap 130,000 defetinu.

Ķet peĥĶaitiņim nu ari tâs nederigai ņemei!

Ķâ ņa Wiņsemĥ, beņ Ķahmu ņalas, 1887. g. uņ lauĥeem bija 398,644 semneeku wiĥreeņĥu dweĥņeles, tad, pa 3 wiĥreeņĥu dweĥņelem uņ weenu ņaimneĥezibu ņĥaitot, iņnahķtu 132,881 ņaimneĥeziba. Ķet tâ ņa tagadejo semneeku mahju ņĥaitis ņneedsĥas uņ 40,594, jaun-eerihķojamo 20 defetinu leelo ņihķņaimneĥezibu buĥtu 63,500, ņopâ 104,094, tad wehl ap 28,787 Ķimenem peĥtruĥķtu paņĥâm ņawu mahju. Ķe nu waretu iņlihĥņeĥes tâ, ņa atlauj plasĥakâ mehriĥa paņtahwoņĥo mahju dalisĥanu braĥlu ņtarpâ, ja ween atdalitâs mahjâs naw maņakas par 20 defetinam. Ķr paņihĥtams, ņa ņat-
tiņĶi jau ņĥimbrihĥam Wiņsemĥ semneeku mahjâs daudņĥahrt ņa-
dalitâs.

ĶeĥĶ wiņa jadomâ, ņa ari Wiņsemĥ ņemes nepeĥtruĥķtu un muiņĥam wehl paliktu wiņmaf 60% no to wiĥu tagadejâs aramas ņemes.

Ķeemehrojotees apņtahķeem — peĥĶ eeņpeĥjâs lihĥņigi waretu riĥķotees ari Ķatgalĥ.

Zif maksà Latvija? — Semi ispirkt waj atšawinat beš atlihdšibas?*)

Jautajums „Zif maksà Latvija“? dašam labam iškļees dihwains, warbuht pat šmeekligs un tomehr taišni tagad winam loti leela praktiška un šwariga nošihme, jo leeta grošas ap muiššneežibai peederigàs semes ispirkššanu waj atšawinaššanu beš maksàs.

Šai jautajumà stahw weena otrai preti diwas loti ihšas un weenkahrščas teorijas. No weenas pušes galejàs kreijàs pušes peekriteji, kuri neatšihst nekahda privatihpašchuma, ihši iškaidro, ka nekahdas ispirkššanas naw wajadšigs un ka seme tautas labà leelgruntneekem weenkahršchi atnemama — konšifžejama. — No otras pušes atkal leelgruntneeki pašchi un tee, kureem privatihpašchuma prinzipš ir nefatrinams un neaiškaramš, absoluti šwehtš jau no muhšchibas, nekatotees uš wišu, kas notizis, štrupi iškaidro, ka wiši tee, kas prašot semes atšawinaššanu špaaidu kahrtà, beš maksàs, ešot weenkahršchi anarkišti, kureem wairš nefas neešot šwehtš un kuri, privatihpašchumu išniznot, walsiti gahšhot galejà poštà un nelaimē.

Muiššneeku semes atšawinašchana Latwijà wišas semes un eedlihwotaju labà ir nepeezeeshama. Šniznamas wišadà šinà tahdas latifundijas, kà Dundaga, kura 63,132 dešetinas leela. — Te tad nu želas un ir no šwara jautajums: žif dahrgi ihsti ismafatu semes ispirkšchana, ja ta tiktu ispirkta par mehremu zenu, kura dibinatos uš semes pateešem eenehmumeem pehdejos 10 gados?

Šreewu finantšchu ministrija zara waldibas laikà ap 1906. gadu, kà tas redšams kahdà winaš isdotà darbà, wišu *Baltijas* semes wehrtibu rehšina uš 361 miljonu rublu un zaurmehra tihro eenehmumu uš 17°/₁₀ milj. rublu gadà.

Pateesibà šchis finantšchu ministrijas aprehšins dibinats uš pahraf wezeem — apm. astondešmito gadu (pag. gadu šimteni) dateem un ihštenibà jau pat preekšch ta laika buhš par semu. Šf Šollmanna „Šurlands Agrarverhàltnisse“ redšams, ka par 9256

*) Šai nodasai, eewehrošot to, ka seme atšawinata muiššneekem beš atlihdšibas, wairš tikai wehšturiška nošihme. Bet 1919. g., kad grahmata isnahza, šchim jautajumam bija ahškahrteji leela praktiška nošihme.

semneeku mahjam 386,000 defetinau leelumâ, kuras lihbj 1887. gadam eepirktaš, bija nolihgta zena 36 milj. 77 tuhšt. rbl., t. i. apmehram 4000 rubli par katrâm mahjam jeb ap 97 rbl. par defetinau. — Ja ūho zenu uūūtatitum par zaurmehru, tad par wišâm 24,000 Kurūemes mahjam (eūūūtrot 12,000 krona mahjaš, kuras gan ūamehrâ leelakāš, nekâ privatmahjaš) buhš maksajami ap 96 milj. rublu. Wišu ūho semneeku mahju seme knapi ūneegūees pahri par $1\frac{1}{10}$ milj. defetinau, ūamehr $1\frac{3}{10}$ milj. defetinau ūemes paleek uū privatâm un krona muiūūam un meūūeem. Ja nu ari ūinam, ka Kurūemē $\frac{2}{3}$ no aramaš ūemes un labibaš raūūaš kriht uū semneeku ūemes, tad tomehr muiūūu ūemi, eewehrojot tās leelumu, newareūim ūemaku wehrtet, nekâ semneeku ūemi. Katrâ ūinâ wišu Kurūemes tagadejo ūemes wehrtibu newarēs reūūinat ūemak par 200 milj. rublu.*)

Bahrejot uū Wiūūemi — pehž 1885. g. iūnahūuūūâ „Издание Ландратской Коллегии“, kaš, azimredūot, iūdots, kâ atbilde uū ūenatora Manaūeina ūlepeno dokladu par Baltijaš agrarleetam, redūamš, ka semneeku jeb tâ ūaukto „waku“ mahju Wiūūemē bija 25,622, kopâ 1,245,000 defetinau leelumâ, t. i. waku mahju zaurmehra leelumš bija apm. 48 defetinaš.

Bahrđotas bija 16,033 waku mahjaš un nepahrđotas — 9589. Zaurmehra dahlderu wehrtiba pehž wežās mehriūūanaš bija — 20 dahlderu. Beū tam wehl Wiūūemē bija 5222 „kwotes“ mahjaš (kuras 1849. g. tika atdalitaš, atūūkirtaš no semneeku ūemes — muiūūaš kaūpu uūturai), kopâ 250,573 defetinau leelumâ. — Kopejâ „kwotes“ mahju dahlderu wehrtiba bija 108,202 dahlderu leela.“

No kwotes mahjam toreif bija 1050 pahrdotas 19,754 dahlderu wehrtibâ. Muiūūu mahju bija ap 9200.

Ja nu peenemam semneeku ūemes zenu Wiūūemē par tiū uū 150 rubleem par dahlderu pehž wežās mehriūūanaš, tad waku un kwotes mahjaš ween buhš ap 93 milj. rublu un „muiūūaš mahjaš“ wiūmaū 27 milj. rublu wehrtāš.

Beū wiūpahri ūinamš, ka ūewiūūi no 1880. g. ūahūot, daudūi muiūūneeki preekūū pahrdōūanaš liūa semneeku ūemi pahrmehrit, lai iūnahūtu wairak dahlderu un lai wiūi taūdejadi „ar taiūnibaš eemeūleem“ peeūawinataš nabaga semneeku ūweedru augluš, ūweed-

*) Wiūai Kurūemei, pehž Mōhringa, ir 2,498,707 defetinaš, no kurâm, pehž wežās mehriūūanaš, ir 615,351 defetina aramaš ūemes, 772,304 defetinaš pūawu un ganibu, 737,883 defetinaš deriga meūūa un 266,903 defetinaš neberigaš ūemes.

ru, kuruš tee bija lehjušči, paplašājinot aramu semi, ganību, atmatu un noru weetā. — Tahdejādi, sīhāti leetu apdomājot, 200 rubļu par wezo dahlderī nebuhš par daudš fākaitits, tā ka semneeku un kvotu seme ween buhš ap 124 milj. rubļu wehrta, kas buhtu apmehram 82 rubli par dešetiau. — Gewehrojot to, ka muišču semes wehrtiba (eefkaitot ihštās muiščas un muišču mahjas) newaretu buht mašaka par 124 milj. rubļu, pat neeweherojot leeloš mešchūs. — Apdomājot wehl, ka semneeku „waku“ un „kwotes“ semes kopā Widsēmē afurat $1\frac{1}{2}$ milj. dešetiau, muiščas semes — $2\frac{1}{2}$ dešetiau, jau nekahdi newarešim wišu muišču semi wehrtet semaš par 175 milj. rubļu.

Wiša Widsēmēs semes kopwehrtiba tahdejādi rehškinama uš apm. 300 milj. rubļu, no kureem wišmas puše nahš uš Widsēmēs latweešču daļu. Šchāi dašā atrodoschās muiščas semes wehrtiba ween šneegšeēs uš 85—90, warbuht pat 100 milj. rubļu, t. i. nebuhš nezif semaš ka šā Kurfēmē.

Šgaunija, kas muhš te mašak interesē, ir apm. 1,795,000 dešetinas leela, kuru kopwehrtiba ari nebuhš mašaka par 90—100 milj. rubļu.

Tahdejādi wiša tagadejā Baltijas semes wehrtiba jarehškina uš apm. 600 milj. rubļu, no kureem uš latweešču daļu nahšš ap 350 miljoni, to starpā ap 200 miljonu muiščas semes.

Šif no semneeku leetoschānā atrodoschās semes, kas latweešču dašā buhš apm. 150 milj., rubļu wehrta, atrodas pateešcham semneeku ihpašchumā, t. i. zif pateešcham ismašfats, par to naw pilnigi drošchu datu. Bet šoti jašchaubas, ka ismašfata dašā šneegšeēs pahri par 50 milj., t. i. pahri par trešchdaļu (eefkaitot wehl nepahrdoto mahju wehrtību).

Tahdejādi latweešcheem pat pehž šamehrā mehrenas nowehrtešchanas nahštos ismašfat wehl 300 miljoni jeb apm. 83 šimtdašas no Kurfēmēs un Widsēmēs latweešču dašā atrodoschās semes wehrtibas, pirms šā tee šawu šentšchu semi waretu nošaukt par šawu, ja semi gribetu atšawinat pret ismašfu. 300 miljoni rubļu ir milšiga šuma, kas mums, tahdejādi semi atšawinot un pat wehl pret mehrenu ismašfu, nahštos mašfat. — Šas wišš labi jaapdomā, eefams šchāi šinā taiša galigu lehmumu.

Ja mehš Latwijâ — Kurfemê un Widsemes latweeschu dakâ ween jau semi atšawinam pret mehrenu šamafšu, tad mums wahzu baroneem par semi wehl buhtu jamafšâ 300 milj., kura suma, kâ šmaga nasta, muhš wehl ilgi nošpeestu un noturetu ekonomiskâ werdsibâ un atkaribâ no Baltijas wahzu baroneem.

Ēeevestee skaitli mums špilgtâš krašjâš rahda, zif milšigi leela wara muišchneezibai bijuše par semneeku likteni.

Samehrâ neezigâ daka Latwijas semes, kas faktiski peeder šaimneekem, tâ šaukteem „pelekeem baroneem“, nebuht nerahda šcho „peleko baronu“ šahwofli tahdâ šposchumâ, ka tee waretu tâ šchirtees un noščkirtees it kâ par kahdu ihpašchu „semneeku-baronu“ šchkiru, wišmaf Widsemê ne. — Ja atšawina Latwijâ muišchneekem semi un wehl beš atmafšas, tad semes wehl Latwijâ ir pahrpahrim, lai neaiškarot nemaf semneeku = mašgruntneeku semi, it wišuf bešsemneekus = laukštrahdneekus bagatigi waretu apgahdat ar semi.

Atteezibas uš laukeem starp šaimneekem un kalpeem-bešsemneekem gan tagad ir wišai ašas, bet tâš ir it ihpašchi wahzu okupazijas laika apštahklu un šaimneeku ihfredšigâš, promokatoriskâš politikas šekâš un apštahkeem un eeskateem zitateem kluštstot war wehl labotees.

Par semes ispiškšchanu waj atšawinašchanu beš mafšas buhtu jašaka šekofšais:

Kad wahzeeschchi eekaroka Latwijū, tad wini latweeschkeem eekarofšanas karâ uš waras prinzipa pamata neween beš nekahdas atmafšas atnehma winu semi, bet pee tam ari wehl pašchus latweeschus daudšus gadu šimtenus ilgi werdsinaja. To darot wini teešibas un taišnibu darija atkarigus no waras prinzipa.¹⁾ Wahzee-

¹⁾ Latweeschu apšpeeschana un ismantofšana ir arween bijuše wahzu waldbibas un rihzibas pašhme Baltijâ. Kâ garigâ, tâ materialâ šinâ latweeschus wiš ismantojušchi: wahzi, poli, krewi. Wišgaischakais laikmets latweeschu wehšturê wehl ir šweedru laikmets, kura šweedru waldbiba luhšoja eerobeschot wahzu baronu priwilegijas, ušlabot un nodrošinat weetešo eedšihwotaju latweeschu un igauņu šahwofli. Bet par to baroni ari neeeredseja šweedru waldbibu un pret to šazehlâš. Mušsu tautas labâ janošchelo, ka šweedru waldbibas laikmets Baltijâ ilga til ihšu laikū.

ſchi toreij eebrika latweeſchu ſemē un wineem ar waru atnehma — nolaupija ſemi un wehl paſchus padarija par wergeem. Zau katrs karſch ir leels launums, noſodams un nezeefchams, bet uſbrufchanaſ karſch laupifchanaſ noluhkā ir pats wiſnekihtrakais. Latwijā tagad walda revoluzija, kura ſawā ſinā ari ir waras un ſpehka iſmehginajums. Kas ſtipraſs, taſ ar „taiſnibaſ eemeſleem“ uſ waras-ſpehka prinzipa pamata kā uſwaretajſ diktē uſwaretam ſatbus noſazijumus. Revoluzija ir tuhſtoſchahrt taiſnigaka, neſalihdſinami taiſnigaka par uſbrufchanaſ un eefarofchanaſ noluhkā uſſahktu karu. Revoluzija ir reakzija pret nodaritu netaiſnibu. — Kas karā, uſbrufchanaſ karā, ar eefarofchanaſ noluhku uſſahktā, netaiſni atnemtſ un nolaupitſ, to revoluzija, kaſ ir reakzija pret nodaritu netaiſnibu, ar pilnigi moraliſku teeſibu tāpat uſ waras prinzipa pamata war atkal iſlihdfinat un atnemt atpaſaſ.

Seme Latwijā tapehž naw iſpehrkama, bet ſpaidu kahrtā muiſchneefceem weenkahrtſchi un beſ maſkaſ atſawinama. Naw ne maſakā eemeſla wahžu baroneem pehž wiſa ta, kaſ notizis, wehl par ſemi welti maſkat trihſ ſimti miljoni rublu.

Leelſaimneeziſas waj ſihſſaimneeziſas?

No tihri tautſaimneeziſka ſtahwoſka ſſatoteeſ jajautā: waj ſihſſaimneeziſas weizinaſchana razionala un waj ta jel maſ wehlama darba raſchiguma pazelſchanaſ ſinā? No darba raſchigumā ſtahwoſka ſſatoteeſ ſemeſ ſadaliſchana weenlihdfigāſ ſihkāſ dalāſ nebuhtu pareiſa. Sudibā aiſeetu daudſums lihdfſchinejo ehku. Sihſſaimneeziſbāſ newar iſleetot wiſaſ lauſſaimneeziſbaſ maſchinaſ, kā peem. twaika un elektriſkus arklus, newar plaut ar twaika un elektriſku ſpehku dhſhtām kuhliſchu ſehhejām plaujmaſchinam u. t. t. Labibaſ un zitu augu raſchaaſ leelſaimneeziſbāſ wiſmaſ 20% augſtaſaaſ.

Semi eedalot leelſaimneeziſbāſ, wiſlabat 500—600 deſjetinu leelāſ, to apſtrahdajot pehž finatneſ praſibam, iſleetojot wiſaſ lauſ-

šaimneezibas mašīnas, ņēmi bagatīgi mehšļojot, nēwar wišpahrī buht ščaubu par to, ka aistāupot leelā mehṛā zilvēka darba špehtu, zaurmehṛa raščas pēe tam wehl eēšpehjamš wairakfahrt pazeit augftakas, šamehṛā ar tagadejam zaurmehṛa raščam.

Labibas zaurmehṛa raščas Wahzijā no 1885. g. lihđš 1894. gadam bija 1200 kilogrami uš hektara. Bet ir šaimneezibas, kuras zaurmehṛā raščo 2—3 fahrt wairak. Tā pēem. Venfendorfas muiščā pēe Salles kweešču raščots 3600 kilogrami uš hektaru¹⁾ un tikpat daudš ari Leutewizas muiščā Šakfijā.²⁾

Šeine Šadmerslebenā (Šakfijā), ņēmi rāzioneli apštrahdajot, stipri mehšļojot un šehklas labibu ar rokām išlafot panahzis pat 4900—5200 kilogramu raščas uš hektara.³⁾ M. Kotonš pat apgalwo, ka wišč uš pašlīftas ņēmes Amerikā eewahzis no 1 akra 120 šhefeluš kweešču un 6½ tonnas šalmu,⁴⁾ kas lihđšinatos 8500 kilogramēem kweešču uš hektara rehšinot. Šchahdas tik augstas raščas, kā to M. Kotonš apgalwo, gan jau apščaubamas, ih-pašči wehl, ja eewehro, ka augstakā raščā, kas Seemel-Amerikā uš wišlabakās ņēmes konstateta un ta ari tik weenā, reti išdewigā gadā, bijuše uš 1 akra tikai 108 buščeli kweešču leela, tas buhtu 7100 kilogramu kweešču uš 1 hektara. Augstakā konstateta maiša raščā gan uš 1 akra bijuše 206 buščeli leela, kas uš 1 hektara buhtu 12,900 kilogrami. —

Šehž droščām lihđššchinejam šinam un nowehrojumeem 300 kilogrami leelas raščas uš 1 hektara leelšaimneezibās naw nēmaš ušškatamas kā išnehmuma gadijumi. Tā 4600 morgenu (1160 hektaru) leelajā Warzinas muiščā no 1906.—1908. g. zaurmehṛā raščoti 3100 kilogrami uš 1 hektara.⁵⁾

Profesors Stutzers 15 šaimneezibās Rihta-Prufijā išdarijis uš daščada labuma ņēmes 66 išnehginajumus. Šēmi, labuma šinā eedalot 8 klašēs, wišč panahzis uš 1. un 2. klašēs ņēmes 3970 kilogrami leelu rudšu rašču un 4031 kilogramu leelu kweešču rašču, uš 3. un 4. klašēs ņēmes uš 1 hektara 3560 kilogrami rudšu un 3520 kilogrami kweešču, uš 5. un 6. numura ņēmes 3070

1) Thiels Landwirtschaftliche Jahrbücher 1887. 514. lapp.

2) Krafft, Landwirtschaftliche Betriebslehre, Wien, 1892. 134. lapp.

3) Zeitschrift für die gesammten Staatswissenschaften 1884. 665. lapp.

4) Neue Zeit 1895./96. 338. lapp.

5) Deutsche Landwirtschaftliche Presse 1909. 1054. lapp.

filogrami rudšu un 3480 filogrami kveešču, aušu rašča turpreti arveen wehl bija 3800—3880 filogrami uš 1 hektara, tif pat, zif uš labās jemes. Pat uš 7. un 8. klases jemes rudšu rašča wehl arveen bija paprahwa — 2520 filogrami uš 1 hektara.

Veelfaimneezibās, leetā leefot wišus finatnes un tehnikas panahfumus, eešpehjamās jau ņhimbrihšam 3500—4000 filogrami leelas labibas zaurmehra raščas uš 1 hektara.

Raščojot ņchahdas raščas, Bahzijā buhtu eešpehjamās uš $\frac{2}{3}$ no lihdsņchinejās tihroma platibas raščot tifdauds labibas, ka tur pehž Atlantika „Der Bestmögliche Sozialstaat“ it labi waretu pahrtift pat 80—90 milj. zilwešu tagadejo 68 milj. weetā.

Kursēmē zaurmehra rašča no 1891. gada lihdsj 1900. gadam bija 21 milj. pudu labibas, t. i. atņkaitot ņehflu, ap 18 milj. pudu. — ņekabmuischā (Dobeles apr.) nu 5 gadi zaurmehrā raščoja 9000 pudus labibas gadā. Tā tad peem. peetitku 2000 tahdas faimneezibas, kā ņekabmuischa, kur tif 113 deņetinas aramas jemes, kopā 226,000 deņetinas aramas jemes = 9% no wišas Kursemes jemes, lai pee lihdsjgas intensiwitates raščotu wišu tagadejo Kursemes rašču: $2000 \times 9000 = 18,000,000$ pudu labibas. Bet zaurmehra raščas Kursēmē eešpehjamās wehl augstafas. Veelfaimneezibās iņleetojot maščinas un ņemi labi mehšlojot pee ņamēhrā dauds maņaka zilwešu darba ņpehka eešpehjamās ari pee mums wišmas 20—30 mehri uš puhriweetas leelas zaurmehra raščas. No rašču pazelščanas eešpehjamibas atkaras wiša jemes un zilwezes labņlahjibas eešpehja. Pazelot raščas jaiņteek, ja grib atweeglinat darba nastu, ar zif ween eešpehjamās maš zilwešu darba ņpehka. To war tifai leelfaimneezibās, iņleetojot maščinas. Lai ņekmigi waretu iņleetot un tas atmaščatos, tad leetojot ņehj- un plaujmaščinas, ween jau wajadņiga 50—60 hektari leela aramas jemes platiba. Iņleetojot twaiņa arflu, aramsjemes platiba waretu buht 1000 hektaru leela un pat wehl leelaka. Bet eewehrojot tahdas faimneezibas leelos atņtatumus no zentra, neņkatotees uš wiņeem leetojameem ņleesču zeleem un motorrateem u. t. t., iņrahdijees tomehr par praktiņkaku, ka labaki, ja faimneezibas leelumš ir aprobeschotafs. Peenem par noderigako leelumu 500—600 deņetinu leelas faimneezibas. — Atlantiks ņawā „Stats nahkotnes walsti“, „Ein Blick in den Zukunftsstaat“ eerihko 500 deņetinas leelas faimneezibas.

Tahdâ nahkotnes walsti, şaprotams, war runa buht tikai par leelfaimneeşibam. Seme tur eedalama tahdâş faimneeşibâş, tur wişlabaki war iſleetot wişaş lautşaimneeşibaş maşşinas, raşşot wişauğtatâş raşşaş un iſleetot wişmaşat zilweka darba ſpehka. Za-
leeto, zil ween war, meşaniſtkaiş ſpehks un jataupa zilweka ſpehks. Zauſſtahda eepreeſşeş rişzibaş plans un wiş it ſmalſi jaapre-
şkina. Jaapreşkina, kaşdejadi ar wişmaşat zilweku darba ſpehka
raşşot wişem walſtş eedſiſhwotajeem peeteekofşi daudş paşrtikaş.
Şamatigi, ruşpigi iſſtrahdati rişzibaş plani un apreşkini uſſtahda-
mi it wişoş arodos. Atlantikş tâ wişu apreşkinajiş un tahdu pla-
nu iſſtrahdajiş atteezibâ uş Waşziju. Şnađt, ka ſozialwalſti wa-
jadşetu iſweenam ſtrahdat tikai 6 gadi, lai waretu iſpelniteeş pe-
teekofşi leelu penſiju un waretu dſiſhwot beş paşrtikaş ruşpem. Wi-
şu uş labako eerihkojot, paſtaşwigi jaſtrahdâ ſamehrâ tik neleelam
lauſşu ſkaitam, lai raşşotu wişu wajadşigo.

Waj tapeşz, eewehrojot raşşu ſtarşibu leelfaimneeşibâş un
maşşaimneeşibâş, darba raşşiguma paşrakumu leelfaimneeşibâş
un ſfatoteeş wişpaşri no tautşaimneeşikta, ſinatniſka ſtaşwokka,
kaşđş brişnumş, ka, eewehrojot wehl to, ka ſemkopiş, kam „ſawş
laſtkiſş, ſawş ſemeş ſtuşritiş“, ka ehrze turaş pee ſawş ſemeş,
pa laiſam meşđ buht konſerwatiwş un naidigş pret wişam wehr-
tibu paşrwehrtiſbam, taişni pate ſtrahdneeşu partiya, ſozialdemo-
krati un ſozialiſti, wiştingrak uſſtaşjaş pret ſemeş ſadalikşanu
ſiſkoş, maşoş gabalos?! „Sozialdemokratija“, tâ laſam kaşđâ
programatiſkâ rakſtâ „Ro meş praşam un ko meş ſolam ſemeş
jautajumâ“ nelaika b. Ş. Janşona wadiâ „Deenaş Lapâ“ 1905. g.
rudeni, „ir aſſinigaş tautaş kuſtiba un winai jabuht ſkaidribâ par
to, ko wina praşa, un ko wina war ſolit. Un ſşe nu winai wiş-
pirmş jaatbild: wina nepraşa ſemeş dalikşanu un newar ſolit ka-
ram ſawu ſemeş ſtuşriti, jau tadehl ween ne, ka taş neſakriht ar
winaş zehlaşeem gala mehrkeem — zilwezeş atſwabinaşşanu no
katras werdşibaş un kalpibaş.“ — „Wina, rakſtidama progrefu
uş ſawa zihnaş karoga, uş ſtingrako uſſtaşjaş preeſş katras wi-
duş laiſu nebrişwibaş atleeku iſnihzinaşşanaş ka faimneeşikâ, tâ
perſoniſkâ ſinâ. Klaufşuş, naſtaş, beruş un lihđſiguş nodokkuş,
kaşrtaş ſşkirşşanaş un preeſşşrozibaş — wina aſkaro uş aſako.“
— „Şhe pat ſşini paşaulê eeşpeşjama „debeşu laimiba“, eeşpeşja-
ma wişpaşreja labklaşjiba. Bet ta nepamatojaş uş ſemeş ſtuşri-
şka katra atſewişşkâ ihpaşşumâ. Za wiş kalpi, kaş lihđş ſşim
dſiſhwoja un kalpoja katrş par ſewi, weenoſeeş weenâ leelâ, aſſiniga

strahdneeku ūķķirā, tad wina nahķs, ūķķi jaunā dķihwe. Ķalpu ūķķi-
rai weenojotees pat ūķķinī wezajā ūbeedribā panahķama winas stah-
woķla pazelķķhana un labaka nodroķķinaķhana. Labakais lihdsķe-
lis ūķķinī ūinā buķs ne „semites“ iķdalķķhana, bet tee strahdneeku
aiķķargu likumi, ķurus war laķit ūozialdemokratijas partijas pro-
gramā. Darba deenas ūaihķinaķķhana, algas paaugķķinaķķhana un
nodroķķinaķķhana, weķelibas gahķiba darbā un dķihwoķķos, nelai-
mes gadijumu, ūlimibas, wezuma un besķdarba penķķiju nodibina-
ķķhana u. t. t., tee buķs lihdsķekli, ķas labak nodroķķinās besķemnee-
ķķi stahwoķķli pat tagadejā ūbeedribā, neķā „semes ūtuhriķķa“ un
ķentķķa paķķķa „buhķinas“ peedaliķķhana. ūķķahķi pazelot ķalpu
ūķķiras stahwoķķli, mehķs to darķķim iķpeķķigaku ķihnā par ķawu ga-
ligo atķwabinaķķhanu, ķameķr zaur semes daliķķhanu planeem mehķs
tikai notwirķķķim weenu daķu tagadejo besķemneeku no pareiķas
gaitas.“ —

Ķā ūtarp ķitu ūozialdemokratiskajā programās rakķķtā: „Ķo
mehķs praķam un ķo mehķs ūolam semes ļautajumā?“

Ķas bija 1905. gadā. Un tagad? 1919. g.? Ķā
tad tagad, ķad strahdneeku ūķķira ļau pate
tikufe pee waras, ķad strahdneeku ūķķiras
griba ķķuwufe ūuwerena, pate dod likumus
un pate tos iķķilda?

ūozialwalķķi ūihķķaimneeķķibai weetas naw.
Ķar to tur newar ne ūapnot. Wiķķleelais wi-
na tur waretu parahķķitees tikai ūakķķopi-
bas un dahķķķopibas weidā, ķur, ķā Atlan-
tika wafarniķķu kolonijās, ūozialistiskās
walķķs pilķķoni waretu audķet ūakķnes, ķopt dahķ-
ķus u. t. t.

Uķ Ķomu wedot daudķi ķeli. Ķini, ūinams, daķķhada labuma
un daķķhada garuma. Ķits par ķitu labakķs un iķķakķs.

Wiķķas lihdsķķinejās weķrtibas pahķweķķteķķot, eewehķoķķot pee
tam besķemneeku pķķķi (dweķķeķe), agrarķķautajumā neķas ķits ne-
atķķķs, ķā no muiķķķu semes apm. puķķi ūadalit maķķakķos gabalos un
otru puķķi atķķahķt iķmeķķģinaķķhanas un parauga ķaimneeķķibam
u. t. t. Ķihķķoķķotees aprahķķitā ķahķrtā war, ķā
redķķejām, it wiķķas besķemneeku ĝimenes ap-

gahdat ar 20 defetinam semes, eefkaitot ſĥai ſĥaitâ 4 defetinu meſĥa referwes.

Reiſnihzinot pilnigi muſſĥas, neaiſſĥarot ſemneeku mahjas, wehlaſ, kað jau nahſotnes walſts warbuht buhs nodibinajuſes, pamatigaſ iſweidojuſes un kað warbuht buhs gaiſĥaki ſareðſams winas pahraſums par kapitaliſtiſko walſti, tað warbuht pamaſam warès wiſas widejâs un ſiĥĥaimneeziðas ſalaiſt kopâ taðda leeluma leelſaimneeziðâs, kaðdas muhſu ðſimtenè un muhſu apſtaĥkos buhs iſraðdijujuſhâs par wiſlabakâm.

Bet eewehrojot beſſemneeku pſiĥes-ðweheles ſtaĥwoſli, ſĥim- briſſĥam nekaſ neatleef, kâ apgahdat it wiſus beſſemneekus, kaſ ween to wehlaſ, ar 20 def. ſemes. Geſpeĥjams taſ ir.

Lâ 1919. gadâ nobeidiſas nodala, kur bija apſtatits jautajums: „Leelſaimneeziðas waj ſiĥĥaimneeziðas“? No pareiſa laukſaim- neeziðas leeluma atkaraſ leelâ mehrâ: waj ir eeſpeĥjams lehti ra- ſĥot? Un lehti raſĥot, ja griðam buht ðſiĥwes ſpeĥjigi un fon- kuret paſaules tirgû, muhſ ſpeeſĥ leelſaimneeziðas, kuraſ war pee- leetot wiſas wajadſigâs laukſaimneeziðas maſĥinas, kâ taſ noteef it ihpaſĥi Amerikâ. Mehſ eſam atkarigi no paſaules tirguſ. Ne- kaſ muhſ neglahbs, nekahðas muitas, ja mehſ nemah- ziðimees un neſpeĥjim lehti raſĥot. Wiſâs ſemès to tagað mehgina darit. Loti intereſanti ir, kâ Wahzijas ſemkopji to ſaĥt mehginat panahĥt. Muhſu generalkonſuls Karalautſĥos Dr. W. Walters ſĥai ſinâ „Jaunatâs Sinâs“ (64. num. 1931. g., peeſt- deen, 20. martâ) rakſta:

„Jauns wirſeens Prufijas ſiĥĥaimneeziðas.“

Jautajums par laukſaimneeziðâs raſĥoſĥanaſ palehtinaſĥa- nu, beſ ſĥaubam, ir weens no ſwarigakeem, ja ne patſ ſwarigakaſs neween Latwijâ, bet wiðâ Eiropâ, un naw ſemes, kaſ tagað nedo- matu, ko darit, lai laukſaimneeziðâ raſĥoſĥana, ſewiſĥki graud- kopiba, waretu ſazenſtees ar Amerikas traktoru ſaimneeziðu.

Par to ir wiſi weeniſprahtis, ka Eiropas graudkopibai jaze- ſĥas tiſt lihðſ Amerikas techniſkeem ſpeĥkeem. Bet kâ to iſdarit? Traktors war eet darbâ ar leelakeem panahĥumeem tikai tað, ja arumi plaſĥi, bet ne ſadroſtaloti maſos gabaloſ ar neſkaitamâm

robeſham un eſham. Ra traktors peelaiſojams ſoti labi, peem., Auſtrumpruſijas graudkopibâ, to atſihſt wiſi agrarpolitiki. Zitadi taſ ar ſemneeku ſaimneezibam. Œaubâs, waj warêſ taſ peedabut pee lauku apweenoſchanas, lai toſ apſtrahdatu ſopeji ar traktoreem, jo, tà mehds aiſrahdit, ſemneekſ ir pahraſ individualiſtſ, weentulneekſ, lai eelaiſtoſ uſ taħdâm pahrgroſibam. Bet nu naħſ weenſ peemeħrſ, kaſ tiſ ſpilgtſ un praſa tiſ leelu eeweħribu, ka nedriħſtetu to pee mumſ neſinat. Semneeku ſahdschâ pee Ulmaſ eeſahktſ apſtrahdat wiſuſ ſahdschas tiħrumuſ ar traktoru paliħdsibu, pahrwehrfchot taħdâ zelâ ſihklaufſaimneeku laukuſ par motorifetu leelſaimneezibu. Weenoſchanâſ notifuſi uſ ta pamata, ka **ſemneeki paleek, protamſ, ari turpmaſ lauku ihpaſchneeki, bet laukuſ apweeno un apſtrahdâ ſopeji ar maſchinu paliħdsibu.** Œo mehginajumu — eewadit ſemneezikfâ lauſſaimneezibâ leelu ſaimneezibu panehmeenuſ, lai pazeltu lauku eeneſibu un atmaſſachanoſ, atſihſt wiſâ Wahzija par ſoti eeweħrojama parahdibu un ſagaida, ka ta naħſamoſ gadoſ radiſ wehl taħlakuſ zituſ mehginajumuſ pahreet no ſemaſaſ techniſkaſ pakahpeſ, kaħdâ ſemneeku ſaimneeziba atrodâſ tagadejoſ apſtaħkloſ, uſ jaunu, plaſchaku un razionalaku, lehſaku ſaimneezibaſ weidu.

Œewiſchku weħribu pelna ari taſ, ka ſchiſ mehginajumuſ, radit plaſchaku un metodikaku plana ſaimneezibu ſemkopibâ, Wahzijaſ apſtaħkloſ nahziſ uſ ſinatneſ eeroſinajumu. Uprahditâ gadijumâ eeroſinatajſ ir prof. U. Minzingerſ no lauſſaimneezikfâſ augſtko-laſ Ĥohenheimâ. Praktiſkoſ aiſrahdijumuſ taſ ſmeħleeſ no ſawa leelâ peħtijuma par lauſſaimneezibaſ ſtaħwofli Wirtembergâ, kaſ neſen parahdijeſ atklatibâ un eeguwiſ jau leelu atſinibu („Der Arbeitsertrag der bauerlichen Familienwiſſchaft“). Peħtijumuſ, apweenoſtſ un ſiſtematiſetſ, eeſpeedumâ aptwer ne maſaſ kâ 900 lapâſpuſeſ un ir patſ bagataſaiſ, wiſoſ ſihkumuſ eeejoſchſ, ſo lihds ſchim ſneeguſi ſinatne ſemneezikfâſ lauſſaimneezibaſ peħtiſchana. Daſchuſ prof. Minzingerâ ſleħdſeenuſ negrib atſiht, bet par weenu gan, ſchkeet, jau tagad paſtaħw weenpraħtiba: **ſemneeka gimene war no ſawaſ ſaimneezibaſ peeteekofchi pahrtikt, ja tai naħſ paliħgâ techniſki uſlabojumi un maſchinu darbſ.**

Rahds zitſ wahzu eeweħrojamaſ ſinatneekſ, paſiħſtamaiſ prof. Franziſ Oppenheimerſ, peħz daudſeem peħtijumeem tãpat atrod, ka nepeezeeſchamſ, ſewiſchki tagadejâ eeilgtſoſchâ kriſeſ laiſkâ, pahreet uſ planweidigu ſaimneekoſchanu lauſſaimneezibâ, pee kam nepeeteek, ka peedomâ pee kaħdaſ weenaſ, maſaſaſ noſchſiraſ, — ne-

peezeeshams apweenoto lauku tautu, wifu kopibu, kas dsihwo un pahrteef no semes, pazelt augstakā tehniskā darba un labakas istikas stahwofli. No laukeem behg tapeh3, ka truhst winos tās garigās kopibas, kas masaf waj wairaf rodama tur, kur zilweku interejes faistas jawā starpā leelakā apweenibā. Semneeks behg no laukeem, iswairidamees no saudejumeem, waj mesledams labaku istiku, un naw ko barihnetees, ja laukstrahdneeks meklē atkal jawus zelus. Rundsiškā gruntneeziba, tā spreesch Oppenheimers, newar wairs pastahmet un minai naw ari lihdsams ar muitu waj peemafu palihdsibu. Atleef isdarit leelaku pahrgrosibu un ta war notikt tikai us kooperatiweem pamateem. Ari prof. Oppenheimers eewadijis praktiskus mehginajumus un proti, peedabudams laukstrahdneekus apweenotees kooperatiwā, kas usnehmees apfainneefot kahdu muischu Bärenklau'a pee Weltenes. Te tāpat majchinas peeletotas razionalisti, nekā tas eespehjams atfewischteem fihkfainneefoem, un, peeturotees pee sinameem noteikumeem par kopejās pelnas isdalishanu, fainneezibas iskopshanu, jaunu ehku zelshanu, lauku apstrahdashanu un t. t., **desmit gados eeguhti jau loti apmeerinoschi panahkumi**, ko nupat isteizis kahdā ofisialā gadijumā ari Prusijas ministru presidents Dr. Ottons Brauns.

Schee dashadee mehginajumi pamudinajuschi usstahdit ari jautajumu, waj tee newaretu atstahd kahdu nelabwehligu eespaidu us tagadejo fabeedribas eefahrtu. Waj bailigeem prahsteem neisleefas Minzingeru un Oppenheimera eerosinatee pasahkumi par zeku us individualisma panihshanu un individualās, atfewischkās lauku fectas pasushanu? Dashki pat breh3ot jau, tā ironiski faka tagad wah3u prese, ka no kooperatiwās lauku apstrahdashanas neejot wairs tahku lihds komunistu fainneezibai. Tahdus eefatus atsiht par pilnigi nedibinateem un jau pee lihdschinejeem panahkumeem nahf pee flehdjeena, ka tahdi pasahkumi atweeglinās semneeku fainneezibas pahreet us tehnisku uslaboshanu un atweeglinās wiau fazenshanos graudu tirgū. Vihds schim naw bijis eespehjams rabit motoru majchinas, kas atmafatos masafās fainneezibās, un fewischi prof. Minzingers nahf jawā jau minetā pehtijumā pee eefkata, ka semneeku fainneezibam jazeesch wiswairaf no neproduktiweem darbeem un ka weenigi war palihdsjet sinama weenoschanās par kopeju kooperatiwu lauku apstrahdashanu. Tihri fainneeziski fkatotees, tā us3wer, prof. Minzingers, pasahkums pareifs, un wah3u semneeku fainneeziba, pahrwadita us kopdarbibas faprahtu, pazels paschu raschoshanu, pastiprinās Wah3ijas lauku spehtu, lai ap-

gahdatu pašču tirgu un apfahrti ar lehtaki raščoteem produkteem."

Tà Dr. M. Walters par jauno wirseenu Prusijas sīhķaimneezibās. Ir ari wehl ziti lihdselki, lai waretu lehti raščot.

Īredses nahotnē.

„Pee debefs malas gaišma aust un Austras stari margo.“
 Dsimst zihnās jauna pašauļe, kura dibinas uš taišnibas prinzipa granita pamateem un kura taišniba realisejas. Raščs deena, kad kà feminīšs iļ pelneem pazelšeēs un nodibinašeēs meera-laimes walsts. Wiši pašauļes zehlaķee un leelaķee gari, kà: Platons, Kantš un ziti allajķi ir ilgojušķees un prašijušķi peħz labakas, taišnigakas walsts eefahrtas, peħz tahdas walsts, kur walditu taišniba un muħšģigs meers un mistu laime un labķķahģiba, kur „zilweķs zilweķa neeeniħtu un truhķuma, raišču nepasiħtu.“ — Zilweķs, peħz Kanta, ir ņuwerens — pats morales likumu dewejs un wiau ispiditajs. Kà atķewiģķi zilweķi, indiwidi ir pašķi ņew morales likumu deweji un ispiditaji, tã tas ari ir ar tautam. Īkweenas tautas neatnemama pamatteģiba ir autonomija — pašķnoteiķķanãš teģiba. Suwerena un likumdeweja iħsti ir tikai pate tauta. Walsts formas ideals peħz Kanta ir tahda briħwwalsts, kura walda tikai tee likumi, kurus isdewuķe wiķas tautas kopejã griba. Ķģi wiķas tautas kopejã griba wislabaki ispausķas parlamentã, kas wehlets uš wispahreju, teģķu, weenliħdģigu, aiģķlaħtu un proporzionalu wehķķķanu likumu pamata. Autonomas nazionalas briħwwalstis ir Kanta ideals. Winas ņawã starpã apweenoķas un nodibina tahdu autonomu nazionalu walstu ņabeedribas jeb ņaweenibas. Kantš tahdã garã runã par Ķiropas Ķaweenotãm Walstim. Ķawãš mahģãš iħweena tauta ir autonoma, wina tajãš ir

patstahwigs šaimneeks, pilnigs kungs un pats šew likumu dewejs. Nemeena tauta neeemaišas otras eekšhejās dariščanās un nemeena otras neapšpeesč un nekalpina. Šawstarpejus strihdus jautajumus iščķir kaħds augstaks, wišu Ģiropas, ja wišu pašaules Šameenoto Walstju augstaks, kopejs areopags — iščķihreju teefa.

Nazionalas demokratiškas republikaniškas Ģiropas, ja wišas pašaules Šameenotās Walstis ar kaħdu augstaku starptautiškū un obligatoriškū iščķihreju teefu — areopogu, ta tad peħz leelakā pašaules filosofo Kantabuhtu walstsideals, walsts forma, kurā išweena tauta waretu eetilpt, eedwest šawas dwehšeles un gara ihpatnibas. Škweena tauta tā waretu dšihwot šawu ihpatnejo, patstahwigu dšihwi, attihstit wišas šawas špeħjas un kopeji wišas tautas, wišas nazionalas demokratiškas republikaniškas walstis harmoniškī tomeħr raditu šo augstaku, kopeju, demokratiškū republikaniškū nazionalu wišpašaules walstu šameenibu ar kopeju areopagu. — Pastahwiga karaspēħta tad newajadšetu, tas buhtu leeks, iščķehpus un leelgabalus waretu pahrkalt arklos un maščinās. Tā uš autonomijas, tautu pašnošeiščanās teefibu pamateem, ir eespeħjams pilnigi nodibinat un nodrošinat wišu tautu teefibas un tautu garigo un materialo špeħju attihstibas eespeħjamibu. Šo ari praša taišniba. — Tā ir eespeħjams panahkt muħšhigu meeru un nowehršt karus, kuri ir leels launums, išnizina neatšweramas zilweku dšihwibas, kulturas weħrtibas, rada mišģigas paradu nastas, kas wišs šawufahrt atkal šazel jaunus karus u. t. t.

Muħšhigā meera ideja ir pats augstakais un leelakais politiškais ušdewums, kuras aiššneegššana ir wišas zilwezes peenah-

fums. Winaš realifešana, šafneegšana buhtu wisleelafais zilwezes labums, pehz kura zenstees wišu ušdewums un peenahfums.

„Gaišma aust un Mustras stari margo.“ Dsimst tahda laimes un taišnibas walsts un tuwojas muhschigà meera walstiba. Gan ašinis wehl pluhst un kara taures škan, bet zihnu trošnî jau šadirdamas wispašaules meera šwanu škanas. Zihnàs „ar gamilem un lahsteem nahf leelà Edene“ — zilwezes laime un muhschigs meers.

Pehz Atlantika darba „Ein Blick in den Zukunftsstaat“ (Štats nahotnes walsti), no kura patlaban isnahzis otrs isdewums, isnahf, ka Wahzijâ, wišu taišnigi eefahrtojot, wišem eemihneekem jau pehz 6 gadi ilga walstsdeenesta dšihwes jaunibâ no 16.—21. gadam eefpehjamš, lai wihreetim dotu muhscha pensiju — renti 1000 marķu un šeeweetei 840 marķu gadâ. — Bahrtikas un zitu rašhojumu zenas aprehšinatas tahdas, kahdas tàs Wahzijâ bija preefšch kara.

Šaprotams, ka wišš tas eefpehjamš weenigi wišu planweidigi apštrahdajot ar pilnigakâm mašchinam. Darba rašchigums nedrihst krist, bet tam ir jazelas. Wišu eerihtojot uš wispilnigako un leetojot wispilnigakàs mašchinas rašchas wismas dubultošanas. Tas ari ir eefpehjamš. Ja tà newaretu, tad nebuhtu eefpehjama nekahda wispahreja labklahjiba. — No rašchu pazelšchanas wišš atfaras. Leelšaimneezibàs wispahri zaurmehrà nemot rašchas, kâ redšejâm, daudz augstakas. Kreewijâ, kur šeme šadalita pahraf šihkàs dakàs, pat melnšemes gubernâs, tà tad wislabakâ šemê pašaulê, rašcho zaurmehrà tikai 4.—5. graudu.

Kamehr Kreewijâ labibas rašcho zaurmehrà tik ap 41 pudu no dešetinas, tamehr Austrijâ — 69, Indijâ — 74, Wahzijâ — 77, Franzijâ — 80, Seemel-Amerikas Šameenotàs Walstis — 83, Danijâ — 110, Japanâ — 115, Anglijâ — 123 un Belgijâ — 128 pudus labibas no dešetinas.—Šhee škaitli tomehr nedod pilnigi škaidru un pareišu bilbi.—Zif leela starpiba starp šemneeku un muišchneeku šemes rašchibu, škaidri redšams no laufšaimneezibas štatistikas škaitkeem par Šoltawas gubernu, kur wideja rudšu rašcha 16 gadu laitâ uš šemneeku-šihššaimneezibu šemes bija 50 pudi uš dešetinas, uš leelšaimneezibu šemes turpreti 65 pudi, aušu uš šihššaimneezibu šemes 51 puds un uš leelšaimneezibu šemes — 62 pudi.

Semi labi mehšļojot un išeetojot wišus jaunlaiku tehniskos lihdseklus, lešfaimneezibās eepēhjamās pat 3000—4000 kilogramu (1 kilogramš = ap $2\frac{1}{2}$ mahz.) lelaš zaurmehra raščas uš hektara ($\frac{9}{10}$ dešetinas) jeb ap 25 mehri zaurmehrā uš puhrweetas. Benkendorfā pee Galles un Leutewizas muiščā (Sakšijā) kweešču raščots zaurmehrā 3600 kilogrami uš hektara. Heine Gadmerslebenā (Sakšijā) panahziš pat 4900—5200 kilogramu lelaš kweešču raščas uš hektara, t. i. apm. 35 mehri uš puhrweetas.

Walsti, kur eerihkotas tahda leeluma faimneezibas un wišu ar pilnigakām maščinām tā apstrahdā, tā šamehrā ar wišmasako zilweka darba špeķu war raščot, šinams, wišaugstakās raščas, išredšes nahkotnē ir labas. Uri Latwijas nahkotnē išredšes labas, ja wišu išweido planweidigi pehž eepreekšč išstrahdata un labi pahrdomata plana ikweenā arodā, ikweenā raščoššanas nosarē un ja pee Latwijas išweidoščanas Herakla darba kēras wiši Latwijas žehlakee un špehjjigatee gari.

Latwijā wehl ir wahji apdšihwota seme. Winā wehl war dšihwot 3—4 kahrt un wehl wairaf eedšihwotaju nekā tagad. Semes wehl, tā redšejām, ir deešgan, wišeem peeteef, war apgahdat ar semi it wišas bešsemneeku gimenes, katru ar 20 dešetinām (eekšaitot tanis ari 4 dešetinas mešča rešerwes), ja tīfai wišu pareiši eekahrtu.

Apweenotā šuverenā Latwijas demokratiškā republikā, kur brihwas patstahwigas tautas šuverenā griba pate dos šew likumus un pehž paščas doteem likumeem dšihwos, šinams, wišu warēs eekahrtot uš pilnigako — išmantojot pee tam wišas Latwijas dabiskās bagatibas, tā peem. Daugawas un zitus uhdens špeķus, pahrwehrščot elektriskā špeķā, purwajus seedoščās druwās u. t. t.

Wiša muiščneeku seme tuhlin atšawinama un atšawinama beš atlihdšibas. Natw ne maščā eemešla muiščneekem par wiau semi wehl maščat 300 miljonus, kas tā šmaga nasta ilguš gadu dešmitus nospeestu darba tautu un kawatē semes attihštibu un wiša ušplaukščanu.

Par jaundibinamo šihšsemneeku semi ween jau, ja par tā gribetu atlihdšinat, buhtu jamakšā Kuršemē (54,667 faimneezibas ar 1,093,340 dešetinām, katra faimneeziba 20 deš. leela) wišmaf 75 milj. rublu un Widšemē (63,500 šihšfaimneezibas — 20 dešetinu lelaš (eekšaitot 4 deš. mešča rešerwes) ar 1,267,000 dešetinām semes) ap 95 milj. rublu. — Bet tas ir pilnigi newajadšigi un leeki.

Baroni jau pahrat ilgi latveešchus issuhkufchi un Latwiju šavâ labâ ismantojufchi. Kas mums eekarofchanas karâ us waras prinzi- pa pamata nolaupits, to revoluzijâ, kura, kâ teikts, ir tikai reafzija pret nodaritu netaišnibu, mehš ar simtkahrt leelaku taišnibu bes jeb kahdas atmakšas waram weenkahrtfchi meerigi panemt atpakaļ kâ šavu, mums nolaupitu mantu.

Uš atfaminatâs semes dibinamas 20 defetinu leelas sikhfaimnee- zibas. Muishâs eerihkojamas semkopibas skolas, ismehginaju- mu- un paraugfaimneezibas u. t. t. Lihdšchinejâs semneeku mah- jas atstahjamas wiņu lihdschinejo apfaimneekotaju leetoschanâ. Seme, kas jaušfwer, wiša peeder walstij. Wi- na nododama tikai leetoschanâ.

Pee pilsehtam faimneezibam newajaga buht pat 20 defetinu leelâm. Winas tur, ška- totees pehz apstahklee m, war buht daudz ma- sakas. Ir apstahkli, kur pat defetina un puhr- weeta ir jau par daudz. Wislabak eerihkojamas un nodibinamas dahrsu pilsehtas, par kahdam pehdejâ laikâ daudz sahfts prahtot un rakstīt.¹⁾

Ideali pašchi nerealisēšes, ja wiņus nerealisēs.

„Las jaunais laiks, kas šchalkâs trihš’

Las nenahks, ja laudis to nemedis.

Škweenam ir rokas japeeleš, —

Lai leelais darbs uš preekšchu teek.“

(Raiņis.)

Lapehz pee darba! Lai reiš isbeigtos netaišniba pašaulē un wiši zilweki waretu dšihwot pahrtizibâ un laimē, buht brihwi zilweki un šavâ starpâ brahli.

Lâ 1919. gada darbâ „Latwijas agrarjautajums un bess- neeku apgahdashana ar semi“.

¹⁾ Skat „Die Uckerstadt und die städtliche Selbstversorgung“ von Prof. Dr. Karl Balod. Welt-Verlag. Berlin 1918.

Prof. Dr. R. Valodis

3.

**Kà pazelama semkopiba un
wispahreja labtlahjiba?**

Die deutsche Literaturgeschichte
von der Vorzeit bis zur Gegenwart

Mušju sliktās raščas pa daļai išķaidrojamas arī deļi pahrāf šeklas wagas, kahdu dženam ar mušju wideja stipruma firdšincem. Kas parasti nešneedšas pahri par 6 zolleem. Ja waretu art ar padšilinataju, paleelinot wagas dšilumu kautšchu par 2—3 zolleem, tad tuhliť šaušu, kā šlapju wafaru bištamiba stipri šamafinatos. Ģejuhdšot firgus padšilinataja arklā, tos weegli war noľaut!

Bet šahpiga ir traktoru zena. Kā lai wideji leels šaimneekš ar 70 puhrweetam aramas šemes eegahdajas motorarklu, kas mašfā wšmas 3,500 waj pat (ar padšilinataju) 5—6000 latus. Bet kahda buhtu masa 10 firgu špehka motorarkla paščžena labi eerihkotā fabrikā, kas gatawotu wešelas „ferijas“, t. i. wairaf tuhľstoščus weena tipa arklus gadā? Nekahdi ne augstaka par kahdeem 1000 lateem! Tahda ir pašihštamo Ģorda automobilu paščšimafša, kuruš tagad Amerikā pahrdod par 260 dolareem = 67600 rubleem. Mašam motora arklam, tahdam, ar kuru war ušart 5—6 puhrweetas deenā uš 6 zolleem, waj 3—4 puhrweetas ar padšilinataju uš 9 zolleem, newajaga stiprašas maščinas kā parastajam Ģorda automobilam. Atkriht riteni gumijas reepas, mihtštais šehdeklis un aiššargu stikls, bet nahť klahť weenfahřčhais arkla mečhanizms... Ģā tad: ja mehš gribam Latwijas semfopibu peeteekošči mečhanizet, atweeglot wežšaimneekšem kā jaunšaimneekšem gruhťo darba špehka jautajumu, tad neatleef nekāš žits, kā eerihkot walšts laukšaimnezibas maščinu fabriku. Uš privateem ušnehmejeem, labeem onkuleem mehš ešam deesgan ilgi weli išgaidijuščeš! Kur tahdu fabriku dibinat? Wišehtaki Ģeepajā, kur diihwo wairaf tuhľstošči strahdneeki beš pašahwiga darba un kur fara oštā atrodamas deesgan daudš zara laikā pamatigi ušbuhwetāš, tagad neleetotas walštij peederigas fara materialu darbnizu ehkas! Kurāš tā tad walštij nekā nemafšatu, bet tagad neleetotas, pamafitim fabruhť! Neleetotu fabriku ehkas arī Rīgā tiku tišam. Šchāš ehkas gan stipri zeetuščas, šabojateem jumteem, šabojatām, pat pilnigi iššistām logu ruhtim. Bet eeguhštamas tās par šmeekla zenu, par 10—15% no buhweš wehrtibas un atremontejamas par talafām 15—20% no pilnigu jaunbuhwju išmafšas. Protams, ka lehta waretu buht laukšaimnezibas maščinu buhwe tikai tad, ja

eešpehjamš, kà jau minets, buhvet wefelas maščinu serijas, wišmaš daščuš tuhšstošuš gadà pehž weena tipa, peeleetojot t. š. „tekoščàs lentas“ šistemu pee darba fabrikà. Bet tas jau ir eešpehjamš! Ja mehš gribam kurmehr tikt lihđš Danijas paraugam, tad mums 10 gaduš no weetas buhtu jabuhvè:

	Vaščišmaksja gabalà lati	Kopsuma milj. lati
10,000 labibas plaujmaščinas	200	2,0
10,000 sahes plahweji	100	1,0
10,000 rindšehjmaščinas	200	2,0
10,000 širgu grahbešli	100	1,0
20,000 aršli	50	1,0
20,000 atšperezeščas	50	1,0
10,000 mehšlu rati, paščahrditaji	250	2,5
2,000 motoraršli	1000	2,0
1000 kušmaščinas ar šalnu preši, 10—12 širgu špehku motoru welkamas un dženamas	2000	2,0
		14,5

Protams, ka tif lehta paščišmaksja tifi tad eešpehjama, ja 1) walšts šemkopibas maščinu šabrika dabu wajadšigo tšhugunu un tehraudu (plaujmaščinam, mehšlu rateem un rindšehjmaščinam pa 300 kilo, sahes plahwejeem un širgu grahbešleem pa 150, aršleem un atšperezeščam pa 75, motoraršleem un kušmaščinam pa 1500 kilo) kopà 19,500 waj apašà škaità 20,000 tonnas no eerihšojama walšts dšelsahmura par paščženu, t. i. tšhugunu par šahdeem 90 lateem, elektrotehraudu pahš šahdeem 180—200 lateem, nišela tehraudu par 350 lateem tonnu. 2) Šapat jadabu par tirgotaju zenu kofi iš walšts meščeem... 3) ari elektriška štrahwa jadabu lehti. Aršlu lemeščeem un atšperem, plaujmaščinu iškaptim jabuht no nišela-froma tehrauda, wišlabaf iš neruhšoščà tehrauda, šahds gan išnahl štipri dahrgš, wišmaš 1,200 latus tonnà, tà kà tas šastahw iš 20%—25% nišela un froma peejaufuma tehraudam. Nišels maksja 4½ latus kilo, ari fromš štipri dahrgš. Bet tad ari waretu dot maščinas un aršlus, šas šwalitates (labuma) šinà štipri pahššpehtu lihđš šchim leetotoš! Protams, ka lauššaimneežibas maščinas janodod par paščženu šemkopjeem un uš pakahpenišku nomakšu 2—3 gados — par štarpneešleem atkal waretu buht kooperatiwi ar 2—3% kurtadžas...

Wisu kopā ņņemot ņķaidrs, ka ņemkopibas pazelņĶana leelā maņĶtabā ar walņts maņĶfligu mehņlu un maņĶĶinu fabriku eerihkoņĶanu dotu labumus neween ņemkopjeem, bet ari ruhpneezibas ņrahndneekem. Ruhpneezibas ņrahndneeku nodarbinaņĶana eekņņemes patehrineem pee tam ir daudņ razionalaka un droņĶaka nekā iņwedumam uņ ahrņemem un wehl tahdās nosarēs, kurās mums paņĶeem nemaņ naw iņejweelas! ņĶe proponetā maņĶfligu mehņlu raņĶoņĶana par 21 milj. latu un laukņaimneezibas maņĶĶinu raņĶoņĶana par 14¹/₂ milj. latu praņitu daudņ maņak walutas par no ahrņemem eewedamām iņejweelam, nekā pehņ tagadejā lihguma ar Kree-wiju nahņĶees iņdot 40 milj. latu iņwedproduktu raņĶoņĶanai... Un ruhpneezibas pazelņĶana eekņņemē tatsĶĶu eespehĶama wefelā zitu preekņĶmetu rindā. Mehņ eewedam par 25 milj. latu kokwilnas audumuņ. ņņejweelas ņĶeem audumeem maņĶatu ap 8 milj. latu. Mums eewed ap 2500 tonnas kokwilnas audumu, kureem waja-dņigās dņijas war raņĶot no 3100 tonnam kokwilnas uņ kaņdām 120—150,000 ņpolitem un ņaauņt uņ 2000 meĶaniskām ņtellem. ņirms kara kokwilnas ņpoliņĶu zena bija 25 ņĶilini gabalā, meĶanisku kokwilnas audumu ņteku 350—500 ņĶilinu. Tagad ņĶi zena par kaņdām 30% augņtaka. ņņdewumi tomehr nepahrņneegtu 5—6 milj. latu. Tahdejadi mehņ waretu dot darbu wairak tuhņņtoņĶeem ņrahndneeku.

Wilnas audumu mehņ eewedam par 9 milj. latu. ņņleetotās jehlweelas — eewedamās wilnas wehrtiba ap 3¹/₂ milj. lati. ņņdewumi wilnas wehrptuwei un austuwei, kas waretu atweetot 90% eewedumu, nepahrņneegtu 3—4 milj. latu.

ņawiņam nepeezeņĶama ir eeweņtās dņelņs un weenkahrņĶo dņelņsproduktu (ņteenu, ņteepuņu, dņelņsņzela ņleesĶu, juntu un zita ņĶahrda) atweetoņĶana ar eekņņemes dņelņs ahmura produktē! 36,000 tonnas dņelņs un dņelņs puņfabrikati mums 1926. g. iņmaņņaja 7¹/₂ milj. latu. ņa mehņ par ahrņemēs eepehrkamām akmens uglem un par ahrņemēs eepehrĶamu dņelņs rudu un koņĶu iņdoņim ņĶahdu juntu, mehņ wareņim raņĶot eekņņemē ne tikai 36,000, bet wefelas 100,000 tonnas dņelņs, kaņda raņĶoņĶana ari ir minimums no nahkoņĶos gados wjadņigās dņelņs. ņeenahņis beidņamais laiks, kaņ mehņ atweetojam muņņu galigi ņabrauktās dņelņsņzelu ņleedes, ap 250—300,000 tonnas ar jaunām ņleedem. ņuhņtot wezās ņleedes uņ ahrņemem pahrĶauņĶanai, nahņas peemaņņat wairak kā ²/₃. ņaņĶu fabrika dotu jaunās ņleedes par ¹/₃ lehtak nekā ehrņemju fabrikas.

Nepezeesĥama ir leela walsts zementa fabrikas buhwe. Mehš eewedam ap 200,000 muzas zementa gadā par 1,6 milj. latu. Ri-
gas zementa fabrika, kas ar walsts, t. i. Latwijas bankas naudu
atjaunota, rašĥo ari wehl kahdas 150,000 muzas. Bet pahrĥod
tās par Wafar-Eiropas zementa sindikata zenam, kas 2—3 kahr-
tam pahršneedš pašĥijmaksu labi eerihĥotās, leelās zementa fabrikās.
Nahĥamos gados, ja mehš gribam wairaf buhwet pilšĥētās un uš
laukeem, mums wajadsēs zementa patehrinu dubultot un trihs-
kahrĥot...

Dselsahmurs.

Keetum = Eiropā patreij noteef dselsah-
muru apweenošĥanās — teef nodibinats starp-
tautifšs frantšĥu = wahzu = tšĥeĥu dselsš sin-
dikats ar noluhĥu pazelt dselsš zenas! Ja
Latwijas walsts negrib šĥaufmigi pahrmakfat uš tai nepezeesĥa-
meem dselsšzĥu materialeem (šleedem, tiltu materialu, wagonu un
lokomotiwu materialu), ja ta negrib laut šawus semneekus šĥauf-
migi ismantot, tad tai atleef tikai zelt pašĥai dselsš zepļi. Latwijā
gan naw pamatweelu dselsš rašĥošĥanai: naw ogļu un dselsš ru-
das. Bet dselsš zepļi ahrsemēs ir nodibinati ari tahdās weetās, kur
naw dselsš rudas un ogļu, ja ween šĥās dselsšruhpnēezibas išej-
weelas eespehjamš weegli peegahdat, peewest. Tā nodibinats Ant-
werpenē kahds no leelakeem Eiropas dselsšahmureem, tāpat Steti-
nē. Angļu ogles un kofšu lihds Rīgai atgahdat naw dahrgi, tās
teef eewestas pa daļai pat balasta weidā. Bes tam pastahw eespeh-
jamiba, t. i. šĥi eespehjamiba sihtaf japahrbauda, rašĥot lehtu un
labu kofšu no Lihrela purwa kuhdras, kuršĥ purws tatsĥu šnee-
dšas lihds fugojamās Deelupes malai, t. i. lihds weetam, kur weegli
eespehjamš peewest wideji leelos frakts fugos dselsš rudu.¹⁾ Dselsš
rudu pa leelakai daļai eewed šawām wajadsibam ari angļu un wah-
zu zepļi no Spanijas un Sweedrijas. No Seemel-Sweedrijas,
Botnijas lihĥšĥa dselsš rudas ostam lihds Rīgai ir tikai 570 juhras
juhdses, t. i. uš puši tuwak tā lihds Anglijai, uš puši tuwak tā lihds
Wahzijai, Keinas apgabala dselsš zepļeem. Dselsš rudas krahjumi

¹⁾ Kuhdras kofšĥĥanau eeteiz ari prof. Glasenaps „Ekonomista“ 1920. g.
572. lapp., tāpat inšĥ. Dsolinsĥ (turpat, 1920. g. 252. lapp.).

Sweedrijā ir valsts ihpašchums. Pastahw wifuleelafā warbuhtiba, ka sweedru waldbiba Latwijai par dsels rudu nerehkinās wairaf kà Anglijai un Wahzijai. Frakts isnahks lehtaki!

Lai šarehkinam warbuhtejos raschofšanas isdewumus! Sweedrijas semā soffora fatura 60% dsels ruda makfā lihds Stetinei, 840 juhras juhdschu no Zuleas (Seemel-Sweedrijas dsels rudas) ostar 23,15 wahzu markas. Vihds Rigai makfās wisleelafais 22 wahzu markas, jo lihds Rigai par 270 juhras juhdsēm = 27 stundu fraktstwaitona brauzeena tuwak! Weenai tonnai tšchuguna wajaga 1,6 tonnas 60% dsels rudas, kas makfā 35,2 wahzu markas, beš tam 1 tonna kofša, kas ismakfās ar atwedumu is Anglijas 25 šchilinas. Wehl praktistaki gan eepirtt Anglijā ogles par 15¹/₂ šchilineem tonnu un raschot Rigā kofšu, jo tadejadi dabun isleetot par pilnu wehrtibu pee kofšefšanas ispluhstoscho augstwehrtigo apgaismosšanas gafi. Wajadšigais kakkis pehž wahzu peemehreem makfās 2 markas, strahdneeki 3 markas, wispahreji isdewumi 2 markas no tonnas. Kapitala prozents, eewehrojot to apstahkli, ka dsels stahwzeplis, kas rascho 300 tonnas dsels deenā, 100,000 tonnas gadā, nemakfā wairaf par 2 milj. marku, ap 2 markam no tonnas, 8% kapitala proz. un 2% deldejuma rehkinot (stahwzeplis noleetojas 20 gados). Raschofšanas isdewumi no tonnas tšchuguna nepahršneegtu 72 latus. Šahrus kahdus 800 filo no tonnas dsels, war isleetot zementa, t. š. „dselszementa“, kas naw šliktaks par Portlandes zementu, raschofšanai. No tahda zepļa atkritumeem tā tad isnahktu isejas weela 500,000 muzu zementa raschofšanai. Anglijā tagad (1928. g. aprili) makfā tšchuguns kahdus 69 šchilinas no tonnas = 85 latus, pee ka wehl nahf klahht weduma makfā lihds Rigai, wismaf 5 šchilini = 6 l. no tonnas. Tā tad pašchraischotais tšchuguns weenmehr buhtu par 20 lateem no tonnas lehtaks nekā eewestais. Un buhtu dots darbs pašchu strahdneekem un eeguhta par wolti isejweela 500,000 muzam dselszementa. Dsels tahlakas pahrsrahdasšanas isdewumi tehraudā jaskaita tā, kà no 10 tonnam tšchuguna, pahrsrahdatam Martena krahšni, isnahks tikai 8 tonnas tehrauda. Raschofšanas isdewumi tonnai tehrauda bluķu waj fleepschu nepahršneegs 120—125 latus no tonnas. Par eewedamām tehrauda fleepem jamakfā wismaf 160 lat. no tonnas. Wezu fleepschu pahrkausefšana Martena krahšnis un iswalzešana par jaunām fleepem neismakfatu wairaf kà 30—40 latu no tonnas. Isdewumi par Martena krahšnim un walzejamām cetajem 90—100,000 tonnu tehrauda produktu isstrah-

daſĉanai peĉz pirmsĉara zenam nepahrſneegtu 3 milj. ſĉilinu. Kopā wiſs dſeļſahmurs iſmaĉĉatu peĉz pirmsĉara zenam 5 milj. ſĉilinu, peĉz tagadeĉam zenam neziſ wairaf. Zementa fabrika 600,000 muzu zementa (= 100,000 tonnu) iſſtrahdaſĉanai maĉĉatu wiſleelafaiſ 2 milj. latu. Bet waretu ari dot zementu par ſahbeem 20 lateem tonnā, tagadeĉo 60 latu weetā.

Daugawaſ krahtſchu iſbuhwe.

I.

„Jaunā Deenā“, 11. now. 1928. g.:

Daugawaſ krahtſchu iſbuhweſ jautajums, un lihdi ar to leĉlaſ elektribaſ, leĉta dſinejſpeĉka apĉahdaſĉana ſemkopibai un ruĉpneezibai, kopſĉ 7—8 gadeem, ſtahw uſ weetā. 1926. g. dezbembri gan miniftrſ Baſtĉahniſ, krejſam kabinetam nodibinoteeſ, ſolijāſ ĉahdat par leĉtu dſinejſpeĉku, bet leeta apĉulāſ pee ſolijumeem. Tagad gan ſĉo jautajumu eeſahkuſi kuſtinat privatā Latwijaſ nazionalo ſpeĉku peĉtiſĉanaſ komiſija. 1923./24. gadā Doleſ ſpeĉka ſtaĉijaſ komiſija bija iſſtrahdajuſi wairakuſ **tuwinoſĉuſ** apreĉkinuſ par Doleſ ſpeĉka ſtaĉijaſ iſmaĉĉu: bija wiſupirms uſſtaĉditiſ projektſ iſbuhwet Doleſ kriticumu **diwāſ** paĉahpēſ: weenu pee Rinkuſeem, augſĉpuſ Marjuſĉkaſ, tikai 9 kilometruſ no Riĉgaſ, 6,2 metru kopkriticumā, otru augſtaĉ, augſĉpuſ Litſchu m., 7 metru augſtumā. Maſaĉkā projekta iſbuhwe bija apreĉkinata uſ 12,6 milj. Iſ teeſĉu iſdewumu, nereĉkinot buĉweſ kapitala prozenteſ par buĉweſ laiĉu, otriſ projektſ — 15,55 milj. Iſ. Bret ſĉeem projekteem zehla eebildumuſ, ka tee augſta uhdeſ ſtaĉwoĉka deĉſ pluhdu laiĉā wareſĉot ſtrahdat tikai ar ſtipri ſamaſinatu ſpeĉku ſtiprāſ „atboleſ“ deĉſ, kaſ ſamaſinaſĉot kriticumu par $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$ metreem; beſ tam pee ſĉahda ſamaſinata kriticuma apĉreeſiſĉoteeſ leĉnaki turbina, zaur ko eeguĉſtamā energija tiſĉĉot jo wairaf ſamaſinata. Ubeem min. projekteem bija tā preeĉſĉroziba, ka pee to iſbuhweſ newajadſeja ĉaruſ kanaluſ un biĉſtamuſ buĉweſ eeſperimentuſ: dambji bija projekteeti ſĉĉĉehriſam pa ĉalweno wai „ſlapjo“ Daugawu, ap 450 metru ĉarumā, ar ihſeem kanaleem zaur laiſĉamo ploſtu un laiĉu nowadiſĉanai. Weĉlaſ tomeĉr tifa iſzēlſtſ treſĉaiſ

projekts, kuršch lai šanemtu wišu 13 metru leelo Daugavas kriticumu weenā spēhktazijā, kuru bija domāts, eerihkot šaufā Daugavā pee Wampeneešcheem. Behz šchā projekta nahzās buhwēt galweno dambi, pluhdu uhdens un ledus nowadišchanai šchehršām pahri šlapjai Daugawai un Martina šalai uš Doles šalu, kahda isbuhwe buhtu gara un dahrga, ari bihstama, tā kà Martina šala šastahw no šanestas Daugavas šmiltš un grants. Bes tam nahktos buhwēt otru aissprostojumu dambi šchehršām pahri „šaufai“ Daugawai leipus Behršmentes ar 2 kilometru garu nowadu kanali. Šchis projekts ismakšatu 33,8 milj. latu, tā tad par 5,65 milj. lš dahrgat, nekā abi masakee projekti kopā šanemot, pee 36,000 kilowatu turbinu eebuhwes spēhka stazijā, kas peetiktu 370 kubikmetru uhdens zaurlaišchanai šefundē, kahds uhdens daudšums dabonams Daugavā kahdas 202—210 deenas gadā. Šchahdu projektu isbuhwejt buhtu eespehjamš raišot pa wišu gadu 210 deenas — 5040 stundas pa 36,000 kilowateem, kopā tā tad ap 181,4 milionus kilowatu stundas, bes tam wehl tajās žitās 155 deenas zaurmehrā ap 24,000 kilowatus, kopā par 155,24 = 3720 stundam ap 91,3 milj. kilowatu stundas. Kopā tā tad leelā spēhka stazija waretu dot 181,4+91,3 = 292,7 milj. kilowatu stundas. Tā kà nu Rigas pilšehtas patehrinšch istaišija 1926. g. tika 37 milj. kilowattstundu un ari tefošchā 1928. g. laifam nepahršneegš 40 milj. stundu, tad ir gaišchi, ka šchi spēhka stazija, kà to Latv. nacionalo spēhku komiteja uššwer, neatmakšatos. Tas ir, neatmakšatos tad, ja to „atkritumu“ strahwu 272,7 — 40 = 232,7 milj. kilowatu stundas atštahj neišleetotu. Kas, šinams, buhtu abšurds! Ja turpretim rehšina Rigas pilšehtai nododamo strahwu uš 2 šantimeem no kilowata stundas, atkrituma strahwu uš 1 šantimu, tad šanahktu 800,000 + 2,327,000 = 3,127 milj. lati. Ar šo buhtu tuwinošchi rehšinot šegta stazijas ušturešchana un remonti (ap 400,000 lš), buhwes kapitala procenti, 2,713 milj. lš, rehšinot 7% no eegulbitā kapitala, 1/2% dambju buhwju un spēhka stazijas ehku deldejuma teesu un 3% deldejuma uš mašchinu dalam (ap 8 milj. wehrtibā). Bet šadabut 33,8 milj. lš leelu kapitalu ir tiklab kà neespehjjama leeta — uš to nekahda

Saeima neelaištos! Zita leeta buhtu, isbuhwejot uš walsis rehķina wifupirms masako kraķzi 6,2 metru augsto Rinkulu staziju. Šķi stazija pee isbuhwes uš 450 kubikmetru uhdens zaur laidumu sekundē ismakķatu tikai 12¹/₂ milj. ls, warbuht wehl 1—2 milj. ls lehtaki, eewehrojot dķelšs zenas ķa- masinaķķanos. Rašķot tā waretu (ķa to esmu ķķ. g. „Eko- nomistā“ Nr. 17. (1928. g.) aprahķdijis) tit un tā gadā 142 milj. kilowattstundu. Ja nu pat Rīgas pilķehķta patehretu 50 milj. kilo- wattstundu, jeb ar saudejumeem ķabelu tihķlā 61,3 milj., tad paliktu wehl pahri 81,2 milj. kilowattstundu atķkrituma strahwas. Teesķa, ķa pee ķķās masakās kraķzes isbuhwes nahķtos augsta uhdens laikā eekurināt twaika ķpehķa sta- ziju, rašķot warbuht 1—2 milj. kilowattstundu ar twaika ķpehķu. Semā uhdens laikā istiktu beķ twaika reserves, ja ween teek uhdens pa naktsstundam uskraķts. Katrā sijnā masķ Rinkulu ķpehķa stazija waretu dot i Rīgas pilķehķtai strahwu par 1 ķant. kilowattstundu, pelnot uš eegulditā ķapitala 7%, ja rehķina atķri- tuma strahwu ari par 1 ķant. no kilowatt- stundas, pee ķahķas zenas ir isķewīgi attih- ūtit elektroķimikķu ruhpneeķibu, rašķot alu- miniju, magnesiju, amonjaku u. t. t. Rīgas twaika ķpehķa stazijā ismakķā 1 kilowatt- stunda strahwas 5,7 ķant., t. i. gandrihķ ķeķķas reises dahrgak, nekā ķķis strahwas paķķi- makķa leelā uhdens ķpehķa stazijā!

II.

Doles ķpehķa stazijas liktenis.

„Jaunakās Sinaš“ Nr. 127, 7. jūnijā 1930. g.:

Doles ķpehķa stazijas isbuhwes leeta ķa neteek, tā neteek uš preeķķu. 1919. g. bija ķahķts rakķ kanali. Šķis darbs tika tur- pinats pirmā Latvijas pagaidu walķibas laikā, inķķeneera Raķu- ma wadibā. Bet peķķ Vermonta padķiķķķanas Ulmana walķiba kanala darbus apstahķināja. Peķķak, 1923. g., Rīngolda Raķninga finansu ministrijas laikā, nodibināja pee finansu ministrijas ķe- wiķķķu buhķwiroju elektroinķķeneera (tagad profesora) Reķewķķa wadibā. Buhķwirojs strahķdāja diwus gadus. Tika isķariti daķķi

papildu urbūmi Daugavas krastu dīlako ūlahnu iūpehtīūhānās labā (eeūahkti ūhahdi darbi bija krēemu waldības laikā) un iūūtrahdati wairaku buhwwprojektu tuwinoūchi iūmaūūas aprehkīni — tikai weens projektūs, t. ū. „2. R.“ projektūs bija masleet ūihkati apūtrahdatūs. Par ūho projektu notika ari 1924. g. apūpreedes finanūu ministrijā. Rīngolbs ūalnings bija tahdās domās, ka ūpehka ūtaziju iūbuhwet drihtūstot tikai priwatas ūabeedribas un uūaizīnaja intereūentus. Tahdi ari eeradās, bet prasīja no waltūs procentu garantiju uū kapitāla, kas diwkaht pahrūneedsā buhwwbiroja iūmaūūas aprehkīnus, lai gan ūhee aprehkīni jau tik un tā bija stipri pahrūahliti. Tā wīūa iūbuhwes leeta apūtabjās! Pa starpam dīhwe prasīja ūawu. Rīgas pilūsehtas wajadūības pehū elektrīūūas ūtrahwas ūtrauji peeauga. Pilūsehtai nahzās diwās reīūes paplaūūhinat ūawu twaika ūpehka ūtaziju; tahda paplaūūhinaūhāna iūnahza lehtaka par uhdens ūpehka ūtazijas iūbuhwi. Tahdejadi Rīgas twaika ūpehka ūtazija jau paplaūūhinata no 17,000 lihds 37,000 kilowateem = 49,000 ūirgūpehkeem. **Bet ar twaika maūūhinu palihdsību raūūotā elektrība ir dahrga.** ūadās jau-tajums, waj tomeht nederetu iūbuhwet uhdens ūpehka ūtaziju. Rīgas pilūsehta 1928. g. greeūās pee waldības dehl atjaunotas uhdens ūpehka ūtazijas buhwwprojekta apūpreesēhānās. Waldība gribot negribot ari uūaizīnaja agrākos buhwwbiroja waditajus, apūpreestes kopā ar Rīgas pilūsehtas iūūeneereem un dot ūawus papildu atūinumus. Tahdi tad ari tika zelti preeūūhā ūaeimas apweenotai finanūu un bu- dūūetu komīūijai 1930. g. 11. martā. ūhee atūinumi wehlaū iūdoti ūewiūūhā broūūurā. Tajos ūihkati iūūtrahdatūs tikai tas pats prof. Reūewūka eemīslotais un 1924. g. eeteiktais 2. R. wariantūs, pret kuru jau toreīū iūū. ūaūums zehla eebildumus, ka tas iūūtrahdatūs no elektrotehnikēem beū nopeetnu buhwwiūeneeru ūinas. ūri no geo- grafa-geologa weedokla pret ūho projektu jazel eebildumi. Tajā pā- redūets dambis pahr t. ū. „ūlapjo“ Daugawu pee Martīna ūalas, ap- mehram 900 metru garumā, no kureem kahdi 350 metri nahk uū Martīnu ūalu, kas ūastahw iū uūnestas ūmilts un grants. Tahlaū pāredūets kahdus 2 kilometrus garūū ūemes dambis ūūhehrūām pah- ri Doles ūalai, beidsot noūlehgums „ūauūā“ Daugawā augūūpus Berūmintes ar 1½ klm. garu kanālu un ūpehka ūtaziju. Uhdens lih- meni 2. R. projektā nodomats pazelt 13 metrus wīrs juhras lih- mena, 11 metrus wīrs widejā ūemuuhdens kanāla lihmena „ūauūā“ Daugawā. Uhdens lihmenis pazeltā ūpehka ūtazijas baūeinā iūnahk 1½—2 metrus augūtaks par Doles ūalu. ūaw jabuht iūūeneerim, lai ūaprastu, ka ūhahds, tik augūti pazeltūs uhdens lihmenis war buht

loti bihstams, ņewiņki ledus eesĥanas laikā. Nr 2. R. projektu waretu wehl apmeerinatees, ja augņĥejais uhdens lihmenis buhtu paredņets par 2 metreem ņemaks, t. i., tikai tiņ augsts, ka tas nepaņņneeds Doles ņalu. ņĥahds paņeminajums ari no ņwara, ja grib daudzmaņ nodroņĥinatees pret warbuhtejeem Daugawas uhdens tezejumeem pa „apaņĥgrunts“ ņaplaiņajufĥamees dolomitu ņlahneem — newar tatņĥu ņinat, waj Daugawas labā kraņtā naw tukņĥumi, pa ņureem uhdens war aispłuhst uņ Juglu, waj wiņmas naw weegli iņņkalojamas gipņĥu „ligņdas“. Bet ja ņamasina 2. R. projekta iņmantojamā uhdens krittuma augstumu no 11 uņ 9 metreem, tad ņelas jautajums waj ziti, no buhwbiroja tikai uņmestee warianti naw ņtipri lehtaki. Pat pee 11 metru iņmantojamā augstuma iņnahņ pehņ ņahda laba leetprateja-buhwiniņĥeneera atņinumeem, ka wairaki ziti warianti ir lehtaki — uņ ik metru krittuma reņĥinot! Par 10 proz. lehtaks iņnahņ 1.M., par 16 proz. lehtaks 1.e wariants: pirmais maņleet augņĥpus Marjuņĥkas (pee Rinkuleem), otrs pee Tiņĥu m. augņĥpus Doles ņalas. ņĥeem warianteem peemihņ gan ta neeħrtiba, ka pirmajā eespeħjama tik 4,3 metru, otrajā 7,1 metru krittuma iņmantofĥana. Loteeņu ņamasinas loti eewehrojama Ćahr-tā bihņtamiba pee ledus eesĥanas... Neħrtibu rada augstā uhdens-poņmā „atbole“ — pluhdu laikā war par 3 metreem ņamasinatees iņmantojamais krittums. Bet ņĥahds augsts uhdens lihmenis paņstahw tikai ņahdas 12 deenas gadā un ta iņlihdņinaņĥanai waretu noderet Rigas twaika ņpeħka ņstazija, ņurai tik un tā japaleeņ reņerwē Ćatra aħrĆahrteja gadijumā nowehrĆĥanai. Masakais 1.M. wariants iņmaĆņatu tikai ņahdus 10 miljonus latu un waretu pee patreisejeem apņtahĶleem tik un tā dot lihds 80 proz. no Rigai waja-dņigās elektriņlās energijas, tā ka tikai 20 proz. buhtu jaraņĥo dahrgajā twaika ņpeħka ņstazijā.

ņawiņam neespeħjams ir wal dibas buhwbiroja apreħĶins par 2.R. warianta ņtrahwas iņmaĶu. Ta apreħĶinata uņ 4,6 ņantimeem no filomatņtundas! Tikai par 1/5 lehtaki par twaika ņpeħka ņstazijā raņĥoto elektribu! Luwak apņņtatot leetu, nu gan iņnahņ, ka wal dibas buhwbirojs 1) reħĶinajis loti dahrgi par buhwmaterialu un raņĶĥanas darbeem, 2) peeneħmis loti augstu buhwes Ćapitala procentu, 11 proz. ar deldeņĥanu, 3) ilgu, 4) gadu iņbuhwes laiku un lihds ar to leelus procentu ņaudejumus, 4) nereħĶinajees ar t. ņ. „atkrittuma ņtrahwas“ iņmantofĥanu, t. i. tās ņtrahwas, Ćas Rigas pilņĥtai nebuhtu wajadņiga, bet ņuru war iņleetot elektroķimiskā ruħpneezibā (aluminiuma, magneņija, amonjaka raņĥofĥanai). Par ņĥahdu iņman-

tošānu tifa runats 1924. gadā, tagad wairš ne! Atteezibā uš buhwmaterialu zenam: par zementu rehfinati 72 lati no tonnas, — newar buht šchaubu, ka išdodot tif leeluš pašuhtijumuš, ka hdi waja- diigi špehka ūtazijai, to dabuš, wišleelakaš, par 50 lš un t. t. Ar wahrdu ūakot, no 20 milj. lš, kaš domati 2. R. warianta dambju un kanaku buhwei, pee labāš kontroleš eetaupami wišmaš ūawi 5—6 milj. lš; elektriškaš mašhinaš un turbinaš 27,000 kilowateem ne- mašjatu ari pehž projekta wairak kā ka hduš 4½ milj. lš, ar wižu uš- ūahdišānu, išludinot ūazensibu ari tur drošhi ko eetaupitu — augššpraiguma wādi lihdi Rigaš 1,2 milj., ziteem wahrdeem: ari 2. R. wariantš buhtu išpildamš aptuweni par 21 milj. lš 34—40 milj. lš weetā, par ko runats waldbiāš projektā, un elektriška štra- hwa waretu tift dota Rigaš pilšehtai par 2—2½ ūant. kilowattstunda, tiftlihdi ka par „atkrituma“ ūtrahwu rehina 1 ūantimu, pee ka hdaš zenaš war ūemigi darboteeš aluminija fabrikaš... Par wišām leetam finanšu ministrija waretu ušdot buhwbirojam ištrahdat ūi- kaūi ari žituš wariantuš, nemot wehrā faktiškaš buhwmaterialu, ba- garešānaš zenaš un darba algaš, kā ari atkrituma ūtrahwaš išlee- tošānaš eešpehjamibāš. Waj teešān waldbiā ne- waretu pāinterešeteēš par ka hdaš raziona- lām zenam Doles špehka ūtazijaš išbuhwe eešpehjamā?

III.

Neiūšhēhrdešim Latwijaš dabāš baġatibaš!

Waj Lameiera firmaš noteikumi išdewigi?

„Žaunakāš Činaš“ Nr. 251., 5. notw. 1930. g.:

Lameiera firma peedahwajuši Rigaš pilšehtai išbuhwet uhdēš špehštaziju pret noteikumeem, ūuri uš pirmo azu ušmeteenu išleekāš deešgan wilinošhi. Kaš war buht wilinošhakaš, kā peedahwajušmš—ne- praūit no Rigaš pilšehtāš nekahdu peedališānaš ar ūaidru naudu, bet išmaūat tai wehl par lihdišchinejo twaika špehštaziju puši no tāš wehrtibaš — wešelūš 9 milj. lš — ūaidrā naudā un otru puši, ta- ūakōš 9 milj. lš, žit ūaprotamš, peenemt kā Rigaš pilšehtāš peedali- šānāš teežu. — Neūaka gan, waj ūēēe atlikušēēe 9 milj. lš tifts ee- rehfinati projektētā 25 milj. lš a k z i j u ka pitalā, kaš Rigaš buhtu išdewigati, waj tiftai 25 milj. lš leelā obligāziju ka pitalā, no ūura,

azimredšot, ateetu tee 9 milj. lš, ko Riga dabu ūkaidrā naudā. Tā kā firma grib garantēt Rīgas pilūhtai peūnu no jaunās ūpehūstazijas ne maūaku par to, ko pilūhta guhūt no tagadejās tvaika zentrales, tad, jadomā, ka firma paturēs pati wiūu 25 milj. akziju kapitalu. Nav ari wehl ūkaidrs, kā firma ūaprot Rīgas pilūhtai atūstahjamo peūnu — waj to peūnu, ko Riga tagad eeguhūt no tvaika zentrales, waj prozentualo peūnu, ko Riga eeguhūt un waretu turpmāū eeguhūt no elektrības pahrdoūšanas patehretajeem. Veetas tahdas, ka Rīgas pilūhtas elektrības patehriņūh ūtrauji pieaug: 1926. g. Riga raūhoja 37, patehreja ap 30,2 milj. kilowattstundas. 1927. g. raūhoja 44,5, patehreja 37,6. 1928. g. raūhoja 57, patehreja 44,5 milj. kilowattstundu. Starpība — ap 18 proz. no Rīgas tvaika centralē raūhotās elektrības — gahja ūdumā wados un transformatoros. 1929. g. raūhota jau ap 67 milj. kilowattstundu. Tahdejadi pilnīgi domajams, ka lihđū 1934. waj 1935. g., kad domata uhdens ūpehūstazijas iūbuhwes pabeigūšana, Rīgas elektrības wajadūsība buhū peeauguūt lihđū 100 waj 105 milj. kilowattstundam ūpehūstazijās raūhojamās ūtrahwas, ap 80—85 milj. nohemamās ūtrahwas (kā to rehūina Rīgas pilūhtas tehnikū). Ja tekoūhā, 1930. g., patehriņu tuwinoūhi noheheju ūkaititajos aprehūnam uū 60 milj. kilowattstundam (brutto raūhoūšanu ūpehū ūstazijā uū 75 milj. kw. stundu), tad Rīgas pilūhta eeguhūs peūnas ap 4,8 milj. lš, jo jau 1928. g. Rīgas peūna no elektrības pahrdoūšanas iūtaifija 3,7 milj. latus = 8,3 ūantimus no kilowattstundas. Raūhoūšanas iūdeuwumi bija 4,47 milj. lati, jeb apali 10 ūantimi no kilowattstundas nodotās ūtrahwas. No Rīgas peūnas, pehū inūh. Behrūona rehūina, 1926. g. gahja noūt eegulditā kapitala procenti ar 2,67 ūantimeem no kilowattstundas un 0,96 ūantimi amortifazijas teeūas, kopā 1926. g. ap 1,1 milj. lš uū 12 milj. lš eegulditā kapitala; 1930. g., jadomā, ap 1,7 milj. lš uū 18 milj. lš kapitala wehrtības, tā ka faktiūkā Rīgas tihrpeūna no elektrības pahrdoūšanas 1930. gadā iūtaifitu tiū ap 3 milj. latus. Ja peenem, ka lihđū 1934. g. peetitū tagadejā ūpehū ūstazija, tad 1934. g. brutto peūna jau buhtu par 33 $\frac{1}{3}$ proz. leelaka, iūtaifitu 6,4 milj. latus, netto peūna ap 4,7 milj. lš. Waj nu noūlehdūūt ar Sameiera firmu lihgumu Rīgai ūhū eeūpehjamā „plus“ peūna (— lihđū 1934. g. 1,6 milj. lš) buhū jaūaudē waj ne? Tas wiūupirms janofkaidro! Peenemūim, ka ne, — waj tad tomehr Rīgai iūdewigi lihgt ar firmu? ūibuhwejot „leelo“ uhdens ūpehū ūstaziju, elektrības raūhoūšana, nerehūinot eeguldito kapitalu amor-

tīzāziju, maksās ap pusfantimu no filowatstundas pret 4 fantimeem tvaika zentralē Rīgā (1926. g.). Sanemt šanems Lameiera bēdriba tikpat daudj, zif Rīgai maksās elektrības raschōšchana tvaika zentralē — jo tā tatšchu šaprotama, pee wislabwehligakā preekšč Rīgas tulkojuma, klausula, ka Rīgas pilšehta dabuščot tikpat, zif agraf. **Zīrmas pešna 1934. g. buhs par 100 filowatstundam 4 milj. lš.** atškaitot isdewumus špehštazijas ušturedžanai—ap 3½ milj. lš. Pee šcheem 3 un pus milj. lš nahks klahst eenehmumi par „atškrituma strahwu“, t. i. to strahwu, ko patehrē Rīgas pilšehta, bet kuru par pašeminatu zenu waretu pahrdot elektrokimiskai ruhpeezibai, teikšim par 1 fantimu filowatstundu, par kahdu zenu dabū parasti elektrību **aluminija fabrikas**. Tahdejadi isnahks par kahdeem 100 milj. filowatstundu „atškrituma“ strahwas wehl ap 1 milj. latu. Kopā Lameiera šabēdriba eenems ap 4 un pus milj. lš, kuzi warēs tikt šadaliti uš teem 32 milj. špehštazijā eegulditā kapitala. Šanahks tā tad ap 14,06% pešnas + amortišazijas teefa. (Tagadejās Rīgas špehka stazijās kapitala procenti + delbeščhana bija jau eefaktuleti ar 1,7 milj. lš gadā). Bet kahds labums tad nu ihsti Rīgas pilšehtai buhtu, kahds buhtu Latwijas walstij no uhdens špehka stazijas isbuhwes? Ja, kapehž tad pawišam wajadsigs isbuhwet uhdens špehka staziju? Tatšchu tikai, lai dotu ahršemneekem eefpehju eefpeestees Latwijas šaimneezibā, pamatigi pelnit uš stazijas buhwi, nowēetot wahžu firmu maščinas un apgahdat ar weetam wahžu tehnikus un direktorus! Mušju pašču tehnikī paliktu kā pabehrni ehnā!

Un kā tad stahwēs ar elektrības zenu Rīgas patehretajeem? Waj tiks noteikta uš wišu konzešijas laiku zena jeb waj buhwetaja firma warēs to paaugštinat, atšauzotees uš itkā augstakeem raschōščhanas isdewumeem?

Atteezibā uš špehka stazijas buhwi L. firma negrib wis isbuhwet Doles krahzes, bet Regumu, tapehž ka Reguma isbuhwe isdewigaka, lehtaka. Tahdejadi teef wehlaka wišas Daugawas krahščchu isbuhwe apgruhtinata, šadahrdšinata. Šchahdu rihžibu, isbuhwet kahdas upes uhdens špehkus newis no weena gala, bet kautkur widū, ir tas, ko tautšaimneezibā nosauz par dabasšpehku islaupišchanas panehmeenu! Štipri lehtaka jau nu tahdejada isbuhwe buhs. Resēfka kga leelais Doles krahščchu isbuhwes projekts, „2.R.“ projekts, pehž R. k. prašitu 22,7 milj. lš tihrus buhwes isdewumus. R. k. aprehkini, kā jau agraf („S. S.“ 1930. g. 7. junijā) aprahdiju, stipri šahliti. Paštahw wisuleelakā warbuhtiba, ka isbuhwejet Doles krah-

zēs šaimneeziskā kahrtā, labako tehniku un tautšaimneezibas leetprateju wadibā (kas pašihst pašaules tirgus apstahklus) R. projekta iipildishana nemakšatu wairaf kà 18 milj. lš. Bet iigreeschot no Daugawas krahzem kahdu „Ruchenstück“, kà to grib L. firma, isbuhwe buhs wehl par dascheem miljoneem lš lehtaka, buhs w a r b u h t par 15 milj. lš ijdarama. L. firma nopelnis uš isbuhwi warbuht pus uš pusi! Faktiski eegulditais firmas kapitals rentesees ne tif ar 14, bet warbuht ar 28% gadā! Anglu šlawenakais uhdensšpehka štajiju buhwetajs, Willcocks, šawā 1917. g. išdotā grahmatā par Egiptes apuhdenošchanu ruhgti šchelojas, ka anglu walbiba esot išdewuši Ušsuanas dambja buhwi priwatai Wirda firmai par 2,44 milj. mahrzinu sterlinu, kur tas warot peerahdit, ka š a i m n e e z i š k ā kahrtā buhwejt dambis nebuhtot wairaf makšajis par 1½ milj. mahrzinu. Domaju, ka nabagā Latwija nu gan nekahdi nedrihštetu rihkotees pehz anglu konserwativās ministrijas parauga, kas išdewa šawā laikā Ušsuanas dambja buhwi priwateem, bes labakā anglu uhdensbuhwju leetprateja-sinatneeka Wilkoka padoma. Bes tam, ja mums naudas truhkst — kapehz tad mums taišni jaeešahst ar leelakām Daugawas špehka štajiju isbuhwem? Waj newaram, kà to ešmu wairakahrt ašrahdijs, wispirms isbuhwet Doles krahtšchu šemako dašu, 5,2 metru augsto Rinkulu t. š. „1.M.“ wariantu, kas šaimneeziskā kahrtā isbuhwets nemakšatu drošchi wairaf par 8—9 milj. lš. Tikdaudš naudas muhšu šaeima warbuht atwehletu. Šchis masakais wariants dotu eespehju šegt wismas par 80% Rigaš 1934.-35. g. špehka patehrinu. Pahrejo dotu twaika špehka štajija, kurai tif un tā japaleek referwē. Tahdejadi wismas šawi 2½ milj. lš gadā paliktu muhšu pašchu walšts kabatā. Buhtu muhšu pašchu tehnikēem darbs un maiše. Tahdu masako Daugawas špehka štajiju waretu drošchi isbuhwet diwās wafarās — 18 mehneschos... Kapehz mums jaišandelē Latwijas bagatibas ahrsemeekem? Ja jau teesham tagadejā šaiema neatrod naudas i preekšč wismasakā Daugawas krahtšchu warianta, tad labak pagaidišim wehl kahdus gadus, kamehr buhs lehtaks kredits pašaules naudas tirgū, tihrs kredits Latwijas walstij, bes Latwijas dabas bagatibu išandelešchanas.

Darbs un maijē.

Ruhpneezibas un semkopibas harmoniskā uzbūve.

„Jaunā Deena“ Nr. 24., 11. novembrī 1928. g.:

Seemā Latvijā walda stiprs besdarbs. Saimneeki newar wairš turet gada strahdneefus — kalpus, patwišam jau ne prezetus kalpus! Mij šahda eemesla Latwija, latweešchu tauta, ismirsi! Beeteef ar wafaras kalpeem un algahdšcheem, ganeem wafarā. Sekas: seemā ša-
krahjas besdarbneeki muhsu pilsehtās, kurus muhsu labās puses pre-
se labpraht nošauz par „nedarbneekem“, nenofleezotees teem truh-
zigu atlihdšibu pee šmaga darba — akmenu laušchanas un škaldi-
šchanas. Wina mulko šawus lašitajus ar breešmu wehstim par it
kā kahdu šchaušmigu besdarbneeku, „nedarbneeku“ uštufeschanu uš
walsts rehšina. Vai gan šahahds pabalsts pastahw tikai Wakareiwopas
semēs, Wahzija, Franzija, Anglija, newis pee mums. Un naw ari
pee mums wajadsigi besdarbneeku pabalsti. Latwija wehl tik mil-
šigi daudš ko strahdat un ušbuhwet, ka besdarbs pee mums leezina
tikai par galigu muhsu walsts šaimneezibas waditaju nespehju un
nemahkulibu organijet walsti radoschos špehšus. Bet waj tad mums
naw ušbuhweta ruhpneneziba? Waj walsts naw wišu ko darijuši, lai
weizinatu tās atdšimšchanu? Waj ta naw isdewuši flawenajam
Šoffam 10 milj. latu (500 milj. L. rubl.) tekštilruhpnenezibas — fa-
briku dibinašchanai un šaweschchanai kahrtibā? Waj ta naw atbal-
stijuši flawenos Školnikowa ušnehmumus, linu steebriņu mehrze-
šchanas un pahrštrahdašchanas fabrikas ar 2½ milj. lš? (125 milj.
L. rbl.)? Waj ta naw finanšejuši Bekera akziju šabeedribu Šeepaja
ar pahris milj. lš (100 milj. L. rbl.)? Waj naw finanšejuši ze-
menta fabrikas un Mihlgrahwja superšoffatu fabriku atjaunošchanu,
katru ar tuwu pee 1 milj. lš (50 milj. L. rbl.)? Waj naw finanše-
juši Behrtin-Behresina šineeru fabriku ar 3 milj. lš (150 milj. L.
rbl.), kura aij ihpašneeka nemahkulibas. robankroteja? Waj naw
finanšejuši Sandberga leelkeegelnizu Pawila ostā, weetā, kur nemas
naw keegelu mahla? Un wehl daudš zitu dibinajumu Latw. walsts fi-
nanšejuši (štikla ruhpnenezibu, zukura fabriku u. z.)? Un isleekas tihri,
it kā mums jau buhtu par daudš fabriku šadibinats, ka muhsu fabri-
kas wairš newar atrašt šaweem produkteem nonehmejūs Latwija.
Kapehš bijis jaflehdš šalihgums ar Padomju Kreewiju, uš kura pa-
mata gan muhsu walstij nahšfees šaudet 3—4 milj. lš (150—200
milj. L. rbl.) muitas eenehmumu gadā, bet kas dotu Latwijas ruhpn-

neezibai eespehju iſwest gadâ par 40 milj. lš (2000 milj. L. rbl.) prezes uſ Kreewiju, nowehrst beſdarbu Latwijas ruhpneezibâ! Šcheh tikai, ka ſhee iſdemumi tahdi, kureem Latwijâ naw iſejweeļas un iſejruhpneezibas. Bet kureem, kâ wagoneem (par 15 milj. lš), ſemkopibas maſchinam, weloſipeedeem, jaeeved dſeļs, tehrauds, puſfabrikati (riteni, aſis, ſteeni) no Wahzijas, zaur ko pelnaſ eespehjamiba Latwijâ ahrkahrtigi ſamaſinajaſ. Un wiſpahr tatſchu fabrikatu iſwedumi uſ ahrſemem ir loti nedroſchaſ dabas. Katra walſts no teem luhko pehz eespehjaſ ahrtraki atſwabinateeſ, iſaudſejot ſatwaſ paſchaſ robeſchâſ ruhpneezibas uſnehmumus. Šekojot ſlawenâ tautſaimneeka Fribriha Liſta mahzibai, ka tihra agrara walſts ir it kâ zilwekſ ar weenu paſchu roku. Walſts un tautas intereſeſ, tautas nahtotne un paſtahweſchanaſ eespehjamiba atkarahjoteeſ no ta, waj walſts ſpehjiga iſaudſet ſew otru ruhpneezibas roku, apgahdat ſewi wiſmaſ galwenâ kahrtâ ar ruhpneezibas produkteem. Bet waj tad Latwijas walſts naw wiſu ko darijuſi ſchaj wirſeenâ? Waj tad naw eeweđuſi ahrkahrtigi augſtaſ, 30—50 % un wehl augſtafaſ manufakturaſ muitâſ? Ja gan! Bet tahdu ruhpneezibas uſbuhwi, kaſ apmeerinatu wiſaſ Latwijas eeſſchejâſ wajadſibaſ, ta naw panahkuſi! Mehſ teezameeſ pehz iſdemumeem uſ Padomiju un neredſam, ka pee mums gadâ eeweđ par 50 milj. lš (2500 milj. L. rbl.) tekſtilproduktuſ, fur muhju paſchu tekſtilproduktu raſchoſchanaſ wehrtiba knapi ſaſneedſ 30 milj. Mehſ gribam iſwest wagonuſ, bet mums jaeeved paſchu wajadſibam (1925./27. g. zaurmehrâ) ap 35,000 tonnu dſeļs, ſteepulu u. t. t. gadâ par 9½ milj. lš. Mums jaeeved gadâ 23,000 tonnu maſchinu par 29 milj. lš (1450 milj. L. rbl.). Jaeeved 450,000 tonnu aſmenoglu un koſſa par 11 milj. lš, kaħdu eeweđumu waretu gandrihſ pilnigi eetaupit, ja buhtu iſbuhwetaſ kautſchu 1—2 Daugawaſ kraħzeſ, radita eespehja atweetot eeweſtâſ ogleſ ar paſchu ſemê raſchoto elektribu. Mehſ eeweđam gadâ 200,000 muzaſ zementa par 8 lš muzu!

No zif leela ſwara buhtu ugundroſchaſ buhweſ uſ laukeem! Bet zementſ, keegeki, dakſtini, ſtiklſ nezeeeſchami dahrgi. Tapehz mums jabuhwê ehlaſ ar lubu juntu, kaſ ſapuhſt 15 gadoſ ... Pahr robeſchu pahrbrauzot jau Riht-Pruſijâ redſ tikai dakſtinu juntuſ! Tâ tad: **Latwijâ ir ruhpneeziba un tomehr naw.** Naw ruhpneezibas, kaſ atweetotu ahrſemju manufakturaſ, audumu un dſiju eeweđumus. Naw ruhpneezibas, kaſ mums waretu dot lehtu dſeļi, ſtiklu, zementu un ſakarâ ar to raditu eespehju paſcheem raſchot lehtaſ maſchinaſ!

Nā panahft tahdas ruhpnēezibas ūsbuhwi, kas apkalpotu pa-
 ūchu Latviju? Dodot darbu un maiſi tuhftoūūeem ūtrahdneeku?
 Waj wajadſigs wehl wairat pazelt tā jau ūchauſmigi augūtās manu-
 fakturas muitas? Kas ūpeesī i pilūhtneekus, i lauzineekus? Nē.
 Labwehligee ahrſemju onkuli tiū un tā ūawus kapitalus pee mums
 neriūfēs. Netizēs, ka muhūu muitas paliks negroſitas! Dibinās
 fabrikas tiū aſeristi, kas dabuhs naudu no tās paūūas Latvijas
 walūts. Bet waj tad teeūhām mehū reiū newaram iūmehginat prah-
 tigaku ruhpnēezibas politiku? Waj mums muhūūigi jaūtutē, jaū-
 audū ar Latvijas naudu zitu tautu ūpekulanti par miljonareem?
 Zankeli Kleini, Goffi un ziti, kuri par Latvijas walūts pabalūteem
 un krediteem pateizas ar to, ka tee noūpeesī ūawu nodarbinato ūtrahd-
 neeku algas lihdi wiūſemakam lihmenim, ka hds jebkur walda pa-
 ūaulē? Goffis makūā ūtrahdneezem 60—80, ūtrahdneekem 100—
 120 rbl. deenā. Pat Polijā, pat Japanā makūā par 50—100%
 angūtakas darba algas. Anglijā par 300% angūtakas! Waj mehū
 newaram dot ūtrahdneeku un amatneeku kooperatiweem kreditus?
 Finanſet weenā paūūa ūūihdu leelūpekulanta weetā daūūus tuhfto-
 ūūus ūtrahdneeku? Es domaju par jauktu walūts un paūchu darbi-
 neeku aūziju beedribu. T. i. naudu ūsbuhwei un darbā laiūūanai
 dod walūts, eezel ari pirmo waldi. Dodot ari ka hdam ūtrahdneeku
 preekūūūahwjam balūsteebibu waldes ūhdēs un apnemotees ūtrahd-
 neekem no tihrpeknas, t. i. no peknas, kas pahrsneegtu eegulditā ka-
 pitāla prozentu, premijas, wiūmaū treūūo teeūu no ūūahdas wiūs-
 peknas... Kuru tad ūtrahdneeki waretu waj nu teeūūi ūanemt, waj
 eepehrkot no walūts fabrikas aūzijas, tiūt ar laiķu par fabrikas lihdi-
 ihpaūūneekem, zaur ko tee ūawu peknu pakahpeniūki pawairotu.
 ūūahdu ūūtemu, ūtrahdneeku pakahpeniūku pazelūūanu par fabriķu
 lihdiūpaūūneekem, eeteiz ari pilūoniūūee tautūaimneeki. Zaur to juūtu,
 waj wiūmaū loti miūūūtinatos aūās ūūūiru preteūūiūas! Bet zil tad
 makūatu wajadūigo fabriķu uūzēūūana? Kur lai Latvija nem nau-
 du? Nu, Latvijai taūūū atradās nauda, ko finanſet leelu daļu no
 lihdiūūhinejeem ūpekulantu uūnehmumeem, kuri pa leelai daļai aūj ū-
 awu waditaju nemahūulibas un eerauūūanas ka hres nobankroteja,
 neūot Latvijas walūtij prahwus ūaudejumus. Pehdejos gados Lat-
 wijas banka bijuūi peespeesta norakūtit ūaudejumus 13 milj. ls (650
 milj. L. rbl.). ūūogad buhs wehl janorakūta warbuht 7 milj. ls (350
 milj. L. rubl.). Par ūūeem 20 milj. ls (1000 milj. L. rbl.) ūaude-
 jumeem ween waretu ūsbuhwet, eerihkot gandrihū wiūu Latvijas
 paūūpatehrinam wajadūigo, wehl iūtruhūūoūo tekūtil- un dielūsruhp-

neežibu. Kà tà? Tu fantasè, Balodi! Tà kleeģs wijs muhfu priwato ņpekulantu, eerahweju bars. Leelifees: tas naw eespehjamš, mehš, mehš tatschu ešam leetprateji, mehš to labaki ņinam! Nè, kungi. Waj nu juhš neefat leetprateji, waj efat publikas muško-taji."

Mahšfligu mehšlu jautajums Latwijâ.

„Saunâ Deena“ Nr. 1., 30. sept. 1928. g.:

„Latwija ir agrara seme. Ar wišzaur ņemkopibai noderigu klimatu. Gedņihwotaju tajâ maš. Tik 28 uš kw. kilometra. Bet maiši ta neņpehji ņew paščai raščot. Latwijai pehdejos 4 gados bijis jaeewed pa 120,000 tonnu ($7\frac{1}{2}$ milj. pudi) labibas gadâ. Neņkato-tees uš to, ka ta patehrè par 6—7 milj. lš mahšfliguš mehšluš. Danija, kuras teritorija par $\frac{1}{3}$ mašaka, raščo 4 reišes wairaf labibas, 2 reišes wairaf ņeena un aħbolina, 2 reišes wairaf kartupeļu, 20 reišes wairaf runkulu gadâ! Kà tas nahš? Nu, dani pahrwehrtušči 65% no ņawas ņemes platibas par druwam, latweešči tik 28%. Bet pats galwenaiš tas, ka dani raščo, ņehšlu atņkaitot, 2000 kilo (120 puduš) labibas uš hektara, latweešči tik 750 (= 45 puduš). Te „tas ņuns aprakts“. Dani ņawu ņemi daudš labaki iņstrahdâ, dņilaki apar. To lauķi gandrihš wišzaur dreneti. Šlapja wašara, kâ tagadejâ, teem daudš posta nodarit newar! Par wišam leetam tee ņemi daudš labaf mehšlu. Wišupirms jau teem wairaf kuhts-mehšlu. Bet ari mahšfligu mehšlu dani patehrè daudš wairaf. Foffora ņahbo mehšlu ween 400,000 tonnas uš tihruma ņemes, kas par 50% leelaka par Latwijas tihruma ņemi. Latwijâ patehrè tik 60,000 tonnas foffora ņahbo mehšlu. Uš weenas tihruma ņemes platibas tik zeturto teefu! Šlahpeška mehšlu dani patehrè 120,000 tonnu. Latweešči tiklab kâ nemaf! Kalija mehšlu gan ari dani nepatehrè daudš. Bet tà kâ tee peepehrt klahš kahdas $\frac{3}{4}$ milj. tonnas ņepheka baribas — ņewiščki ellas rauščuš, tad to kuhtsmehšli bagati ar kaliju. Kas daramš, lai mehš wišmaš atņwabinatoš no labibas eewedumeem, kas ņawukahrt mums drihš ween wairš ne-buhš pa ņepheam? Wišupirms jaušlabo ņehšla, jadod wairaf mahš-fligi mehšli. Protams, ka buhtu ari ņeme jadrenè, jakalko. Drena-ščas eeweščanai, kuras iņmaņu muhfu agronomi aprehķina uš 400 milj. latu, wajadsēs 20—30 gadu! Ari kalškoščanu newar uš reiņi

wiſu iſweſt. Bet jādod ſkaſbās ſemēs wairaf tonnas ſahrnu, tad jau ar to ſeme reiſē ari buhš kaſkota... Mehš pehbejoš gadoš eſam iſleetojuſchi, iſſehjuſchi 41.000 tonnas ſuperfoſſatu un tikai 21.000 tonnu toma ſahrnu. Beepaturot lihdſſchinejo ſuperfoſſatu daudſumu, jau naſkamā gadā wjadſetu toma ſahrnu daudſumu wiſmaſ trihſſahrtot! T. i., ja gribam atſwabinates no 120.000 t. labibas eevedumeem. Bet jaeeved beſ tam wehl un jaleef uſ ſeemaju, kā wafaroju ſehjumeem kaſdas 20.000 tonnas iſchiles ſalpetera. Salpeters dara pawafari brihnumus! Pee tik ſemām ſemes raſcham, kaſdas Latwijā ar 20.000 tonnam ſalpetera panahšs 6—8 ſahrtigu papildu daudſumu labibas! Wjadſjēs ar gan wehl kaſdas 20.000 tonnas papildu 40% kalija ſahls. Bet zenas, tās zenas, kaſdas muhſu mahſſligo mehſlu apgahdataji praſa, neceſpehjamās! Tās ir par 50% augſtaſas par Wahzijas mahſſligo mehſlu zenam! Un noteikumi, ſem kaſdeem muhſu ſemkopjeem mahſſligi mehſli teef pahrdoti, taiſni iſpoſta ſemkopjus. Wiſupirms praſa $\frac{1}{4}$ eemakſas ſkaidrā naudā — faktiſki 40% no leeltirdſneezibas zenam. Tahlaſ par atlikuſcho ſumu 3 mehneſchu weſſelus, aprehkinot 1% mehneſi (12% gadā). Birmais weſſelu terminſch ſemkopim klaht maijā! Kad taš tikko apſehjees! Otraiš auguſtā. Kad taš wehl neſo naw eekuhliš. Treſchaiš nowembrī. Nu taš war makſat — jamakſā ar dahrgām procentem. Un lai Deewš tam ſchehligš, kad tam bija neraſcha! Tad to beſ ſchehlaſtibas nem iſuhtrupē! Iſnahkums: ſlawetā „brihwā ſaimneeziba“, „brihwā konkurenzē“ mahſſligu mehſlu tirgū naw wiš atbalſtijuſi ſemkopjus, bet toš iſputinajuſi. Naw lahwuſchi latweeſchu ſemneekam apgahdat Latwijas eedſihwotajuš ar wjadſigo maiſes labibu! Ko nu?

ſagreeſchās pee walſts, lai tā nem mahſſligu mehſlu apgahdibu ſawās rokās! Dobot ſemkopjeem mahſſliguš mehſluš par walſts paſchzenu, t. i. par $\frac{1}{3}$ ſem patreiſejās zenas un uſ zilwezigeem noteikumeem! Newiš pret 3, bet pret 9—12 mehneſchu weſſeleem! Ne-rehkinot wairaf kā $\frac{1}{3}$ % mehneſi, 4% gadā. Paſarinot atmaſu wehl gadu, ja war peerahdit, ka bijuſi neraſcha! Tahdas „breeſmu leetas“, mahſſligu mehſlu apgahdaſchānu beſ ſpekulantu — ſadahrdſinataju widutajibas dara Egiptes waldba. Ari Bulgarija. Bet waj tad muhſu walſts wiſri, muhſu lihdſſchinejee ſemkopibas miniſtrijas darbineeſi, ari ſpehjiſi ſtrahdat ſemkopju, newiš ſpekulantu labā? Ar wahrdeem ja — darboš tee deemſchehl allaſch peerahdijuſchi pretejo! Wiſſtahwejuſchi, atbalſtijuſchi ſpekulaziju. Wajaga pamatigaš lihdſſchinejās politikas peekopeju iſtihriſchānas! **Semfo-**

pibas refora preekšgalā jateef pateeseem leetpratejeem! Tahdeem, kas paruhpejas iſſinat ahrsemju birſčas zenas! Kas nemaſ nav tiſ pahraf gruhti! Zaprot, ſinams, anglu, frantſchu un wahzu walodas. Zapajuhta aroda ſchurnali, jaſeko birſchu bilēteneem. Zaprot, ſinams, ari pahrrēhkinat daſchadās ſweſchās, anglu, frantſchu, beſgeeſchu, wahzu walutas Latwijas walutā!“

Waj walſts uſnehmumi nenes ſau- dejumus?

Cepreekſhejos aprahdijumos uſſwehrts, ka ja mehſ gribam pazelt Latwijas laukſaimneezibas raſchoſchanas ſpehjas, tad abſoluti nefas zits neatleef, kà gahdat par lehteem, ſemkopjeem uſ racionaleem kreditu noteikumeem dodameem raſchoſchanas lihdsjekleem, lehtām maſchinam, lehteem mahkſligeem mehſleem, kurus pehž lihdsſchinejeem peedsihwojumeem nav dewuſe ſlawetā „privatā iniziatiwe“. Atleef tā tad weenigi greestees pee walſts, praſit walſts uſnehmumu eerihkoſchanu ſemkopibas raſchoſchanas lihdsjeklu raſchoſchanai. Es ſinu, ka es ar ſcho praſibu aiſteeku weſelu ſirſenu puduru un ſpekulantu aiſſtahwju. Kā? Waj tad mehſ neſinam, zif kluhmigi gahja Latwijas walſtij, kad tās waldiba 1919. un 1920. g., bija uſdewuſe ſaweem eeredneem iſſtrahdat fokus? Waj neſinam, kahdas bija panamas Apgahdibas ministrijā? Teeſcham. Neleetprateji un kuku nehmeji bija eetikuſchi augſtakā eerehdneezibā un eepirkuſchi ahrsemēs daſchadās uſturas weelas par 20—40% wirs birſchas zenas. Veelijās wehl ar to, ka nebija peeaižinajuſchi leetpratejus un nebija eewehrojufchi ahrsemju birſchu kurſus — jo kas tahdeem paganeem (leetpratejeem) warejis uſtizet! Tā bija teeſcham nodariti ſaudejumi Latwijas walſtij par daſcheem ſinteem miljoneem

Latvijas rubļu. Ēkas bija, ka dažus mainīgos „masos franziškus” nodēva tešai un notešaja. Bet atbildīgajiem ministru kungeem, kas bija šaudejumus nešošos pašūhtijumus, eepirkumus lihdsparafstijūšči, ar šawu autoritati šegūšči, wis flahť nešehrās! Neuslika teem ari peenahķumu, prašit leetprateju padomu. Bet grosija wišu walsts šaimneezibas politiku! Likwideja walsts eepirkšanas biroju, likwideja eepirkumus, likwideja i wišus walsts usnehmumus. Kaħdi tad pastahweja walsts usnehmumi? Nu, galwenā kaħrtā mešča eeziršana un eezirsto ņoku išttrahdašana, nowešana, šašahgešana, nogahdašana lihds oštam uš walsts reħķina. Šahda walsts ņoku išttrahdašana bija protams priwateem usnehmeem dadšis azis. Tee wareja ašrahdit, ka kaħda daļa eezirsto ņoku nebija laiķa ištwesti iš mešča un bojajušķees. Bija ari notikušķas walsts apķrahpšanas uš darba alģu reħķinu (darbineeku šķaita wilstšana), ņoku nowadašanas un išttrahdašanas išdewumu wilstšana. Šħas nebūšanas nu šķekulantu interešentu rošas pušči prešē un šabeedribā iškleedša par leelām walsts šaimneezibas panamam. Patešibā wišas šķās panamas bija tiķai taħdas „panaminas”, par ņurām ņopā nešanahģa walstij šaudejumu ne šimts miljoni rubļu. Bet interešenti panahģa šawu: walsts ņoku išttrahdašana tika išbeigta, eezehrtamee mešča gabali likti weenigi uš torga, pēģģ zara laiķa parauga. Panahķumi nu ir taħdi, ka par kubikmetri leetu ņoku 1925./26. g. zaurmeħrā eenahķušči apm. 8 lati. Kaš uš „standarta” (165 kubikpeħdam jeb 4°/7 kubikmetreem šahģeta materiala) wajadšigeem ap 8 kubikmetreem apalu ņoku ištaiša 64 latus. Knapī 1/4—1/5 no ņoku ešporta weħrtibas. Pastahw wisleelakā warbūhtiba, ka walstij pašķai išttrahdajot ņoku materialus išnahķtu par kaħdeem 50% leelaks walsts eenahķums. Interešentu preše šawos aplamos walsts šaimneezibas noapalošanas aprehķinos eet tiķ taħlu, ka ta apģalwo, ka Latvijas walsts usnehmumi 1921./22. g. dewušči 913 milj. r. leelu walsts šaudeju-

mu. Kà ta to peerahda? Gauscham weenfahrfchi: ta peerahda ar to, ka 1920./21. budscheta gadà no walsſs usnehmumeem teefſham eenahzis walsſs kafê par 913 milj. rbl. mafak nekà bija eepreefſch aprehkinats. Pateefibâ leeta bija pawifam zitada! 1) Zeelakà dala walsſs linu eepirkumu bija palikuſchi nepahrdoti! 1921. g. 1. aprili atradàs walsſs linu ſpihkeros Rigà 8000 tonnu linu. Finanſu ministrs Burinſch nebija gribejis to pahrdofchanu rifket nokrituſcho linu zenu dehl. Ringolds Karnings ſchos linus iſſweeda tirgû 1921. g. par wehl ſemakàm zenam, lai veerahditu walsſs usnehmumu neeneſigumu. Genahza, bet weenmehr wehl 473,000 anglu mahrzinas = 539 milj. r., tà ka atſkaiſtot walsſs eepirkſchanas un eſploatazijas iſdewumus, palika pahri kà tihra walsſs pelna 307 milj. r. Kà ſtahw ar „leelo defizitu“ un no walsſs iſſtrahdateem fokumaterialeem?

„Ekonomiſta“ 1923. g. Nr. 17, (642. lapp.) dots pahrfkats par to, ka 1920./21. g. walsſs meſcheem iſdoti 151,2 milj. rubli, eenemti tikai 70,7; „defizits“ 80,5 milj. r.; 1921./22. g. iſdoti 141,9, eenemti 145,4 miljoni, atlikums 3,5 milj. r. Bet 1922./23. ſaimneeziſbas gadà pahrdoti wehl meſcha materiali par 550,2 milj. r., kamehr wiſi meſcha dep. iſdewumi iſtaifjuſchi tikai 260 milj. r.! („Ekonomiſtâ“) u. t. t.

Zauneeguldijumus walsſs usnehmumos ſinams war ſagahdat tikai ahrfahртеjâ zelâ, waj nu zaur ahreju aiſnehmumu waj ari zaur ahrfahrtigu, wezako (pahri par 120 gadus wezo) meſchu eezirſchanu, ja eepreefſch buhtu noſkaidrots, wiſus pahri par 100 gadus wezos meſchus iſmehrot, fokus iſbahſtojot, ka ir pateefi leeli tahdu fokumaterijumi, kuri dod tikai neezigu wehrtibas peeaugumu (1—1½% gadà).

Nowembra 1927. g. widû Saeimâ dep. Gailits (bijis ſemkopiſbas ministrs) uſſtahjees pat preefſch 10% meſchu iſzirſchanas ahrfahртеju walsſs lihdselku ſagahdaſchanas noluhkâ. Tas noſihmetu wiſu, pahri par 100 gadus wezo meſchu eezirſchanu. Bet Gailits neſinaja pateift, ziſ tur ihſti tàs foknes iſnahktu, ziſ leels ſcho meſchu widejais attahlums no dſelſzeleem un ploſtojamàm upem, uſ tahdu, ziſ leelu eenehmumu no ſcho meſchu likwideſchanas tapehzwaretu rehkinat. To noſkaidrot meſcha departaments naw wehlejees un newehlas! Un walsdiba wiaw uſ to naw peefpeeduſe, naw gah-

Dajuse par meſĉu „inwenturu“, ko buĉtu darrijs fatrs inteligents privatihpaſĉneeks. Aprobeshotâ mehrâ jau nu walsts waretu ſagahdat lihdsĉklus i pahrnemot atpakaĉ par 15—20 milj. latu ahrsemju bankâs eegulditas walutas un islaiſhot par tikpat dauds walsts kaſes ſihmes, t. i. ja ſĉahĉdu lihdsĉku ſadabuſĉhana noteek eegulĉijumos, kur pelna — atmakſâ absoluti droſĉi un ĉuri nepeezeeſĉami wiſas ſemes raſĉiguma pazelĉĉanas labâ. Atſihmeſĉu tik, ka eevehrojamaĉais kreemu finanziſts prof. Migulins Japanas kara ſahĉumâ ari noſodija toreisejâ kreemu finanſu reſora rihzibu likwidet wiſus walsts paſahĉumus. Repraſĉa ſawâ arodâ eſot tas ſinantſĉu ministrs, tâ teiza Migulins, kaſ nemahĉot tos lihdsĉklus, kaſ iſdoti raſĉigeem mehrĉeem, pa leelum leelai daĉai atdabut atpakaĉ walsts kaſê ar walsts baudweelu monopolu palihdsĉibu.

Baudweelu monopoli ari Latwijâ pawiſam nepeezeeſĉami jau peemineto tekoſĉo iſdewumu pawairoſĉanas eeguwumam, t. i. eerednu algas un inwalidu penſiju uſlaboſĉanaĉ, wezuma penſijam, karawihru atbrihwotaju atlihdsĉibai u. t. t. Bet waj tad mums naw baudweelu monopoli? Ja gan, paſtahw degwihna monopols. Tikai nu Latwijâ ſĉis monopols ir pſeidomonopols: zara laikâ paſtahwoſĉâs walsts degwihna pahrĉotamas likwidetas, ſagrautas, nopostitas, iſdahwinatas! Beſ tam aiſmirſts liĉeeru monopols, kaſ waretu dot daſĉus miljonus latu papildeenahĉuma. Walsts degwihna bodites buĉtu nepeezeeſĉami jaatjaunol Tajâs par pahrĉewejeem waretu buĉt kara inwalidi, taĉdi, kaſ newar ſmagu darbu ſtraĉdat, peem. ĉureem truĉĉst weenas kaĉjas, weenas roſas, weenas aſs, bet kaſ ſĉahĉdâs boditês waretu buĉt loti noderigi, buĉtu apmeerinati un laimigi, ka walsts bod teem eſpehju godigâ zelâ maiſi nopelnit. Un walsts eetaupitu uſ ſĉo eerednu = inwalidu penſijam! Œĉahĉdu rihzibu es ſawâ laikâ, Latwijâ pahrnahzis, liĉu preeſĉĉâ min. preſ. Ulmanim, ĉurĉĉ ſahĉumâ ſĉim preeſĉĉlikumam it kâ peekrita, bet weĉlaĉ peekahpâs pret ſpekulan-

tu weedofli, nodema degwihna pahrdoſchanu ſpirtruhpneeku apweenibail

Tahlaſ no ſwara tabakas monopolſ, kaħdſ paſtahw waj wiſâs Ğiropas walſtîs (iſnemot Waħziju un Angliju). Tabakas monopolſ waretu dot, ſihkpaħrdoſchanas zenas nepaaugſtinot, wiſmaſ 6—7 milj. latu leelu tiħreeneħmu mu. Tagadejâ afziſeſ ſiſtema wiſai neiſde wiga. Ğr paħraſ gruħti kontrolet waj papiroſu kaſtitem aplipinatâs bandroles arween atbiſt pareiſai papiroſu ſħkirnei. Ğaunas meħleſ ſtaħſta, ka walſtîs uſ bandrolem ſaudejot ap 5 miljoni latuſ gadâ. Taſ nu warbuħt par daudſ reħkinatſ. Ğet ſaudejumi kaſtrâ ſinâ buħſ! Tabakas paħrdoſchana, eewedot monopolu, ari waretu notikt walſtîs boditêſ. Wiſlabak apweenojot tabakas un degwihna = liķeera paħrdoſchanu un dubultojot paħrdeweju = eerednu ſkaitu, lai buħtu eeſpeħjamiſ no 7 riħtâ liħdſ 9 wakarâ turet boditeſ atweħrtâſ! Ğeeweenojot ari paſtmarķu un ſihmogmarķu paħrdoſchanu!

Waretu tahlaſ tiĸt eeweſtſ kaſejâſ, teħjaſ, ſħokoladeſ, konfekſħu monopolſ. Kaſ ſawukahrt, ſihkpaħrdoſchanas zenu nepaaugſtinot, waretu dot walſtij 6—7 milj. latu wairaf eeneħmuma. Ğħiſ prezeſ waretu dot i paſtahwoſħeem ſihkpaħrdewejeem, atſtaħjot teem 10% peħnaſ teeſu. Ğrotamſ, ka ſħim prezem jahuħt labi eepakatâm, eeſainotâm, lai taſ newaretu wiltot un lai taſ nebojatôſ — ar uſdrukatâm zenam.

No ſwara buħtu aluſ monopolſ. Ğluſ ſħimbriħſħam Ğatwijâ nezeeſħami dahrgſ! Ğluſ dahrdſibaſ deħl to maſ pateħrê un tapeħz, ka to maſ pateħrê, aldari ĸleedſ, ka teenewarot paſtahwet. Ğluſ zena ĵapaſemina uſ puſi, paħrnemot, iſpeħrĸot aluſ bruħſħuſ walſtij. Ğluſ ir nefaitigakaiſ alkoħoliſkaiſ dſħeeneſ tapeħz, ka taſ ſaturtikai 4% alkoħola pret 40% degwihnâ. Ğluſ paħrdoſchanu tapeħz waretu atĸaut i ſeſtdeenâſ un ſweħtdeenâſ! Ğluſ puſſtopa pudeli, 0,6 litra laba aluſ, kaſ pagatawotſ tikai no labakâ meeſħu eeſala un labakeem apineem, waretu it labi dot par 18 ſantimeem (9 rubleem). Ğaſħiſmaĸſa uſ pudeleſ nebuhſ augſtaka par 6 ſan-

timeem, ja uš 100 litru muzas rehkina $1\frac{1}{2}$ pudus meesču un $\frac{1}{3}$ filo apinu. Labus aldaru meesčus waretu it ehrti isaudset pašču semē, apgahdajot labako sehflu iš ahrsemem. Mašfat waretu 200 rublu par pudu meesču. Muhsu klimats wišmaš tikpat noderigs labu aldaru meesču isaudsešanai kà Danijas, no kureenes šhimbrihščam muhsu aldari labpraht pehrk meesčus (nizinot muhsu pašču semkopju prezi) un wehl par paaugstinatu zenu! Ari apinūs waretu mehginat isaudset pašči filtafos un augligakos Latwijas apwidos — Bauškas — Dobeles lihdsenumā. Pee Nūrnbergas Wahzijā un Saazas Šķekijā, kur aug išflawetakee apini, wašaras šiltums gandrihš weenads ar Šelgawas wašaras šiltumu! Muš atkalpahrdewejeem waretu dot 20% peknas teesū. Šahdejadi walstij atliktu uš pudeles 9 šantimi jeb 50% tihrpknas. Muš patehriņšč waretu it labi buht, kà pirms kara, ap 50—60 pudeles uš eedsihwotaja gadā. Šahdejadi uš 100 milj. pudelem išnahktu ap 10 milj. latu walšts peknas. Un buhtu lehts un labs alus, kas iškaustu semneeku paščbruhweto šlīto un pat kaitigo alu!

Nepeezeesčams balto miltu monopols. Kweeščus pee mums eewed ap 50,000 tonnas gadā. Šau ašrahdīts, ka uš kweešču milteem leeldširnawneeki, pateizotees nešamehrigi augštai miltu muitai, nopelna $5\frac{1}{4}$ milj. latu. Ša walšts eewestu kweešču miltu monopolu, ta waretu it labi no pašču semkopjeem pirkt par zeešam ženam, wišmaš 250 rbl. pudā kweeščus, tas išmaksā šajauzot uš pušem ar Deenwid - Kreewijas, wišlabak ar Samaras waj Manitobas kweeščeem. Šahdejadi išnahktu labi, 15% olbaltuma šaturošči kweešču milti un laba maise.

Zufura monopols buhtu eewedams newis lai walšts uš zufura guhtu wiršpelnu, bet lai ta muhsu semkopjeem ari turpmaš garantetu labas zufura beesču zenas. Šaplašči not zufura beesču laufus lihds 9000 hektareem un nodibinot wehl 4—5 zufura fabrikas, mehs ašštaupitu walutas par 15 milj. latu par eewedamo zufuru.

Ēvedot monopolu uz balteem milteem, tabaku un zūfuru, wālsts reišē atšwabinatōs no šaudejumeem, kašdi tai jāzeēš zaur oktobrī 1927. g. ar Āreewiju nošlehgtō tirdšneezibas lihgumu. Wālsts waretu šchos produktus pirkt Āreewijā (šewišķi labus Samaras kweēšchus), bet tai nebuhtu wajadsigs uz šcheem produkteem pahrmašfat! Šcheem monopoleem buhtu wehl pee-weenojams naftas, petrolejas un benzina monopols, atkal newis tai noluhkā, lai wālsts uz ta ko pelnitu, bet lai ta iswairitos no šaudejumeem un reišē palehtinatu petrolejas un benzina zenu patehretaju, šewišķi laufšaimneezibas rašchiguma pazelšchanas interešēs, gaħdajot šemkopjeem lehtu motora degweelu! Un Āreewija kā komunistiška wālsts, kurā paštahw ahrejās tirdšneezibas monopols, newaretu protestet pret kaħdas ahrejās tirdšneezibas dalaš monopola eewešchānu Latwijā.

Ropecāħkums (koppekna) no ēwedameem monopoleem taħdejadi buhtu ap 30 milj. latu, kaš peetiktu pawairoto isdewumu šešchānai.

Leelus ēenāħkumus muħfu apštāħkos beš leelas ēedšihwotaju mašas šaruhgtinajuma war dot tikai haudweelu monopoli.

Tā profesors Dr. R. Balodis. Winšch nepahrprotami rahda, kaħds zelšch ējams, kaš darams, lai pazeltu šemkopibu, ruhpnēezibu, weizinatu wišpahrigu labkšahjibu. Ar wahrdu, lai Latwijā wišēem labi kšahtos. Šautāšim nu un rahdišim, kur rodama išeja no krišes laufšaimneezibā, kā weizinama laufšaimneeku (wezšaimneeku un jaunšaimneeku) un beššēneeku-strahdneeku labkšahjiba.

Prof. Dr. P. Šahlite.

Rā pazelāma šemkopiba?

Monopoli peħz Balošcha aprehķina mums, ja tos ēēwedam, dotu wālštij gadā trihšdesmit (30) miljonus latu, t. i. tuhkstōšch pezi šinti (1500) miljonus L. rublu leelus ēenāħkumus. Ko wišu ar šcho nauđu, prahtigi riħkojoteēs, mehš waretum isdarit? Waretum peem. pašchi ar šawu špeħku isbuħwet Daugawas kraħzes, pazelt šemkopibu, ruhpnēezibu, ar wahrdu, darit briħnumus, Latwijū pahrweħrst par šēdoschu daħrju, kur wišs šel un plaukšt.

Ēvedot monopolus mehš nefa nefagraujam, atņemam tikai bagatības šelta ahderes nedaudseem šchihdu bagatneekēm un ļoti retem zittautību bagatneekēm-špekulanteem un tās (šelta ahderes) nododam pašāi latvju tautai, resp. latvju valdībai, lai tā ar viņu palihdību Latvijū veido. Monopoli, finams, darīs nabagatus šchihdu miljonarus un darīs bagataku latvju tautu. Šchihdu un zitu tautu miljonareem viņi, šaprotams, šagrautu viņu bagatības un latvju tautas ismantošanas ešpējamības pamatu sem kahjam un zif dajšs labs no viņeem buhtu špeests aiseet no Latvijas. Tapehž šchihdu un špekulantu naidš pret Valodi: Šchihds Dr. Šihvs peem. isfazjās, ka prof. Valodis esot šchihdu leelakais un bištamākais eenaidneeks. Tahds nu gan prof. Valodis nebija. Viņam viņi zilvefi bija meenadi. Viņš bija zilveku, zilvezes draugs, ihpašči apšpeesto, ismantoto, kureem viņš no viņas firšs un dvehfeles gribeja palihdset, labu darit, gribeja, lai neweens zilveks, neweena tauta netiktu apšpeesti, ismantoti. Viš šchā eemešla prof. Valodim bija jafaro ar šchihdeem, špekulanteem, koruptanteem, teem, kas valstij nedara labu, bet to gahš postā. Rašturišs tapehž šekošais prof. K. Balošča isteizeens: „Nav vajadšigi nekahdi špaidu lihdsēkli ne pret weenu, ari pret šchihdeem ne, ja es buhtu finansčhu ministrs, eewestu monopolus, viņus stingri kontroletu, kaut tikai pušgadu waretu brihwi rikotees, šchihdi-špekulanti pašči no laba prahta, bes kahdeem špaideem, Latvijū atstahš. Viņeem te wairs neka nebuhs ko darit.“ Pareisi, paliktu tikai tee, kas godīgi ar darbu pašči šew nopelna maifi. Un to nebuhtu daudz.

Monopoli nefa nefagrauj, neweenai tautai nedara postu, dara tikai labu. Viņi ir viņas kulturas valstis. Bija pat zara Kreewjā. Špirta monopols, kuru eeweda finantsčhu ministrs J. Wite, valstij dewa $\frac{1}{3}$ no viņeem Kreewijas eenahkumeem. Viņu eewēšanai ar sozialismu un komunismu tapehž nav neka kopeja, ko špekulanti aif bailem, paredsedami šew tuvojamees breešmas, lehttizigeem luhko eestahstit. Reškinasimees tapehž drošči ar monopolu eewēšanu Latvijā. Tas ir nepeezeēšami vajadšigs un es grību tizet, ka tauta prašis un peespeedis tos eewest. Ne ar rungu rokā. Tautai, kura ir šuverena, ir ziti lihdsēkli. Wina pretosees grosamo wehleššanu šarakstu atzēlēšanai un pušgrosamo waj negrosamo listu eewēšanai un wehlēs Šaeimā tikai tahdus, kas ees pa prof. Dr. K. Balošča zešleem, eewed monopolus u. t. t.

Nauda mums, ko Latvijū isweidot un daudz ko, kas launs nodarits, par labu greešt, kā peem. atmakša brihwības zihnitajeem-ka-

reivjeem, 18. martâ zeetuscheem u. t. t., mums tà tab ir. Mehš wara wehl daudj fo par labu greeft, ja tif gribam un prahtigi rihsjamees.

Neskatotees us tagadejo pafaules kriji un muhsu tirgus un ze nu atkaribu no pafaules tirgus, neskatotees us Amerikas latifondijam — milfigajam leelfaimneezibam, fur eespehjams peeletot it wifas wajadfigàs laufjaimneezibas mafchinas un rafchofchana isnahf daudj lehtaf, fà pee mums, muhsu semkopjeem tomehr ir eespehjams kriji pahrzeest un ifturet. Mums ir japeemehrojas pafaules tirgum waj mehš gribam waj negribam. Nefahda wara muhs newar no ta atraut un atfwabinat. Ta ir tautas, muhsu semkopju = wezfaimneeku un jaunfaimneeku maldinafchana un eemidfinafchana faldâ meegâ, no kura atmoda buhs draufmiga, ja folits teef, fa tas eespehjams arifwedpremiju un augstu peemaffu palihdsibu. Misrahda us zitâm semem, fur tas noteef, fur luhkojot aiffargatees no krises ar ifwedpremiju un augstu munitu palihdsibu u. t. t. Muhsu walsts wihri tahdas walodas nemaf nedrihfstetu runat, ja wini tautu negrib maldinat. Kur to dara un ar tahdeem panehmeeneem grib ifeet no krises un semkopjeem palihdsfet, tur, tajàs walstis, pastahw augsti attihstita industrija-ruhpneneziba. Mums tahda naw. Muhsu ruhpneefti, waj wif, prafa walsts pabalstus. Lai atzeramees tif „flaweno“ Hoffu! Râ firjeni un dunduri wini duhfdami pehz palihdsibas lido ap Latwijas banku. Mums naw naudas ifwedpremi jam un wifada weida peemaffam. Kas to fola, tas nefina fo winafch dara waj domâ: kad tikai fchai deenai peeteef, lai pehz tam nahf waj grehku pluhdi, lai fa-bruhf waluta, lai ifput Latwija — lai eet bo-jâ Latwijas neatkariba — materialâ un politifkâ, kas mums par to, kad tif mehš few fo eefam eerahwufchi. Ta ir koruptantu un fpefulantu waloda. Muhsu semkopji, muhsu tauta, tizu, tahdas walodas nerunàs.

Atleef tif, lai pahrzeestu kriji, buht taupigeem, faimneefot intensiwi, rafchot lehti un daudj. Lai to waretu, wal dibai janahf semkopjeem palihgâ. Daudj japalihds: wezfaimneefem un jaunfaimneefem, eetwerot fchai palihdsibâ ari

aismirstos brihwibas zihnitajus, kareivjus, teem peeschkirot waj nu semi waj wismas 2000 latus un tapat neaismirstot aismirstos strahdneekus. Par wiseem war gahdat, ja grib un ja pareisi teef fainneefots.

Semkopiba ir muhsu walsts un winas labklahjibas pamats.

Nostahjotees us muhsu tagadejas agrareekahrtas pamata fazim: neaifkaramas, ufturamas un nedalamas lai ir muhsu wezfainneezibas un jo leelakas winas jo labaki, ufturamas, iskopjamas un attihstamas muhsu jaunfainneezibas un sifkfainneezibas, apgahdajami ar semi brihwibas zihnitaji-kareiwji, kas semes wehl nebuhtu dabujufchi, waj teem, kuri semes newehletos, iffneedsama, ja wini to prafa, 2000 latu naudâ, dibinamas pilsehtu tuwumâ dahrfainneezibas, eerednu un pilsehtas fabriku strahdneeku mahjinas pehz ahrsemju schahdu mahjinu parauga, tã tas peem. redsams pee Berliness, Winess un dauds zitãm ahrsemju pilsehtam. Kã mehš to wifu eefahffim un ifdarifim? Wispirms Latwijã janoregulê uhdens stahwoflis, jaerihko sistematiski ifdarits nowadgrahwju un grahwju tihfls, jadrenê lauki, jameliorê plawas, japadsilina arschana, jaapfehj lauki ar labu un muhsu klimatam peemehrotu sehflu. Zaiswed pilniga augu mainas kahrtiba, no kuras isweščanas leelã mehrã atkaras fainneezibas eenesiba. Pats par semi faprotams, tã leela wehriba japeegreesch muhsu zeleem: dšelszeleem, schofejã, leelzeleem, mahju zeleem. „Latwijas Lautfainneekã“ (Nr. 2), aprila numurã 1929. gadã J. Krühmina fgs fneeds Latwijas lauffainneezibas uslaboššanas projektu, no kura isnemšim un sche pašneegšim šefošho: „Slapjuma posts,“ šaka J. Krühminsch, „no kura zeesch Latwijas lauffainneeziba, ir beeschi atkahrtojšohãš parahdiba.

Par šlapjumu fuhdšejãš jau 1920., 1923. un 1926. gados. Tã 1920. gadã eestahjãš ilgstošhs leetus wafaras otrã pušê, kad fe-wiščki Sengales lihdsenuma daudsãš wheetãš, kur naw notekas, laufus klahja uhdeni. Šakarã ar to aifgahja bojã wehli sehã labiba un nebij eefpehjãms laikã šagatawot semi seemajeem un nahtošhã gada wafarajeem. Domehr loti isdewigu atmosferisku apstahflu dehl rascha 1921. g. isdewãš apmeerinošha. Isdewigs bij 1922. gads. Turpreti 1923. g. lauffainneeziba atkal zeeta no šlapjuma. Wehl šliktaks nekã 1923. gads bij 1926., tã šekas no 1925. g. šlapjã rudens, kad seemajus eefehja pahraf wehlu. 1926. gada

pawafars bij pahraf flapjich, bet wafara pahraf faufa.

Par muhfu nerafchas eeme fleem parasti fkaita waj flapjumu, waj faufumu. Tomehr, kà isnehmums, wifos Datwijas apwidos wifos fchais gados fastopamas faimneezibas, kuras usrahda labas un pat augstas rafchas, kurpreti winu kaimineem tai pašchâ laikâ bijufchas nerafchas. Schee laimigee isnehmumi ir tàs faimneezibas, kuràm labi nograhwati waj dreneti lauki. Schajàs faimneezibàs tadehl kà seemajus, tà wafarajus wareja eeseht eewehrojami agraf nekà tajàs faimneezibàs, kuràm grahwji aislaisti, jeme peemirkufi un faskahbufi. Tahdi peemirkufchi, flimigi tihrumi, kuras war tikai wehlu apfeht, isdod masu un maswehrtigu rafchu. Schis posts labi pasihstams wifos Datwijas apwidos, kà pastahwigi atfahrtojojchàs fehrga, pret kuru nekahdi radikali foli nawfperti. Wifas prasibas, kuras, safarâ ar posta apstahkeem, fchad un tad pazeltas, palifa tikai par „fauzeja balsi tukfnesi“. Bet tagad, kur bijis ihsts katastrofifks nerafchas gads, par kahdu wifl weenprahrtigi apfihmè 1928. g., wifâ pilnibâ pazelas jautajums, kas darams, lai tahds posta gads, kahds bij 1928. g., wairs newaretu atfahrtootes? Pee fchi jautajuma atrifinafchanas jakeras fewifchki tadehl, ka naw ifstrahdats projektks, kurfch muhfu laufkaimneezibu waretu pasargat no nerafcham nahkotnè.

Kas laufkaimneezibas interesès wajadsigs, par to isteizos jau 1926. g. rakstâ „Laukaimneezibas politikas tuwafee ufdevumi“. Estoreij aifrahdiju, ka „pee lauku un plawu meliorefchanas jakeras walsts mehrogâ“, prasot tai pašchâ laikâ, lai lihdsjeklus pastahwofcho publiško zeku Labofchanai un jaunu zeku un fchofeju eerihkofchanai dotu walsts“.

Schoreij nepegreesifimees tuwaf zeku un fchofeju buhwes jautajumam, kurfch, kaut gan ari ir loti fwarigs, tomehr naw tik afuts kà taifni rafchofchanas ihpaſchibu pazelfchana un nodrofchinafchana. Muhfu faimneezibu

semju wairums atrodas šlimigā, šaškahbu-
 šhā stahwofli, kadehl labu raschu no tām ne-
 war eeguht ne ar mahkfligu, ne kuhšmehflu
 palihdsibu. Šhis semes ir jaisahrstē, ko war
 panahkt tikai ar sistematisku nowadgrahwju,
 kanalu, dambju un drenasčas palihdsibu. Wi-
 ši aissehrejuschee strautini, upites un upes,
 kas šewiški leelā škaitā atrodas Sengales
 lihdsenumā, bet leelakā waj masakā daudsu-
 mā ari it wišos Latwijas pahrejos apgaba-
 los, pādsilinami un eewedami taišnās, ka-
 nalweidigās gultnēs ar nowadgrahwjeem,
 lai uhdeni ahtri waretu atrašt zeku uš Deel-
 upi, Daugawu un zitām atteezigām Latwi-
 jas upem. Saprotams, ari leelo upju strau-
 mes regulejamas, nodrošhinot tās ar damb-
 jeem tahdās weetās, kur tas wajadsigs, lai
 pluhdu laikos uhdeni newaretu bojāt plašču
 apgabalu šaimneezibas. **Meliorazija isdarama pehz
 sistematiska plana.** Tam jaeetwer kà lauki, tà me-
 ši, deriga un nederiga seme, jo uhdeni si-
 stemas nofahrtoščana škar katru ušlaboja-
 mo apgabalu wina wišumā. Meliorazijas
 darbi jaisdara walšts warās wadibā un is-
 darami walšts mehrogā, jo, kà Holandes un jaunakā Itali-
 jas peemehri rahda, šchahdus darbus walšts mehrogā war diwreis
 lehtak weikt nekā gadijumos, ja tos bes kopeja plana isdara semju
 ihpaščneeki atšewiški.“

Tā Š. Kruhmina šgs. Labi, kà šahkam prahtot ko darit un
 kà palihdsjetees, lai isfluhtum no krišes. Ja nu wehl gahdajam par
 lehtām semkopibas maščinam un darba rihkeem, uš kahdu waja-
 dsibu prof. Dr. K. Balodis allasch un allasch ir aishrahdijs, isdrene-
 jam, kur ween wajadsigs, laukus, apšehjam ar labu, apstahkleem un
 klimatam peemehrotu sehflu, eewehrojam augu mainas pamatprin-
 zipu, aram ar pādsilinataju arflu (waj wišlabak ar traktoru) dsi-
 laki, tad waj wišs buhtu darits, lai raschotu
 muhšu apstahklos eespehjami wišaugstakās, tà
 šauktās maksimalrasčas.

Tagadejās zaurmehra rasčas tahdejadi
 pakahpeniški paaugstinatos 2—3 šahrtigi.

Šahdas brihniškigās isredses tad atveras, ja 5., 7., 10., 12. graudu weetā raschotum zaurmehrā, šazifim, defmit un wairaf gadus zaurmehrā no weetas, peežpadešmito lihds diwdefmito graudu, 15—20 puhrus no puhrweetas (Widsemē) un diwdefmito lihds diwdefmitpeeško, lihds trihsdefmito graudu, 20—25, lihds 30 un isæhmuma gadijumos wehl wairaf mehru no puhrweetas! Waj semkopja šrds par to nepreezajas un nepušt straujaki?

Ir gadijumi, kur Semgales lihdsenumā labos gados uš mafeem gabaleem — 30 puhrweetam meeschu ir raschots pahri par 30 graudu, uš 40 puhrweetam lehzu tāpat 30. grauds, uš 40 puhrweetam ausu (weenpus, faroga waj krehpu ausu) pahri par 45. graudu un uš 4 puhrweetu leela gabala mistra-firnu ar ausam — pat pahri par 60. graudu. Tas, šinams, isæhmuma gadijumos. Bet naw šchaubu, ka semi labi isstrahdajot, labi mehšlojot, uš dreneetēem laukeem zaurmehra raschas Latwijā ir eespehjams diwfahršhot waj pat trihsšahršhot. Šau apsehjot laukus ar labu sehflu, labām, peemehrotām, raschigām šchirnem eespehjams uš puhra weetas raschot par 3—4—5 mehri wairaf kà ar parasto sehflu apsehjot. Gadeem ilgi to ešmu peeredsejis kà Semgalē, tã Bohemijā (tagadejā Šschehijā).

Uri pareisai augu mainai uš raschibu leels eespaids. Pareisai augu mainai pee mums wehl arween, deemschehl, peegreesta pahraf masa wehriba. Augu mainas pamatprinzijs škan: šlahpekla krahjejeem augeem (ahbolinam, lehzam, širneem, pupam) arween jafeko šlahpekla tehretajeem augeem) kweescheem, rudseem, meescheem, ausam, lineem, šaknaugeem). Augu mainas pamatprinzijs, sehht pehz šlahpekla tehretajeem (kweescheem, rudseem, meescheem, ausam, lineem, šaknaugeem) arween šlahpekla krahjejus augus (ahbolinu, lehzas waj wiškus, širnis, pupas) ir weens no semkopja galweeneem haufchleem, kuru tas nefad nepahrkaps nesodits. Augu maina warbuht waretu buht šekofcha: tihra papuwē jeb waj kur ween tif eespehjams sehht papuwē lehzas, tad pehz lehzu noplaušchanas sehht šeemajus, pehz šeemajeem sehht ahbolinu waj lehzas, tad meeschus, pehz teem ahbolinu waj lehzas, škatotees pehz tam, kas sehhts uš šeemajeem—ahbolinšch waj pehz teem lehzas, pehz tam ausas un pehz ausam atstahht papuwē waj wislabaki papuwē, kur ween eespehjams sehht lehzas šalbaribai.

Ja muhju semkopji stingri peeturesees pee
augu mainas pamatprinzipa, no ta ne par
matu nenowehrsdamees, mehflus semi tahlak
peenahzigi ar stalla mehfleem, bes tam wehl
mahla semes stalla mehflus papildinas ar
superfossatu un weeglakas semes ar Toma
milteem un kainitu, tad rajdas bes schau-
bam stipri zelsees un lihds ar to uflabosees
semkopju stahwoflis.

Ja nu wehl isbuhwejam Daugawas krahzes — un tas mums
jadara pascheem ar saweem spehkeem — eeguhstam un leeta leekam
tur apflehtos, snaudoshos dabas spehtus, kuri pahrwehrsti gaisma
apgaismo muhju mahjas, pahrwehrsti siltuma silda muhju dsh-
woflus, ka energija — spehts, darbina mashinas, kul, ar u. t. t.,
ar weenu wahrdu, paleekam par dabas kungeem, daba top muhju
wergs, sakeet, waj tad mums firds nesahf strawjak pufstet, ja re-
dsam, ka peepildas anglu filosofa un walstswihra Frentscha Bekona
wahrds „scientia est potentia“ (sinašana ir wara). Brees tad ro-
das dshwot, to eedomajotees.

Bet kas wisu to idaris? Zif tur newajadses darba rofu!
Scho darbu gatavu drihs redset shahpstu.

„Kur mundris nasfums, stingris rihkojums,

Tur wisujaukais algojums.

Lai wisu leelo darbu pabeigt sofas,

Tur wajdsigs gars weens pats, bet tuhstots rofas.“

(Getes „Fausts“.)

Ja, wajadsiga laba, spehjiga un nesawtiga waldbiba, wajadsigs
walsts wihrs, kam Latwijas labums par wisu augstaks.

Lai to wisu sasneegu, jarada radosha darba arntija. Jalit-
wide, to darot, wispirms besdarbs. Walsts galwenais peenah-
fums ir: gahdat, lai eedsihwotajeem buhtu **darbs un maise**. Ja
waldbiba to nespehj, tad wina saudejusti effistenzes teešibu. Ta issa-
kas wairaki filosofi un walsts wihri. Bet ko mehš redsam? La-
bibu, kafeju un zitus produktus gahsch juhra, bet laudis mirst badu.
Naw ne darba, ne maises. Besdarbs waj wisas walstis. Nepelni-
ta bagatiba un nepelnita nabadšiba wisur. Taišnibas naw. Waj
tas ta drihstetu buht? Ne. Waj taišnigam un spehjigam waldbi-
bam waldot tas wisš newaretu buht zitadi? Waretu. Waj pee-
mums Latwijâ labai waldbibai waldot ware-

tu buht runa par besdarbu? Nē. Wiš it kà ņauz un fleedš pehž darba rokam. Rigas apfahrtneir purws un weena postaiša. Lauku zeli breešmigā ņahwołli, rudenos un pawafaros nebrauzami. Uhdens lihmenis uš laukeem nenofwehrtš un nenofahrtots. Grahwji aissehrušhi un netihriti. Lihrumi nedreneti. Šaišmanto Daugawas kritumu špehš. Šif tur newajaga darba roku un inteligenzes! Došim wišeem, kam naw darba, darbu un maiši. Kadišim radošha darba armiju un ar winas palihdšibu šahkšim reiš nopeetni išweidot Latwijū un wina pahrwehrtišeš par šeedošhu dahršu. Šweedrijā peem., kà wizeidirektors Bruno Pawafara tgs išfatās, „wišus besdarbneekus nodarbina pee ehku un zelu jaunbuhwem. Šaunas mahjas Štoholmā zel wešeleem kwartaleem. Pee winu zelšhanas galwenā fahrtā nodarbina besdarbneekus. Besdarbineekeem beš nodarboshanas nekahdos gadijumos pabalštus neiššneedšot. Došim ari mehš muhšu strahdneekeem darbu un maiši. Nodarbinašim winus pee Latwijas sistematiska išweidošhanas darba. Wiš tad šels un plauks. Buhš wišeem darbs un maiše. Beš darba, sistematiska, radošha darba nekās nebuhs. Šif darbā ir šwehtiba un laime.

Kà wajašjeja, kà nedrihšsteja un kà buhš labam walštš wihram šaimneekot?

Kahrtigas sistematiskas šaimneekošhanas pee mums lihds šhim naw bijis. Nekās naw darits pehž nopeetni pahrdomata plāna.

Naw mums bijis neweena ihsta, tahkredšiga, šapratiga un nešawtigā walštšwihra. Naw bijis neweena ihsta Latwijas išweidotaja. Un ja tahdi ari muhšu starpā un muhšu widū dšihwotu, tad nekautrigee „realpolitiki“, „prahtigee“, „apdomigee“ arween wišur preekšhā un iššhkirošhos brihšhos, kà jau nekautrigatee, šagrahbj waru šawās rokās un šaimneeko tā, lai riht waj nahk grehku pluh-

di, zeribâ, ka katastrofai nahkot, isbehgš. Naw jau wairš pašam, kâ Noašam, jausbuhwè šķīrsts. Kugi ir jau usbuhveti, gatami, gaida „realpolitikus“ un walsts mantas išķēedejus, lai kurâ katrâ brihdî waretu ar laupijumu dotees juhrâ.

Šhsts Latvijas walsts wihrs, lihdsigs Periklam senajās Atenās, buhtu lihdsšinejos Latvijas pastahweššanas gados Latviju pahrwehrtis par seodošču kulturās semi, kur dšihwo brihwa un turiga tauta, kur wišeem labi klahjas. Buhtu ar pašču špeheem ween, beš jeb kahdas šweščas palihdsības ismantots Daugawas un warbuht ari zitu Latvijas upju uhdensšpehks. Elektrizitatē pahrwehrtais uhdensšpehks apgaismotu pilšetas, zeematus, lauku mahjas, dšihwu uš preešču dšelsšzela lokomotives, traktorūs, darbinatu fulmašinas u. t. t. Kas lai špehj to istehlot, ko wišu ar ščo elektrizitatē pahrwehrtsto uhdensšpehku waretu isdarit?!

Šhsts Latvijas walsts wihrs pagahjušchos Latvijas pastahweššanas gados ari buhtu nošusinajis purwus, drenejis laukus un plawas, pazehlis — dubultojs muhšu rasčas: labibas un šeena — ahbulina, kâ ari šaknaugu rasčas, jo buhtu gahdats par lehteem mahkšligeem mehšleem un lehtam laukšaimneežibas maščinam, ko wišu laukšaimneeki dabutu par eepirššanas mašku uš weetas, pee-rehšinot atweššanas mašku. Wišs isnahktu tepat waj uš pusi lehtak. Dauds ko waretu raschot pašču semē, ja buhtu lehta elektrizitate. Buhtu uš walsts rehšina ušlaboti un istaišiti muhšu zeli. Latviju pahrklahtu labu šchofeju un zitu zelu beesš tihkls, kahds tas ir kulturās semēs Neetum- un Deenwidus- Ģiropâ, it ihpašchi Štalijâ, kur wišur uš zeleem škatas kâ uš dšihwibas ahderem. Par darwoteem zešleem tur nešmehjās, kâ pee mums, jo tee arween wairak un wairak top ihšteniba. Pat tahlajâ škaištajâ Ģizilijâ un Ģreekijâ.

Pazelot tahdejadi rasčas, buhtu eespehjamš maškat wezuma pensijas, dot šareiwjeem semi, kas to wehl naw dabujušchi waj ismaškat katram 100,000 L. rbl. Wešdarbs buhtu lišwidets. Škweenam, kas ween grib štrahdat, buhtu darbs un maiše. Rebuhtu neweena, kas zeešch truhkumu. Štrahdneeku algas štipri pazeltoš. Ģeredneem waretu wiššemakâ alga

buhť 5000 L. rubl. mehnefi. Wehľaf to waretu ftipri paaugftinat.

Tà ſtrahđajot un organifejot rafchigu ſiſtematiſķu darbu, wiſur walđitu dſihwiba un buhtu rafchiga darbiba. Latwijas wairš nepaſitu. Wina buhtu pahrwehrtuſees par ſķaiſtu un bagatu dahrſu. Purwu weetà ſķaiſtas, labas plawas ar treknu ſahli, wiſnotu labibas lauki un buhtu plaſķi un wareni ſaknu lauki. Tagadejee tihrumi un tagadejās plawas ari buhtu tapuſķi daudſ augligaki. Wiſur walđitu turiba un dſihwotu laimigi laudis. Plauķtu ſinatneš, mahķķlas, dſeja. Rà Utenàs Perikla laiķà.

Bet waj ta naw fantaſija? Sahlite, tu efi palizis par ſapnotaju. Tam wiſam tatſķu naw nekahđa reala pamata. Waj tad muhſu leelee „realpolitiki“ paſtahwigi nedſeed wiſàs baľſis deewodamees: kur mums tàs galwas, kur mums ta ſpehja?! Waj tad mehš paſķi ſpehjam uſbuhwet Daugawà ſluhſķas un iſmantot Daugawas un zitu upju uhdenšpehķu? Waj nu mums ir ta galwa, waj nauda, kaš anķleem, amerikaneem, franťſķeem, ſweedreem? Uizinat tapehž tiſ ahrſemneekus, atđot wiſu wineem, lai wini taiſa un weido! Ja, wini iſbuhwès un iſtaifis gan wiſu, bet pelna ſaritès winu kabatàs un mehš kà wergi bijuſķi, tà wergi palikſim. Mums paſķeem gan wiſš buhš jauſzel un jaiſbuhwè, tiſ pelna un darba ſwehtiba nebuhš muhſu, bet winau.

Waj teeſķam muhſu inſĉeneereem nemaj naw galwu un waj mehš teeſķam eſam tiſ nabagi, ka mums naw naudas un mehš neka neeſpehjam?

Leekas, ka wiſš ir gluſķi otradi, ka mums ir pahrak daudſ naudas un muhſu „realpolitiki“ nemaj neſina ko ar naudu eeſahķt, kà winau iſtehret un kam atſweeſt. Spilgts peemehrš ar lupatu ſķihdu Sihwu. Winau ſķwede atſweeſķ kà neeku 160 milj. L. rublu, ziti Latwijas bankaš direktori to meerigi noſķatas, naudas jau

tif daudš, ka waj japateizas ūchihdam, ja winūch tikai nem.

Panama ūeko panamai. Weens lihgums ūlittaks par otu. Pirktais prezes wairakfahrt pahrmafatas. Eifemijas fuga mantas (paūchā Latvijas walsts ūahumā) trihūsfahrtigi pahrmafatas un ūlittas. Prof. Dr. K. Balodis uū to aistrāhdija. Augustš Bredis apgalwoja, ka pirkums labs: prezes labas un lehtas. Balodis ūaka: buhs jamakšā raudadameem. Bredis atzehrt: makšafim dūsedadami. Finals: Saeimā pehs wairak gadeem — kad teef prasita par Eifemijas fuga mantam ūamakšā, atbalsojas: prezes bija dahrgas, ūlittas, newar makšat. U. Bredis nemakšā ne dūsedadams, ne pat raudadams. Eifemijas panamā walsts ūaudē wismaū 300—400 milj. L. rbl. (wisas Eifemijas prezes makšaja ap 600 milj. L. rbl.). Metalbankas leetā ūaudejumu 500—1000 milj. L. rbl., Intereūchen Korporeūchen leetā 117 milj. L. rbl. un beū tam wehl teeūas iūdewumi par prahwas weūchanu adwokatam Tūchendleram, Janfela Kleina leetā ūaudejumu walstij ap 250 milj. L. rbl., Abrama Bekera leetā — apm. 200 milj. L. rbl., ūūkolnikowa linu leetā — 100 milj. L. rbl. u. t. t., u. t. t. Hoffš ar' ir dabuūis fimteem milj. L. rbl.

Ne fimteem miljonu, bet miljardeem (ap 4000 milj.) ir ūaudets un newajadiūi iūdots.

Semneeku Sameenibas laikrakstš „Brihwā Seme“ peektdeen, 17. augustā 1928. g. ūinodama par ūinamās ūweedru wehstules iūmekleūšanas gaitu, raksta:

„Nefaudūigako teeūu un bargako ūodu praūa ūemneeki walsts mantas iūūūkehrdetajeem un kufuku nehmejeem. Bet tāpat nefaudūigako teeūu un bargako ūodu praūa walsts neslawas zehlejeem.“ Bet ja tā buhtu darits, tad U. Bredis nebuhtu uūstahjees par „Eifemijas“ aiūstahwi, Karlis Ulmanis ar Sigfridu Meierowizu nebuhtu parakūtijuūchi papiru, lai ūuhta naudu ūchwindleru firmai „Intereūchen Korporeūchen“, Karlis Ulmanis ar Bruneri nebuhtu iūpeūtijuūchi no zetuma ūcheru u. t. t., u. t. t. Semneeku Sameenibas wihru darbi, redūams, rahda pawiūam ko zitu.

Ja buhtu ūaimneekots leetiūchi, dūihwots taupigi, wiūs iūleetots ar apdomu ūistematiūki, wiūur luhkots weizinat rakūigo darbu, eeneūibu, waj tad nebuhtu warets darit brihnumus? Waj tad ūazitais buhtu ūantafija? ūūmu pahrleezinats, ka ne. Ta tad buhtu ihūteniba.

Mē, galvas mums netruhft, naudas ari ne. Wajaga tif ihsteem, nesamtiģeem walsts wihreem laut Latwiju weidot.

Lai to waretu panahft, tad janotihra Latwijai no kahjam ašinsdehles, kas tai peekehruščhās un peesihduščhās flaht usnahkot uš brihwibas krašta (ft. „Swarus“ Nr. 18, 21. apr. 1922. g.).

Sinaščhanai pee mums wišur jazihnas ar nesinaščhanu. Tas buhtu dabifki un labi, ja tif nesinaščhana pahraf nefaunigi nepazeltu galwu!

Latwija tagad ir brihwa. Winai ir šawa Univerſitate, Maščflaš akadēmija, Konſervatorija.

Kad bija pagahjuščhi no Latwijas tapščhanas 9 gadi, tad „Swari“ rakftija:

„Dewini gadi.

Jau dewini gadi ir liktenim ſpihtets, —
 Kopšč dewini gadi walsts aparats zelts, —
 Šhos dewinaus gadus ſagts, runats un plihstets,
 Bet tomehr wehl galā naw Latwijas ſelts!
 Waj tizams, ka paees wehl dewini gadi
 Lihdš Latwija wehl plika un pahrdota buhš?
 Waj tizams, ka wiši muhš' jaunafee radi
 Pa pilnam no dšihwes wehl reebumu guhš?
 Mehš tizam, mehš zeram, ka wišam par ſpihti
 Wehl išturēs arajs lihds koruptants rims —
 Un beidsot pehž krišes nahks šaulaini
rihti,
 Un tauta beš uhtrupes ašmura
dšims!..“

(„Swari“ Nr. 45, 18. nov. 1927. g.)

Bet waj šaulaini rihti Latwijai nahks, ja mehš neatdšimsim un buhšim tee paščhi wežee?

Muhšu dšejneeks Š. Akuraters šahpigi un škaišti dšeed:

„Dušofcheem.

Šwehtku deenas kad nahk, karogi pliwijas,
 Salwes teek šchautas, runas turetas daudš,
 Dšihwo gawiles dimd, parades ſtingri pluhst,
 Leekas tad ſašneegts wišs, šapnots kas bija reiš.
 Brahli dušofchee tad, tihkas domāt par ſums:
 Dšihwi neškaudeet nu, muhšu eelās kas rit.

Leefcham goda wairaf bij zihninâ křist,
 Nekâ dšihwot kaunpilmus brihšchus te.
 Ššfanejs šauzeens, kas reis
 Zihnâs kâ wehtra bij warens un dšihwibas pilns. —
 Lihdfigi upei, kas šihf, dšihwe gurdena top,
 Głotam apaug laifi un žilwefi ar'.
 Brahli dufošchee, wišs ir tãpat kâ reis.
 Wara — lošungs šchais eelâs wišfkanigais,
 Pušderets blehšchu pulks, leekulu bešgala tirgš,
 Pehrkamee tif un pirzeži redšami ween.
 Dwehseles, kas reis bija kâ balošchu pulks,
 Peld kâ pihles ifdeenâs dibkos pee mums.
 Šehnina krehflâ nošehšchas nerrš, tukšchuma deewš,
 Bulwaros maldas Lemida pehrkama.
 Brahli dufošchee dšihwot šchais eelâs kad kauns,
 Mušchibas laukos šuhtu šweizeenu Žums.
 Legendâ mirdšoščâ Žuhs — laimigã waronu žilts,
 Šapenes Žuhju — semes daitakais dahrsš.
 Šchalkas zaur dwehfeli škreen — atminot žihnâs un Žuhs,
 Rihdeena kuša kâ šelts par šobeneem Žums.
 Noščaini leefmojoščš wehššch Žuhju lošungs reis bij,
 Šaujas, fur pagatnei mirt, dega kâ preriju kwehls.
 Brahli dufošchee, garš Žuhju kâ šwaigšnajs lai seed,
 Paželts pahr semi leefmâs un nemeerã,
 Žaunâs žihnâs lai šauz jauno tautu arween.
 Lai nahkošchee kuhš tã kâ atvots no Žums."

Tã Š. Mfuraters. Šehhli škan wina dšeesma un šahpigi škar
 dwehfeli.

Bet waj iŝfamift buhs? Nē. Kas bijis, lai ir bijis! Par to
 lai paušch tif wehšturneeŝi.

Mums, dšihwajeem, jadseed jauna dšeesma!

Uš žihnu jašauz, jaunâs žihnâs, ne žihnâs uš fara lauka, bet
 uš Latwijâs eekšchejas iŝweidoščhanas darbu! Jaekahkas reis Lat-
 wijâs oikonomiŝkam un iŝweidoščhanas darbam! Tif tad buhs Lat-
 wijâ pilnigi brihwa, kad ta ari oikonomiŝkã un finanziałã ŝinã buhs
 brihwa, tif tad, kad ruhpneežiba, tirdšneežiba buhs latweeščhu ro-
 fãš, kad dšelšželi peederēs tif walštij, kad pati tauta ar ŝaweem
 ŝpehkeem buhs iŝbuhwejuŝi Latwijâs uhdens ŝpehkus, tif tad, kad
 Riga teeŝham buhs latweeščhu Riga.

Darbam lai dseefmas ņkan! Sistematiņkam radoņĶam Latwi-
jas jaunusbuĶwes darbam. PeĶz weena plana javeiz Latvijas
iņweidoņĶanas darbs.

Lai nekad neaņmirstam, ka tiņ darbā ir ņvehtiba, tiņ darbā
ir laime! Perikla gars lai naĶt par mums! Lai riĶojamees tā
kā Perikls! Lai atdsimņt latveeņĶu Perikls! Waj taĶda warbuht
nemas naw muĶņu starpā? Waj winņĶ warbuht nosleĶpees, atrah-
wees no paņaules, kā frantsĶu filosoņs Defarts, kad winņĶ rakņtija
ņawus nemirņtigos darbus, jeb waj meĶs Periklu muĶņu starpā ne-
zeefĶam un nelaujam tam strahdat? GeņahĶņim jaunu laikmetu,
Latvijas iņbuĶwes un iņweidoņĶanas laikmetu, atdsimņim un strah-
daņim tā, ka neatkaribas ņwaigsne pahr Latviju lai muĶĶam mir-
dņetu.

Zentifimees Latviju pahrwehrt par ņkaistu un augligu dahrju
un Latvijas Rigu lihdsigu Perikla ņtenam.

PeĶzwahrds.

Tautas liktenis winas paņĶas rokās.

Neatkarigās Latvijas demokratiņĶajā republikā latwju tautai
ir pilniga paņĶnoteiņĶanas eespeĶjamiba. Wina war tagad pati
dot likumus un peĶz paņĶas doteem likumeem dņihwot. Winas lik-
tenis ir winas paņĶas rokās. Ja winai ņlikti eet, tad wina pati
pee ņawas nelaimes wainiga. Zo winā taĶ war Saeimā eeweņlet
labus zilwekus, no kureem tad warēs ņastahditees laba waldiba. Ja
tauta lo nedara, tad ari taĶdā gadijumā tauta pati ir wainiga, ja
winai ir ņlihta waldiba un winai ir janopuĶņĶas par ņawu likteni.
Ķedņeņim, waj tauta tagad buĶs tapuņi redsiga un ņinās, kas winai
wajadsigs: laba, neņawtīga, ņpeĶjīga waldiba. Zo rahdis Saeimas
wehleņĶanas ņĶ. g. rudeni. Bahrdomam lai noder ņeņoņĶee diwi
apzerejumi par wehleņĶanam.

Prof. Dr. R. Valodis.

PeĶz wehleņĶanam 1928. gadā.

„WehleņĶanas bijuņĶas — tauta runajuņi. PeedaliņĶanas ņĶo-
reis ir bijuņi dņihwaka kā pirms 3 gadeem, bet tautas politiņĶais no-
ņĶanojumis maĶ groņiņees. Semneekņaweeniba gan naw, kā winas
organs, „Brihwā Seme“ leelas, absoluti un relatiwi (atteezigi) au-

guši, bet ta šawas posizijas wišā wišumā ir noturejuši. 1925. g. Semneeku šaveeniba dabuja 125.070 balsis, kas ir masleet wairak par 15% no wišām nodotām derīgām balsim (832.085), šhorei 14,97%, proti, 139,437 no 929,584 nodotām balsim. Tas peerahda, zif ahrfahrtigi konserwatiwi ir palikušchi muhsu wešfaimneeki—tee gan firdas par šatwu lideru grehšeem, bet kad nahē pee balsošchanaš, tad negrib domat un galwu lausit par kaut ko labaku. Wiša wiau gudriba: tu tak muhsu partija, tee „muhsjeec“, tapehē tee jawehl! Ne zitadi leetas stahw ar strahdneezibu. Ari wina negrib domat un prahtot par zilweeem, kas pateesi špehtu wiau likteni labot. Wini atrodas guštibā: kahda ir freišakā, wiškreišakā partija? Waj šhee freišee špehjigi waj nespehjigi, leetprateji waj neleetprateji, waj teem pawišam kahda leetiškā programa, kahda usbuhweš-programa, to muhsu darba tauta neprasa... Sinamas pahrgrosibas sozialiſtu špahrnā notikušchas: freišee sozialiſti ſašchkehluschees 4 grupās, kuras kopsumā dabujušchas 307,114 balsis, 33,04% no wišām nodotām balsim, kurpretim 1925. g. freišee sozialiſti dabuja 260,987 balsis waj 31,36% no nodotām balsim. Tā tad freišais špahrnš wehl peeaudšis par 1,68%! To teesu „mašineeki“, kuruš nu gan ari jau agrak drihšak wareja peeskaitit pee freišās pilsonibas nekā pee sozialishteem, stipri šaudejušchi. Par mašineekeem šhoreiš nodotas tikai 11,773 balsis waj 1,26%, 1925. g.—30,025 waj 3,61%. Šadomā, ka iſtruhkštošchee wehletaji ſašchkehluschees: puše balsojuši par freišeeem sozialishteem, otra puše wehletaju, buhdami jaunšaimneeki, pahrgahjušchi pee blodneekeem, kuru balšu šfaits peeaudšis no 14,372 uš 37,402. Šhis blodneekeschu peeaugums iſškaidrojas pa dašai ari zaur nonahzeeschu šabrukumu, par kureem 1925. g. wehl bija nodotas 18,552 balsis, šhoreiš tik 7544. Utkaļ špehlejuši lomu šaimneezikā pšhologija: ko tur domat un prahtot: reiš mehš ešam jaunšaimneeki, mums jabalšo par jaunšaimneeku listi: balsošim par blodneekeem! Buhtu bijuši kahda trejšhā liste, kas buhtu nošaufeš par jaunšaimneeku listi, tad blodneekeschi buhtu dabujušchi stipri mašak balsis. Tahdos apstahklos, tahdai balsotajaju domu kuhtribai pastahwot, wehl augsti jawehrtē tas, ka ir radees 12,821 balsotajš, kas šawas balsis nodewušchi par Latwijas Darba Šaveenibas un Tautas Apweenibas listi, kur taišni pret šcho listi tika no wišām pušem westa wišnekihtrakā un nefautrigakā agitazija: nebija tahdu melu, tahdu iſfinuaziju, tahdu aplamibu, kas netittu wehrsti pret šcho listi. Pee kam tas jozigakais ir tas, ka pašchi wišnefautrigatee 11. listes apkawataji pehdejās 2 lihdi 3 nedelās preekšch-

wehleſchanam bija noſpehruſchi ſwarigatās 11. liſtes platformas teſes: peem., ſlodneekēſchi ſolija karawihreem-atbrihwotajeem, kaſ naw dabujuſchi ſemi, 2000 latuſ, ſemtojpeem mahkſligoſ mehſluſ par paſauleſ tirguſ zenu u. t. t. Un jaunſaimneeki teem notizeja!!!

Bet kā buhſ ar ſolijumu pildiſchanu? Waj atkal ne tāpat kā iſbijuſchâ Saeimâ, kur ſlodneekēſchi pat auſiſ augſchâ nezehla par wehleſchanu laiſmetâ doteem ſolijumeem?

Latweeſchu pilſonibâ, taſ jauſſwer, ir peerahdamſ newiſ kā „Brihwâ Seme“ melſch, nowirſiſchanâſ uſ labu, bet gan uſ radika-laſo — reformu ſpahrmu. Demokratifkaiſ zentrs ar ſawu neno-teiktibu ſamaſinajeſ no 31,680 uſ 17,604 balſim, bet dabujiſ, pa-teizoteeſ wehleſchanu mehānikai, 3 deputatuſ, uſ 5868 balſotajeem weenu. „Latwijāſ Darba ſaweeniba un Tantaſ Apweeniba da-bujuſi uſ 12,821 tiſ weenu deputatu, „zeetuſchee“ pat uſ 14,096 balſim weenu. Maſineekēem tāpat laimejeſ kā demzentram, tee da-bujuſchi uſ 11,773 balſim diwuſ deputatuſ, uſ 5881 pa weenam! Gandrihſ ne maſat laimejeſ kriſtigeem nazionaliſteem: tee dabu-juſchi uſ 25,253 balſim ſchetruſ deputatuſ, uſ 6326 balſim pa de-putatam. Waſtſ zaurmehrſ ir 9296 nodotaſ derigaſ balſiſ uſ weenu deputatu! Kapehſ ſchahdaſ netaiſniſbaſ?

Nu, ſemneeku ſaweeniba kopâ ar ſozialdemokrateem bija noneh-muſcheeſ iſnihzinat maſāſ partijaſ, kaſ tiſai „maiſot un jauzot“. Tāpehſ tiſa iſweſtſ liſumuſ, kaſ aiſleedſa „aſtu“ apweenoſchanu, kaſ atzehla waſtiſtko apweenibu, kaſ noteiza 1000 latu droſchibaſ nauđu pee ſaraktu eefneegſchanaſ. Œeſaſ nu tomehr nebija maſo grupu iſnihzinaſchana, bet labâ ſpahrna ſtiprinaſchana.

Interefanti, ka paſchaſ konſerwatiwaſaſ minoritatu ſrakzijaſ, wahzu ſrakzijaſ lideriſ Œhimaniſ proponeja wiſu Latwijū pah-wehrſt par weenu paſchu wehleſchanu eezirkni, apweenot wiſuſ pee-zuſ tagadejoſ eezirknuſ. Ar ſchahdu proporziju buhtu pateſiſbâ tiſai iſpilditiſ taſ muhſu ſatwerſmeſ pants, kaſ praſa, ka wehleſchanam jabuht proporzionalam, t. i. ka deputateem jateek eewehleteem ſa-mehrâ ar nodoto balſu ſkaitu. Bet ſcho taiſnigo proporziju pag. Saeimâ iſgaſa zauri. Un nu wahzi, pateizoteeſ ſawai wehletaju diſziplinaſ, „iſpunkteereja“ tahdu wehletaju „pahſweeſchanu“ no ucena eezirkna uſ otru, ka tee ar 4,66% no wiſām balſim dabuja 6 deputatuſ. Œewedot no teem paſcheem proponeto weenu weh-letaju eezirkni, tee nebuhtu dabujuſchi wairak par 5 deputateem. Tâ tad ſozialdemokrati paſchi palihdſejuſchi uſdahwinat wahzeem 1 de-putatu. Welta to ſchehloſchanaſ, ka freiſakāſ grupāſ (neatkarigee

un arodneeki) zaur šavu atskaldišchanos laupijušči Sengalê strahd-
neezibai 1 deputatu. Ar wehleschanu lifuma paslittinašchanu pa-
nahkts tas, ka kreisajam špahnam laupiti 3—4 deputati. Bež
Šhimana projekta buhtu dabujušči pa weenam deputatam šeko-
šas, tagad zauri iskrituščās kreisās pilsonibas grupas: 1) nonah-
zeešči, 2) radikaldemokrati, 3) Karlšons, 4) šeeveešču grupa. Pa
deputatam masā buhtu: 1) šemneeku šaweenibai, 2) mahžeem,
3) křistigeem nazionalisteem, 4) Latgales tautas partijai, 5) dem-
zentram. Gala isnahkums: labai koalizijai — šemneeku šav. ar
šlodneeeščeem kà šodolu, nebuhtu eepšehjams šastahdit labo koali-
ziju, labo kabinetu, tee waretu šalasit tikai taišni 50 balsis, tagadejo
53 weetā.

Kas nu buhs? Waj nodibinašees un waldis 3 gadus neero-
bešchota „labā koalizija“? Kurās waldbi bej šchaubam buhtu ša-
weenota ar tahdu korupzijas peekopšchanu, pret kahdu pilnigi no-
bahletu wiša lihdsšchinejā korupzija.

Katrā šinā jagahdā par taišnigatā wehleschanu lifuma peenem-
šchanu. Tahda peenemšchana naw nebuht iššlehgta, tiklihdš šozialde-
mokrati atšakās no šawas eeteepibas, par katru zenu išnihžinat ma-
šās partijas. Šchahdas teekšmes teem tā kà tā neišdofees, ja masās
partijas un grupas buhs no tagadejām neweikšnem mahžijuščās
un nošlehgs apweenotas grupas. Latwijās Darba Šaweeniba,
peem., kopā ar „zeetuščeem“ jau šchoreiš buhtu warejuši eeguht 4
deputatus diwu weetā“.

Prof. Dr. P. Šahlite.

Tautas šuwerenitates teefibu neaiš- škaramiba un wehleschanu brihwibas erobeschoschana.

Walšts ir tautas šuwerenās gribas, waras un teefibu weenibas
organizacija. Winas ušdewums ir tautas dšihwes interešču weizi-
našchana, ahreja un eekšheja meera pašargaschana, aišgahdiba par
materialās un idealās labkšahjibas wairošchanu un aiššargaschānu,
žif tahli tas neapdraud wišuma patšahwibu brihwai darbibai.

Tautas šuwerenā griba ir walšts augštakais šifums (suprema
lex populi voluntas).

Šuwerenās tautas wara nu pašahw warā dot šifumus, šchos
šifumus išwešt dšihwē un šabeedribu aiššargat pret ahrejām patwa-
ribam un ušbrukumeem un to wišu tik wišpahrejās labkšahjibas la-

bâ. Wispahreja labflahjiba un weenada taijniba ir walstis mehr-
fis un walstis waras darbibas augstakais mehrogs.

Suverena walsti ir weenigi pati tauta.

Tâ isfakas tautas fuwerenitates un tautas fatwerfmes fapul-
zes idejas tehws, agrak par absolutas monarchijas — patwaldibas
idejas fuminataju noturetais leclais angļu filosofis Toms Hobbs
(1588.—1679. g. p. Rr.) un pehz wina daudsi leeli filosofi, tautfaim-
neeki, juristi, angļu, frantschu, wahzu un zitu tautu, kas wina
(Hobbs) domu padfalinaja un attihstija tahlak.

Nazija, nodibinadama likumdoschanas un ispildu waras, wis
neatfakas no fawâm dabiskâm un pateefibâ neatnemamâm teefibam.

Kas nu noteef waj war notikt, ja nazijas ustizibas personas,
furâm nodota wara, waj nu likumdoschanas wara — kâ faeimai,
waj ispildu wara, pahrfahpj fawas pilnwaras un grib fawâ labâ
fagrahbt un peefawinatees fuwerenâs nazijas teefibas?

Ar tahdu istureschanos, faka angļu filosofis Dschons Lokks
(1632.—1704. g. p. Rr.), zilwefi, kureem nodota wara, pahrfahpj
un lihds ar to isnihzina fawas pilnwaras, rada rewoluzijas stahwol-
li un fuwerenai tantai tad ir teefiba, kâ Lokks isfakas, apelet pee de-
besim un norant no tureenes fawas teefibas un fodit wainigo.

Tâ Kromwela laikâ, kad fehninsch Karls 1. neeweheroja parla-
menta lehmumus un luhkoja eerobeshot fuwerenâs tautas teefibas,
wianu noteefaja us nahwi un winam nozirta galwu 30. janwari
1649. g.

Newajaga tapehz rotatees ar fuwerenâs tautas teefibam. Wi-
nas lai mums swehtas un neaifskaramas!

Jautajums nu ir: waj eewedot tagadejo grosamo farakstu wee-
tâ pusgrosamos farakstus waj pat pilnigi negrosamus farakstus, tâ
fauktâs fastingufchâs listes, mehâs neaifskaram un neeeroeshojam
tautas fuwerenitates teefibas? Des schaubam tas noteef.

Latgaleeshji — ar Trajunu preeeshgalâ — ir fehrufshees pee
bihstama effperimenta, pee effperimenta ar fuwerenas tautas teefibu
eeroeshojochanu, eerosinot faeimas wehleschanâs eewest tâ fauktos
pusgrosamos farakstus.

Waj eerosinatajeem nemas naw bailes no fuwerenâs tautas si-
beneem un pehrkoneem, kas tos war kert nahkofchâs faeimas weh-
leschanâs?

Zeb waj wini fawus wehletajus — latgaleeshjus teesham tur
par tik tumshceem, tahdeem mulkeem, ka tee nefajehds, ka te leeta
grosas ap wianu swehtako teefibu aprobeeshojochanu?

Nē, nespehlesimees ar uguni. Latwju tauta — ari latgaleeschi ne, wairs naw tahdi mulki, tahdi Antini, wina ir redsiga tapusi, saprot un reds it labi, kas te faeimā noteek. Wina nelausees ar jēwi tā apectees, tā nerrotees.

Tapeh3 paliksim pee lihdschinejeem grosameem faraksteem.

War runa buht tikai par wehleschanu teesibu wehl leelaku paplafchinafchanu un atweeglinafchanu tautai wehleschanās isteikt fawu domu un ispaust — realiset fawu gribu, bet nekahdi ne, eewest pusgrosamos farakstus waj pat negrosamus farakstus, tā fauzamās fastingufchās listes.

Lai tautai pilniga brihwiba wehleschanās! Lai wina war ee-
wehlet tos, kurus wina pateesi grib! Bej kahda eerobeshojuma.

Zeru, ka tauta dos wehleschanās teem, kas to eerofinajušchi un tām partijam, kas usstahjas par šchahdu waj tahdu wehleschanās brihwibas eerobeshošchanu, **freetnu mahzibu**, un ja apgalwots tiftu, ka tas darits tikai paščas tautas un wehletaju interesēs, tad wehl jo fajuhnamaku pahmahzibu, tahdu, ka lai wairs nekad neusdro-
šchinatos aišfahrt un mehginat eerobeshot tautas teesibas.

Latwju tauta Saeimas wehleschanās lai brihwi ispauschas La-
wa fuwerenā griba! Tā ka Latwijā lai walditu laba waldiba.
Sargasim un ušturefim Latwijas neatkaribu! Weiksim wisu pašchi
ar fawu spēhku.

Lai beidsam ar Bluhdona „Latwju himnu“, kura škan:

„Mehs gribam buht fungi muhšu dsimtajā semē,
Mehs gribam šche pašchi few likumus lemt:
Ta seme ir muhšu, tās pilsehtas muhšu, —
Mehs negribam luhgt to, kas muhšu, bet nemt.
Ta seme ir muhšu, tās pilsehtas muhšu,
Un muhšu šchi Baltijas juhra muhschdeen;
Muhšu tehwi te zeeta, muhšu ašins te leeta, —
Wišs, wišs pee šchis semes simtu šaitem muhs šeen.
Muhšu tehwi te zeeta, muhšu ašins te leeta, —
Ta seme ir muhšu, ir muhšu — ja gan!
Zaur simtgadu waideem sem šwešchneeku špaideem
Šcho baltdeen wehl dšidri muhšu mehle te škan.
Ta seme ir muhšu. Ta Deewa un Laimas
Latwju tautai šenšenis lihdsdotais puhrs.
Ta seme ir muhšu. To nedos wairs šwešcheem
Ne šemgals, ne latgals, ne šehlis, ne kuhrs.“

Satura rakstījums.

Ļap. p.

I.

Breekšwahrds	3
Prof. Dr. P. Sahlite.— Latwijas agrarjautajums, pirmats bessemneeku apgahdaschanas projekts ar semi	5

II.

Prof. Dr. P. Sahlite.— Agrarjautajums Latwijā un bessemneeku apgahdaschana ar semi	19
Breekšwahrds	20—22
Cewads	23
Latwijas leelums	27
Latwijas agrareekahrta un bessemneeku bijusē atfariba no wahzu baroneem	28
Rā bessemneeki apgahdajami ar semi	39
Zit maksā Latwijā? Semi ispirkt waj atfawinat bes atlīhdsibas?	46
Veelsaimneezibas waj sīhksaimneezibas?	50
Īsredses nahkotnē	58

III.

Prof. Dr. R. Balodis.— Rā pazekama semkopiba un wispahreja labklahjiba?	63
Dselsahmurs	68
Daugawas krahtschu isbuhwe	70
Doles spehta stazijas liktenis	72
Neisschkehrdesim Latwijas dabas bagatibas!	75
Darbs un maisē. Ruhpnenezibas un semkopibas harmoniskā usbuhwe	79
Wahksligu mehslu jautajums Latwijā	82
Waj walsis usnehmumi nenes saudejumus?	84
Prof. Dr. P. Sahlite.— Rā pazekama semkopiba?	90
Rā wajasdeja, kā nedrihtsteja un kā buhs labam walsis wihram saimneekot?	98
Pehzwahrds	104
Prof. Dr. R. Balodis.— Pehz wehleschanam 1928. gadē	104
Prof. Dr. P. Sahlite.— Sautas suwerenitates teesibu neaifskaramiba un wehleschanu brihwibas eerobeschoschana	107

